

ყოველთვიური ლიტერატურული, სამეცნიერო-
პოპულარული და საზოგადოებრივი ჟურნალი

არა30

ჟურნალს გამოსცემს

სამეცხე-ჭავჭავაძის

სახელმწიფო

უნივერსიტეტი

4

2016

რედაქტორი - მერაბ ბერიძე

მოადგილე - მაკა კაჭკაჭიშვილი-ბერიძე

სარედაქციო საბჭო: ნიკო ახალკაცი
ლალი ბერიძე
გიორგი ბუცხრიკიძე
ლია ზაზაშვილი
ვახტანგ ინაური
მალხაზ ლომსაძე
ვასილ მამულაშვილი
ლერი ნოზაძე
მაია ქუქჩიშვილი
როინ ყავრელიშვილი
ირინა ჯიშკარიანი

მხატვრები: ბექა კოპაძე
ლელა ფერაძე
ნანა ყორანაშვილი
ვანიკ თევანიანი

მდივანი - ზაირა გელაძე

საგამომცემლო ჯგუფი: ლია ზედგინიძე
ლარისა გურგენიძე

რედაქციის მისამართი: ახალციხე, რუსთაველის ქ. №106

© სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2016
ISSN 2346-836X

საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო

„ვეფხისტყაოსნის“ ზეპირად მცოდნეთა კონკურსი საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

არამატერიალური მემკვიდრეობა საზოგადოების კულტურული ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია და მოიცავს ზეპირსიტყვიერებას, ადათ-წესებს, წარმოდგენისა და გამოსახვის ფორმებს, ცოდნასა და ჩვევებს, მათთან დაკავშირებულ კულტურულ სივრცეს; ყველაფერს, რაც ტრადიციულ კულტურას უკავშირდება, თაობიდან თაობას ცოდნის სახით გადაეცემა და გაფრთხილებასა და შენარჩუნებას, ხშირ შემთხვევაში კი დაცვასა და აღორძინებას საჭიროებს. ამ სფეროს წარმატებული დაცვისათვის კი უმნიშვნელოვანესია საზოგადოების აქტიური მონაწილეობა, ტრადიციების მოძიება, ფიქსაცია, დაცვა.

2015 წელს სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტების ინიციატივით „ვეფხისტყაოსნის“ ზეპირად ცოდნის ტრადიციას არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი მიენიჭა. ამ ფაქტმა კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი შოთა რუსთაველის უკვდავი პოემის უდიდეს სულიერ ღირებულებას და მნიშვნელობას საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობისათვის.

პოემის მიმართ განსაკუთრებულ, აღმატებულ დამოკიდებულებას მიანიშნებს მისი მზითვად გაცემისა თუ გასაჩუქრების ტრადიცია, ზედმინვენით ზეპირად ცოდნით თავმომწონეობა, ლხინსა თუ ჭირში პოემიდან ამონარიდების, აფორიზმების მოშველიება და იმ მაღლის შეგრძნება, რაც „ვეფხისტყაოსნის“ ყოველ სიტყვაში ძვეს.

კონკურსის მიზანია: განურჩევლად ასაკისა, საქართველოს მოსახლეობის ჩართვა და იმ პირთა გამოვლენა, რომლებმაც ზეპირად იციან „ვეფხისტყაოსანი“, ამაცობენ თავიანთი ცოდნით და აგრძელებენ ტრადიციას.

კონკურსში აგრეთვე ჩაერთვებიან საქართველოს ფარგლებს გარეთ ქართული დიასპორის წარმომადგენლები, რომლებმაც ეს ტრადიცია რუდუნებით შემოინახეს და ზრუნავენ მის შენარჩუნებაზე.

ჩატარების ვადა: კონკურსი ჩატარდება 2016 წლის 23-24 ივნისს, ახალციხეში, სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. ინფორმაცია კონკურსის თაობაზე გავრცელდება მასმედიისა და სოციალური ქსელის საშუალებით.

განხორციელების მეთოდოლოგია: საკონკურსო დღეს სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში კონკურსის ყოფილი მოსემენს და გამოავლენს „ვეფხისტყაოსნის“ საუკეთესო მცოდნეს.

საქართველოს ფარგლებს გარეთ მცხოვრები მონაწილეები კონკურსში ჩაერთვებიან ინტერნეტით, სკაიპის საშუალებით.

კონკურსის მეორე დღეს გაიმართება გამარჯვებულთა დაჯილდოების საზეიმო ცერემონიალი. ცერემონიალში მონაწილეობას მიიღებენ რეგიონის ქართული და არაქართული სკოლების მოსწავლეები, საზოგადოების თვალსაჩინო წევრები, კონკურსის ორგანიზატორი უწყებების წარმომადგენლები, სხვა მოწვეული პირები.

კონკურსის ორგანიზატორები და მხარდამჭერები: კონკურსი იმართება საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოსა და სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ორგანიზებით, საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროების, დიასპორის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატის, არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის, ეროვნული სამეცნიერო ბიბლიოთეკის, შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის მხარდაჭერით. საინფორმაციო პარტნიორები არიან ტელეკომპანია ჯი-დი-ესი და საზოგადოებრივი მაუწყებელი.

მსურველებმა კონკურსში მონაწილეობის მისაღებად 2016 წლის 10 ივნისამდე უნდა მოგვანოდონ განაცხადი ელ. მისამართებზე:

aramaterialuri@yahoo.com, bguliko@mail.ru,

ან დარეკონ საქონტაქტო ნომრებზე:

599 08 40 03; ან 599 08 40 14; ან 558 50 48 46.

შენიშვნა: სატელეფონო ზარით რეგისტრაციისას განაცხადს ავსებს ზარის მიმღები პირი.

თინათინი

ვანო თევანიანი
პილდულოვი

თინათინი,
მხატვარი ვანიკ თევანიანი
ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტის განძის
შოთა რუსთაველის სახელობის მე-2 საჯარო სკოლის პედაგოგი

პოეზია

გივი ნემსაძე

დაიბადა 1993 წლის 3 იანვარს, 2011 წელს დაამთავრა ასპინძის საჯარო სკოლა. სწავლობს ახალციხის წმინდა გრიგოლ ხანძთელის სახელობის სასულიერო სემინარიაში. ბავშვობიდან აქტიურად მონაწილეობს ლიტერატურულ ღონისძიებებსა და ლიტერატურულ კონკურსებში.

პირველი პოეტური კრებული - „სპეტაკი, როგორც პირველი თოვლი“ გამოსცა 2012 წელს მეგობრებთან ერთად. ხოლო მეორე კრებული - „მეორე მე“, გამოსცა 2013 წელს. მისი შემოქმედება იბეჭდება სხვადასხვა ლიტერატურულ ჟურნალ-გაზეთში და ინტერნეტსივრცეში. არის რამდენიმე ლიტერატურული კონკურსის პრიზიორი და რჩეული.

ჯოგს, უსინათლო დავდიოდე

ქიღვინება ჩემს მეგობარ პოეტ ოთარ ფალიანს

ხელებს თუ სახეს ააფარებ, დამერწმუნები,
აგიჩუყდება ჯერ გული და მერე თვალები,
ისეთი ღამე გავიარე სიზმრად წუხელის,
აღარ მეგონა, გათენებას თუ შევამჩნევდი.

უფალს მივანდე ყველა ჩვენი სავალი წუხელ,
თავზე დავამხე დედამინა უღირსთა ჯოგებს,
მაგრამ დღეს, ძმაო, ატირებულ მარიამს ვუცქერ
და ქართლის დედაც რომ ვერ ხედავს, იქნება ჯობდეს.

ნახდა სანუთრო, არაფერი აღარ ღირს არად,
ჯოგს, უსინათლო დავდიოდე ქუჩაში მუდამ,
ედგავარ ხატებთან ცრემლიანი და სინდისს ვმაღავ
და თვალებს ვანდობ სასაუბროს, გულს თუ რამ უნდა.

მოდი, გავიქცეთ შორს და მთებში მოვძებნოთ ღმერთი,
აქ უფალს უკვე არაფერი არ ესაქმება,
მე ვისაუბრებ, მე დავდგები, მხოლოდ მე ვეტყვი,
ოლონდ ვიცოდე, რომ იქ მყავხარ შეკრულ მხარ-ბეჭად.

ვისგან რას ველით, თავი ჩვენი უნდა მოვიკლათ,
თორემ აქ ჩვენი შესაფერი ტყვია არ არის,
დამერწმუნე, რომ არ ეკუთვნის არცერთ ლოგიკას,
რომ ერთში იყოს პოეტიც და სულით ნამხდარიც.

მაგრამ დღეს, ძმაო, შენით ხედავ, აქ თუ რა ხდება,
მაშინ გამჩნევენ, როცა სისხლი გაგდის ვენიდან,
ფერი იცვალეს ვერანთებულ წმინდა სანთლებმა,
წერე, რაც გინდა და იფიქრე, ნება შენია.

შენ ხარ პოეტი! ადექი და მიენდე უფალს,
ან წადი სადმე, გაერიდე, გადაიკარგე,
ხალხი ჭრელია, ჩემო ძმაო, ხალხს ისიც უყვარს,
ვინც გაგცვლის ვერცხლში, განამებს და გაგაკრავს ჯვარზე.

ჩვენ, ძმაო

ჩვენ ვერასოდეს ვერ გავიგებთ ჯვრის წონას, ძმაო,
რადგან ჩვენ ზურგით არ მოგვიწევს ტარება მისი.
- რომ მომიწიოს, მე ვერ შევძლებ, ხმამაღლა ვამბობ,
ჰო, მე ვერ შევძლებ, ვერ შევძლებ და ასე სიმწრით
გაზრდილები ვართ, მოსწრებია ღმერთი და ხატი,
გაჭირვებაში ცარიელი წყლითა და პურიც
გვენატრებოდა, გარეთ იდგა ბოლი და კვამლი,
დასტრიალებდა ქალაქს ყველა იუდა, ჩუმი
შურით და ბოლმით გვებრძოდა და ვებრძოდით ჩვენც მას,
ვებრძოდით სამნი – მე, შენ და უფალი ჩვენი...
ჩვენს გულელებში იჯდა და სულში გვიკიჟინებდა,
რომ ჩვენ ვიყავით ძლიერნი და არა წყენით,
არა დაღლით და არა ოხვრით,

ცრემლის გარეშე შეგვეძლო, რომ გვეტირა წინათ, ასე ვისხედით ძველი საყდრის ეზოსთან ორნი და ჩვენ გვჯეროდა, მამა ღმერთი გვიცავდა ციდან და „ქრისტე აღდგა“ ჩვენც გავიგეთ პირველად ერთ დროს და თითქოს შევკრთით (გვეგონა, რომ დაგვტოვა მანაც) და ვეზიარეთ მის სისხლსაც და სხეულსაც ერთობ და დღეს ხატის წინ, ვისთვის სხვანი და ძმანი ვდგავართ. ღმერთი არს ჩვენთან, მიხარია, ხმამაღლა ვამბობ, ყველაფერს ვხვდებით, ბევრი რამეც უთქმელად ვიცით, მაგრამ ვერასდროს ვერ გავიგებთ ჯვრის წონას, ძმაო, რადგან ჩვენ ზურგით არ მოგვიწევს ტარება მისი.

ჩემო მეგობარო **ქდღენება ალექსანდრე (კოკა) შურლიას**

ჩემო მეგობარო, დღეს მე არაფერი არ მინდა, გული აღარ გულობს, სული ეშმაკობს და ქაჯობს, ახლა რომ შემეძლოს, დავიბადებოდი თავიდან, ან არც გავჩნდებოდი, იქნებ შენ მირჩიო, რა სჯობს?!

ახლა რომ შემეძლოს, ალბათ ვიტყვებდი ღამემდე, ცრემლით გავრეცხავდი სხვათა დანერწყვებულ მიწას, ამ დროებითობას, ძმაო, არ მინდა, რომ დავნებდე, მთებში გაქცევა და ნისლში გადაკარგვა მინდა.

დიდი ტკივილია, ვზომავ წმინდა წინოს ნატერფალს, აღარც დავითი გვყავს, აღარც თამარი და ილია, მინდა შევიშალო, მინდა ფოთოლივით გავექრე, აქ - აქ ხომ ძე იესოს აღარც ვერცხლად აღარ ყიდიან.

აღარც ქუჩებია, აღარც უბნებია უბნებში, აღარც ბავშვობაა, აღარც დროშობანას თამაში, ვზივარ და ჩემს ტკივილს წყაროს სიზმრებივით ვუყვები, რაღაც უცნაურად ციდან უფსკრულისკენ დავეშვით.

ასე გამწარებულს გულში საქართველო მტკივა და
თითქოს ქართველობას შხამით მოუნამლეს ძირი,
ჩვენი წინაპრები თითქოს გაასწორეს მინასთან,
მართლა შემრცხვება, რომ ფეხით ამ მინაზე ვივლი.

მორჩა აქ, მე მგონი, ყველა ზაფხულიც და ზამთარიც,
უფრო სიცივეა, მე კი როგორც თოვლი, ვდნები,
ჩვენი სიამაყე, ჩვენი პოეზიაც წაშალეს,
ყველა სამშვიდობო ლებეს ღამისფერი ფერით.

არც კი გავჩნდებოდი (იქნებ შენ მიჩიო, რა სჯობს?!),
ახლა რომ შემეძლოს, წერას დავიწყებდი თავიდან.
გული აღარ გულობს, სული ეშმაკობს და ქაჯობს,
ჩემო მეგობარო, ხვალ მე გაღვიძება არ მინდა.

უფლებობა

სუნთქვა შეეკრა ქვეყანას,
გული მკერდს ფიცრებს უმტვრევდა.
თავზე დამამხეს სამშობლო!
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

სისხლი მაღინეს ვენიდან,
ტყვია იგემეს მუხლებმა,
დედის ცრემლით ვარ სველი და
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

ხელებს გამომიწვდი,
წერვებსაც ძაფი უწყდება,
ნუ მეტყვით, წინასწარ ვიცი,
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

დამიჭერთ, გამასამართლებთ,
მიმაბამთ ციხის უღელთან,
თავი როგორღა ვიმართლო?
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

თქვენ ჩემზე კარგად გცოდნიათ,
ზაფხულს რომ ვარდი უხდება,
ამიტომ ვიცი, არ მეთქმის,
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

მე მივხვდი, უკვე წლებია,
ჩემს თავს განაჩენს ვუნერ და
სიმლერით როგორ მოვკვდები...
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

მესროლეთ, თუნდაც ზურგიდან,
ამით არავინ წუხდება,
დამიმარილეთ ქრილობა,
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

ლექსიც დახიეთ ან დაწვით,
წამალს იშოვით უებარს,
მეტს აღარ დავწერ, ბოდიში,
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

ზურგსუკან გამაკრიტიკებთ,
ზეცას დამამხობთ, ღრუბლებსაც,
გუშინ სალამი არ მითქვამს,
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

ნაცრით ამევსო თვალები,
ცხოვრებაც მეტად რთულდება,
მერმისი როგორ დავგეგმო?!
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

აღბათ მცემთ (თქვენი ჰობია),
კალამს წამართმევთ, ფურცელსაც,

ყველა გრძნობაც ხომ წამგლიჯეთ,
მე დუმილის მაქვს უფლება?!

რამდენი ასე აწამეთ,
რამდენი თვალონ წუთებმა?
ქართველს რამდენჯერ ესროლეთ?!
მე დუმილის მაქვს უფლება?

მეტ ტკივილს ველარ დავიტევ,
ცხოვრებაც ასე სრულდება,
მე ბევრი დამრჩა სათქმელი,
„თქვენ გაქვთ დუმილის უფლება“!

ნარსული

იყო დრო, როცა ორივე თვალით,
ვუმზერდით მზეს და არ ვჩანდით არსად,
რასაც დღეს ვფიქრობ, ვფიქრობდი მაშინ,
რომ შენი ჩემგან არ ღირდა წასვლა.

ლამპიონების ნათების ფონზე,
ქარი არწევდა ფოთოლთა ჩრდილებს,
მე და შენ, როგორც ანბანი მორზეს,
შეუცნობელნი ვიყავით იმ დღეს.

და იყო ღამე, მე და შენ როცა,
ვიდექით უცხო საფლავის კართან
და სიყვარულის გვესმოდა ლოცვა,
მგარამ მლოცველი არ ჩანდა არსად.

და წვიმდა გარეთ, ცრემლივით წმინდად,
ჩანდა ფერები ღრუბლებში თითქოს,
ვფიქრობდი, მზეზე შეათბეს წვიმა,
რომ წვიმით მაინც გამეცნო სითბო.

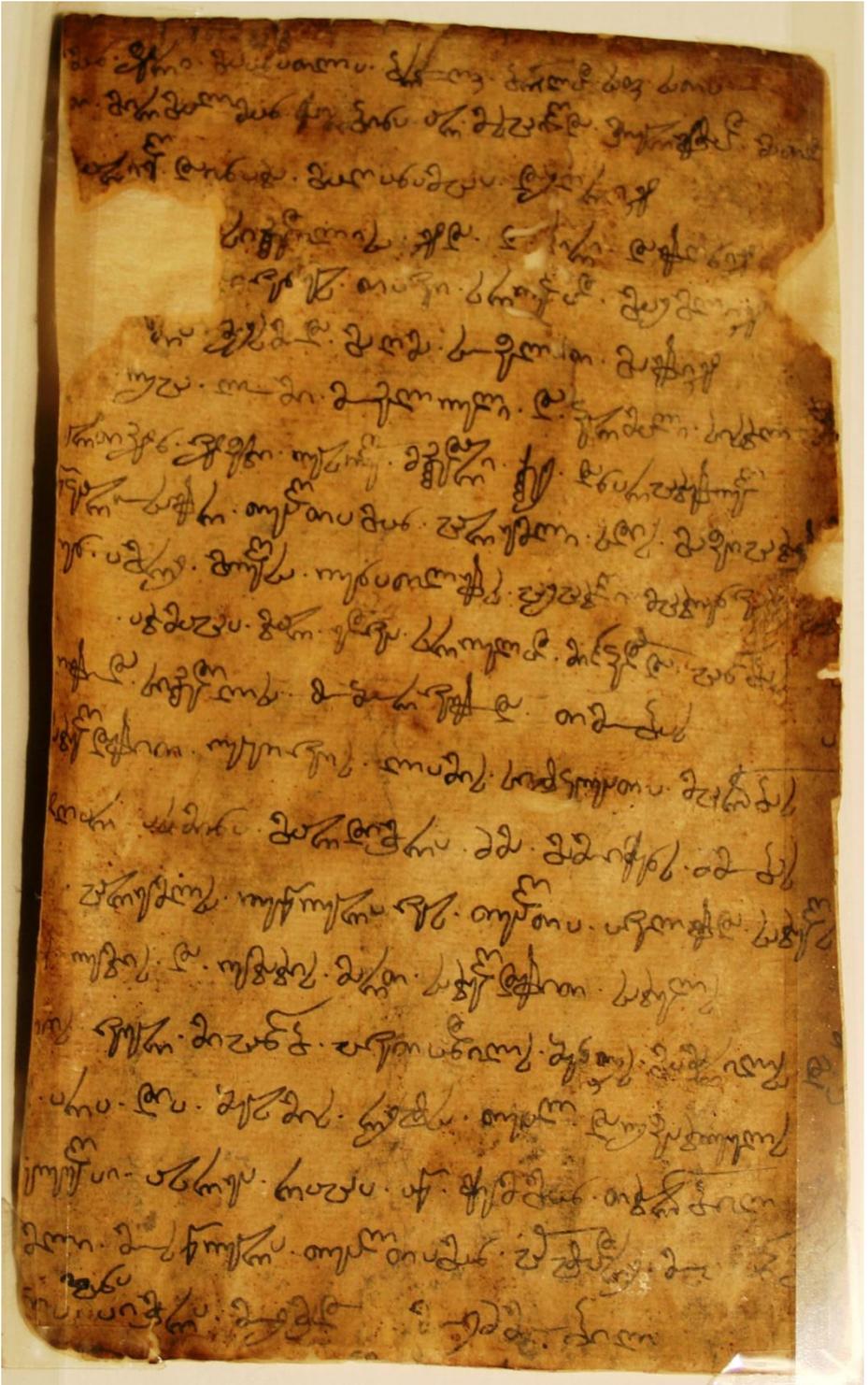
და იყო ბრძოლა ჩემშიც და შენშიც,
ეს ბრძოლა უფრო სიყვარულს ჰგავდა,
ყავარჯენით და თეთრი თმით შევრჩი,
შენზე ოცნებას და შენზე ნატვრას.

დღეს მხოლოდ ჩვენთვის უკრავს მოცარტი,
რომ ყველა ფიქრი ფიქრითვე მოჭრას,
დაგათენდება ალბათ ლოცვაში,
ლოცვის დროს შენ ხომ არ ჰგაეხარ მოკვდავს.

იყო დრო, როცა მე და შენ ხმაურს
ვინწყებდით, მაგრამ არ ვჩანდით არსად,
აუნერელნი შემოვრჩით წარსულს,
ვით ნაფრესკალი დანგრეულ ტაძარს.

12. 02. 2016 წ. 04:12 წთ.

„ვეფხისტყაოსნის“ მე-16 საუკუნის უძველესი ფრაგმენტი.

დაცულია სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმში.

9 აპრილი

ირაკლი ვაშყმაძე

9 აპრილის გაუსუნარი სურათები

ძალუმად ისმის მამულის გულის ფეთქვა, გულის ძგერა, მთავრობის სახლთან შეკრებილან „ქმედნი ამა სოფლისანი,“ იმერ-ამიერი. 8 აპრილია, შემწვანებულა თბილისი, ირგვლივითი დედაქალაქისა.

ობოლადის ქუჩაზე მიტინგიდან მომავალი უსაყვარლესი მწერალი ოთარ ჭილაძე თონესთან შეჩერდა. მე და ჩემი მეზობელი ვანო ძულიაშვილიც წამიერად შევჩერდით. მივესალმეთ ერთმანეთს. ბატონმა ოთარმა მხრები უცნაურად აამოძრავა, აჩიქა: — ამ ამბებს, რალაც საშინელება არ მოჰყვეს, მეშინია. ეს ყველაფერი კარგად არ დამთავრდება. მეშინია, ძალიან მეშინია. ეს იმპერია ისედაც ხეზე შერჩენილი დაჭიანებული ვაშლივითაა, დღედღეზე ისედაც ძირს ჩამოვარდება, მეშინია, ცუდი რამ არ მოხდესო.

გულში ბატონი ოთარის სტრიქონები ახმიანდა უნებურად. „მე მეშინია იმ ერთი წამის, იმ ერთი წვეთი თაფლის თუ შხამის“... დავემშვიდობეთ მე და ვანო დიდებულ მწერალს.

კობა არაბული დათო მალრადეს ესაუბრება. მაღალი, წარმოსადეგი ახალგაზრდა პოეტი შემალლებულ ადგილას იდგა... კობა არაბულმა გამაცნო დათო, და... გაისმის ტაში... მზია გელაშვილსა და გიორგი ბაქანიძეს მოაქვთ წარწერიანი ტრანსპარანტი - „მთარგმნელობითი კოლეგია შენთანაა საქართველო“... ზეზვა მედულაშვილი

და ჯემალ აჯიაშვილი, ლევან ბრეგაძე და ლალი ბრეგვაძე... მოდიან ... მოდიან ... მოდიან....

ღამენათევი ნია აბესაძე დაოსებული, დაღლილი, ტროტუარზე ჩამომჯდარა, ხელებში თავჩარგული ბუტბუტებს.... დამინახა და ნა- მოდგა... გადამეხვია... ამას რას მოვესწარით, ეს რა ბედნიერებაა, ამას რას ხედავს ჩემი თვალები, ირაკლიო...

მეორე კურსზე ვიყავი, თედო ბექიშვილმა და ვაჟა ძიძიგურმა ნიასთან სახლში რომ მიმიყვანეს. გავიცანი ნიას დედა, ქალბატონი ქსენია ცხაკაია, თაობათა აღმზრდელი, უნივერსიტეტის პროფესორი. გვიან, გვიან გავიგე ნიას დედა, ქალბატონი ქსენია, სულ ახალგაზრდა, უნივერსიტეტის პირველკურსელი გოგონა მარო მაყაშვილთან ერთად კოჯრის მიდამოებში წითელ არმიასთან მეომარ ქართველობას მხარში ედგა, როგორც მოწყალეების და. მარო მაყაშვილი, პოეტ კოტე მაყაშვილის უმშვენიერესი ქალიშვილი, გმირულად დაიღუპა 1921 წლის 19 თებერვალს. მარო მაშინ 18 წლის იყო. მისი მეგობარი ქსენია ცხაკაია კი გადარჩა... გადაურჩა ბოლშევიკების ტყვიას.

გვიან, გვიან გავიგეთ... მერე... როცა კოჯრის მისადგომებთან დაღუპულ გმირებს ერმა პატივი მიაგო... და... მათი საქმენი საგმირონი სამშობლოსათვის საჩინო გახდა... ახლა გული მწყდება, რომ არაფერი ვიცოდი მაშინ... ქალბატონ ქსენიას თავის გმირულ წარსულზე და მარო მაყაშვილზე არასოდეს არაფერი უთქვამს. ნიასაც არ დასცდენია სახელოვან დედაზე არაფერი, ანკი როგორ გვეტყოდა, მაშინ ხომ აკრძალული იყო გმირთა ხსენება... მაშინ ხომ სიცრუის, ბოროტების იმპერია ზეობდა...

ნაშუადღევია, ნოდარ წულეისკირი კოლხურ ცულზე მურმან ჯგუბურას ესაუბრება. სურს, კოლხური ცული დახატოს, პანია ფურცელი მივანოდე. კოლხური ცული დახატა ფურცელზე ნოდარმა. იგი იარაღიც იყო, უნიკალურობა ახასიათებსო, ამბობს მწერალი. მერე ბესარიონ ქირიას იხსენებს მურმანი. ბესარიონ ქირია — დიდებული მწიგნობარი, მასწავლებელი, იონა მეუნარგიას მუზეუმის დირექტორი დიდი ბიბლიოთეკის პატრონიც გახლდათ.

მეგრული ჯარგვალი დამიხასიათა ერთხელ, ყველა მურმანი, 200-მდე დგამ-ჭურჭელი ჩამომითვალა ბატონმა ბესარიონმა, მათ შორის კოლხური ცულიც იყო, ზუსტად ისეთი, აი, შენ რომ ახლა დახატე, ჩემო ნოდარ. ერთი-ორი კოლხური ცული რომ გვექონდეს დღეს აქ,

ჩვენს ბედს ძალი არ დაჰყეფდაო, ნაიხუმრა მურმანმა... ნოდარ წულეისკირის დახატულ კოლხურ ცულს ახლაც ვინახავ.

ზურაბ ქაფიანიძე, ნანა მჭედლიძე, ალუდა არაბული, ალექსანდრე ჟღენტი, სალომე ნიკოლეიშვილი, მანანა ჯანელიძე, გივი მიქაძე, იზოლდა შველიძე... კინოთეატრ „რუსთაველის“ წინ საუბრობენ. ჯვრალ დავლიანიძეც აქაა ძმებთან ერთად.

განათლების სამინისტროს პედაგოგიური კადრების ატესტაციის კაბინეტის კიბეებზე სვანები სხედან. ნაპო კაკრიაშვილი აქვეა. ეს კაბინეტი პირველი საშუალო სკოლის კუთხეში მთავრობის სასახლის გვერდით მდებარეობს. ნაპომ მესამე სართულზე თავის კაბინეტში ამიყვანა. ფანჯარა გააღო და... გაიხედეო, - მითხრა. ხელისგულივით გამოჩნდა ქართველებით ახმიანებული მთავრობის სახლისწინა მოედანი. ლელა ვეფხვაძე თავდავინყებით მღერის „სალალობას“. ჟრუანტელის მომგვრელია ყოველივე. რამაზ პატარიძე და თამაზ ჩხენკელი, არჩილ სულაკაურთან ერთად. აქვეა ნოდარ ებრაღიძე, თამაზ ვაშაყმაძე და რევაზ სირაძე. აგერ მერაბ ბერიძე უნივერსიტეტის წრეში. თედო ბექიშვილი, სოსო პაიჭაძე, ვაჟა ძიძიგური რუსეთის იმპერიულ ზრახვებზე ბჭობენ. გურამ პეტრიაშვილი მოვიკითხე. გურამი ზვიად გამსახურდიას თხოვნით რუსთავს წასულა მიტინგის ჩასატარებლად. გამომცემლობა „მერანის“ სული და გული ღია არაბიძე ლეილა თოფურიძესთან ერთად ჩიტაძის ქუჩის დასაწყისში დაქალებს ესაუბრება... საინგილოდან ჩამოსული ყიყიშვილებიც აქ არიან. მთელი საქართველო — საივერიო აქაა.

სალამო ხანია, ისე გაივსო ქართველებით მოედანი და მოედნის მიმდებარეობა, ნემსსაც ვერ ჩააგდებ. სიყვარულით გამადლიანებული თვალებით შეჰყურებენ ნაცნობ-უცნობები ერთმანეთს, უფალს. ასეთი ქართველობა აქამდე მე არ მენახა... თავისუფლებას ითხოვს ქართველი ერი...

უნმინდესმა და უნეტარესმა, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქმა ილია მეორემ, იგრძნო რა უდიდესი საფრთხე, მომიტინგეებს დაშლისკენ მოგვინოდა. არ შევისმინეთ სულიერი მამის მუდარა, თხოვნა, გაფრთხილება. დაგვავინყდა, რომ რუსეთი, საბჭოთა იმპერია ბოროტია, რომ „იგი ბუნებით ბოროტია და ბინიერი“... კვლავ შავი ჩაიცვა საქართველომ, „ქართველის დედა“. ქართული მილიცია რომ არ გადაგვფარებოდა, ვინ იცის, კიდევ რამდენ მამულიშვილს დაუბნელდებოდა მზე...

9 აპრილს, დილაუთენია უშიშროების საბჭოსთან ჯემალ ქირია და ზაურ ფიფია დავლანდე. რუსი ჯარისკაცებით და ტანკებით გარშემორტყმული მთავრობის სახლის მოედნისაკენ არავის უშვებენ. ცაზე ყვავები ჩხავიან, ყრანტალებენ. მძაფრი სუნი ტრიალებს... სისხლისა და ცრემლის სუნიო, - მითხრა ზაურმა... სახანძრო მანქანებიდან წყლის ნიაღვარი იღვრება... ჩვენ ჯერ კიდევ არ ვიცით, თუ რა დიდი უბედურება დაატყდა საქართველოს თავს. თუ როგორ გაგვნირა უიარაღო, სამშობლოზე სანთლებით მლოცველი ხალხი საკუთარმა საბჭოთა ჯარმა...

იმ ეროვნული უბედურებიდან 27 წელი გავიდა... არ მეგონა, - თუ თავსდამტყდარი საშინელებების შემდეგ, დაგვიბრმავდებოდა უფლისკენ, ცისკენ მაცქერალთ თვალი და უსულგულობა დაგვრევადა ხელს.

არ მეგონა, - თუ სულ დაასენიანებდა, - „განცხომა, სმა-ჭამა ყიზილბაშური, სიძვა მრუშობა, ტყუილი, ხორცთ განსუენება... კეკლუცობა უგვანი“...

არ მეგონა, - „ტკბილმოსაუბრე გველის ყურისმგდებელ ევად თუ გარდავიქცეოდით“.

არ მეგონა, - იმ დიდი ცხრა აპრილის შემდეგ, ერთ მუშტად შეკრული, სიყვარულით გაერთიანებული საქართველო ნაწილ-ნაწილ, პარტიებად, არასამთავრობოდ თუ დაიშლებოდა, დანანვერდებოდა, გამეფდებოდა „სირეგვე შეუნონარი“.

არ მეგონა, - თუ ურწმუნობა, უღმერთობა მოსრავდა, „ყანას სოფლისას“, შეირყეოდა ერის ზნეობრივი ციხე-გალავანი და ხელობად, ცხოვრების საზრისად „მუცლის ავსება-დაცარიელება“ გავიხდიდით.

არ მეგონა, - თუ ასე „აევსებოდა მუცელი ზეცას“ და თუ ასე „დაეცემოდა სული მიწას“.

იმედია, დაგვიბრუნდება „მხედველობად სულისად“, **ევრო-ამერიკულ კნავილ-ბლავილს** „მრავალჟამიერი“ შეცვლის, სიყვარულით აძგერდება გული საქართველოსა“, ერთ მუშტად შეკრული ქართველობა უწინდებურად უფლისკენ მიაპყრობს მზერას.

4 აპრილი, 2016 წელი

მხატვარი - ბეჯა კობახიძე

9 აპრილი

ტარიელ ფუტყარაძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი.

საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართულ უნივერსიტეტში ფილოლოგიის საბაკალავრო, ენათმეცნიერების მიმართულებით სამაგისტრო და სადოქტორო პროგრამების ხელმძღვანელი; აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ენათმეცნიერების მიმართულებით სამაგისტრო და სადოქტორო პროგრამების ხელმძღვანელი. გამოქვეყნებული აქვს 13 მონოგრაფია, 4 სახელმძღვანელო და 400-მდე სამეცნიერო ნაშრომი; მისი რედაქტორობით გამოქვეყნებულია 27 წიგნი და კრებული.

სამეცნიერო ჟურნალის: „ქართველოლოგიის აქტუალური პრობლემები“ მთავარი რედაქტორი (2012 - დღემდე); ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ყოველწლიურ სამეცნიერო ჟურნალ „ქართველური მემკვიდრეობის“ მთავარი რედაქტორი 1997 - დღემდე; ქართული ინგლისურ-სპარსულენოვანი ჟურნალის: "სამეცნიერო აზრი" რედაქტორი (2012 - 2015).

პოლიტიკური პროცესების ტარმინოლოგიური შეფასებისათვის

ქართველი ერი ერთ-ერთი უძველესი ერია მსოფლიოში და, ამავ დროს, ერთ-ერთი იშვიათი, რომელმაც სახელმწიფო შექმნა ჯერ კიდევ ძვ.წ. XV-XIII საუკუნეებში (იხ., კოლხური არქეოლოგიური კულტურის საზღვრები) და დღემდე აქვს. ამ ხნის მანძილზე საქართველო ზოგჯერ დამოუკიდებლობას კარგავდა ხოლმე, მაგრამ ძირითადი სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტები და სამეფო დინასტია უწყვეტად შეინარჩუნა XIX საუკუნემდე. XIX-XX საუკუნეებში კი საქართველო ორჯერ გახდა რუსეთის აგრესიის მსხვერპლი; კერძოდ, რუსეთის იმპერიამ ე.წ. მცოცავი ანექსიის გზით საქართველო ნაწილ-ნაწილ მიიერთა 1801-1865 წლებში. საქართველოს დამოუკიდებლობა აღდგა 1918 წლის 26 მაისს, მაგრამ ბოლშევიკურმა

რუსეთმა სამი წლის შემდეგ ისევ იარაღის ძალით დაიპყრო საქართველო. მხოლოდ 70 წლის შემდეგ - 1991 წლის 9 აპრილს - შეძლო ქართველმა ხალხმა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა: გამოაცხადა „**საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი**“, რომლის საფუძველზე მსოფლიომ ცნო საქართველო, როგორც თანამედროვე და დამოუკიდებელი სახელმწიფო 1991 წელს არსებულ საბჭოთა საქართველოს საზღვრებში. საქართველოს სურდა და ცივილიზებულ დასავლეთთან ინტეგრაცია, მაგრამ მალევე, 1992-93 წლებში დამხოხილ იქნა საქართველოს დამოუკიდებლობის გამომცხადებელი კანონიერი ხელისუფლება და საქართველო 2008 წლის აგვისტომდე დე ფაქტო დააბრუნეს დსთ-ში - რუსეთის გეოპოლიტიკურ სივრცეში... რაც არ უნდა პარადოქსული იყოს, ჩვენ თვალწინ მიმდინარე ამ პროცესების სახელდება დღემდე ურთერთგამომრიცხველია: 9 აპრილი იწოდება „გლოვის დღედ“ ან „დამოუკიდებლობის დღედ“; 1992-93 წლებში ხელისუფლების იარაღით შეცვლა კი ან „სამოქალაქო ომად“, ან საქართველოს გარედან მართულ „კრიმინალურ სახელმწიფო გადატრიალებად“.

9 აპრილი არის 200-წლიანი რუსული ოკუპაციის პირობებში დაკარგული თუ გაუფერულებული ქართული ეროვნული ორიენტირების დაბრუნების დასაწყისი; კერძოდ, 1989 წლის 9 აპრილს მოხდა ქართველი ერის (საქართველოს მოსახლეობის) სრული კონცენტრირება ეროვნული ფასეულობების მიმართულებით, იმ ღირებულებების მიმართულებით, რომელთაც ამდენ ხანს გააძლებინეს ქართველ ერს და რომელმაც მომავალშიც უნდა იხსნას ქართველობა, როგორც სიცოცხლისუნარიანი საზოგადოება და საქართველო, როგორც თავისი მეობის მქონე სახელმწიფო.

9 აპრილს მოხდა ქართული საზოგადოებისა და საქართველოში მცხოვრები სხვა მოქალაქეების კონსოლიდაცია მთავარი ღირებულების გარშემო და ამ ერთიანობამ შვა საქართველოს დამოუკიდებლობა; კერძოდ, ზვიად გამსახურდიას მიერ მოხილვებულმა მოძრაობამ საქართველოს მოსახლეობას აჩვენა, რომ დამოუკიდებლობის იდეა გადამრჩენია როგორც ქართველი ერის მომავლისა, ასევე, აქ მცხოვრები სხვა ეთნიკური ჯგუფებისა; ამ იდეით კონსოლიდირებულმა მოსახლეობამ 1991 წლის 31 მარტს თითქმის ერთხმად განაცხადა, რომ აღარ სურს ყოფნა საბჭოთა იმპერიაში, რუსულ იმპერიაში და სურთ დამოუკიდებელი ცხოვრება! ერთიანობის ეს სულისკვეთება და ქართულ მრავალსაუკუნოვან ღირებულებ-

ბებზე ორიენტირება რომ მერეც გაგრძელებულიყო, ახლა ჩვენი ქვეყანა ბევრად წინ იქნებოდა... ვინც 1989 წლის 9 აპრილს - ამ მასშტაბურ ეროვნულ დემონსტრაციაზე - გულწრფელად იდგა (და ასეთი იყო სრული უმრავლესობა!), ყველამ გააზრებულად განირა თავი; მათ შორის ვიყავი მეც. მე ცოცხალი დავრჩი, მაგრამ სრულად მქონდა გააზრებული სიკვდილის საფრთხე; **ჩვენთვის ეს იყო ზნეობრივი ბრძოლა, გამოღვიძებული ქართული საზოგადოების ბრძოლა დამოუკიდებლობისათვის; ამ ბრძოლაში გამორჩეულთა ხვედრი გახდა გმირული სიკვდილი.**

აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ იმპერიის მხრიდან სასტიკი ანგარიშსწორების შესახებ ბოლო საათებში მომიტინგენი გაგვაფრთხილა **საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა, მისმა უწმინდესობამ და უნეტარესობამ, ილია მეორემ**; ხანგრძლივი დუმის შემდეგ აქციის ყველა მონაწილე ადგილზე დავრჩით; მტრის ტანკების პირისპირ ჩვენთან ერთად დარჩა საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქიც...

9 აპრილის სისხლიან დილას ჩვენ ზნეობრივი გამარჯვება მოვიპოვეთ: 9 აპრილს ჩვენ საბოლოოდ დავძლიეთ საბჭოთა იმპერიის შიში.

შეიძლება თქვას, რომ საბჭოთა იმპერიისადმი შიში პირველად „გატყდა“ 1956 წლის მარტის ამბების დროს, მაგრამ მე ვიტყვოდი, რომ მაშინ არ იყო ეროვნულად ორგანიზებული საზოგადოების გამარჯვება რუსულ იმპერიულ შიშზე. ეს იყო სტალინის სიყვარულით დამუხტული საზოგადოების გაბრძოლება ანტისტალინელების წინააღმდეგ; ეროვნული ბრძოლის ნიშნები იმ გამოსვლამაც შეიძინა, თუმცა 1956 წლის გამოსვლები დამოუკიდებლობის მოთხოვნისგან შორს იყო.

1989 წლის 9 აპრილი თავისი არსით იყო გამოსვლა „ეგვიპტიდან“, ეს იყო გააზრებული გადაწყვეტილება და დამოუკიდებლობისკენ სვლის დაწყება, ეროვნული და ქრისტიანული ფასეულობების, როგორც **ორიენტირების**, აღორძინება!

ამ ორიენტირების გამო 1989 წლის 9 აპრილს სასტიკად გაგვისწორდა საბჭოთა იმპერია, მაგრამ 9 აპრილს ქართველი ხალხი არ დამარცხებულა, პირიქით; ახალი მასშტაბი შეიძინა საბჭოთა იმპერიისადმი დაუმორჩილებლობამ: 9-10 აპრილს დაიწყო კომუნისტური პარტიის წევრთა მიერ მანდატების დახვევა; საქართველოში ყველა ღირსეულმა მოქალაქემ დატოვა კომუნისტური პარტია თუ კომკავშირი.

გამომდინარე ყოველივე ზემოთქმულიდან, არალოგიკურია, 1989 წლის 9 აპრილის მოვლენა შევაფასოთ ტერმინებით: „გლოვის დღე“ „ტრაგედიის დღე“; სინამდვილეში ეს იყო ქართველი ხალხის ზნეობრივი გამარჯვება იმპერიასთან ბრძოლაში; ეს დღე ტრაგედია იყო საბჭოთა იმპერიისათვის: ამ დღეს იყო დიდგორის დარი ბრძოლა, რომელშიც გმირები დაიღუპნენ. **გმირების დაღუპვის გამო არავის გამოუცხადებია დიდგორის ბრძოლის დღე ტრაგედიის დღედ.**

ერთ საინტერესო ფაქტს გავიხსენებ 1989 წლის 9 აპრილთან დაკავშირებით:

8 აპრილის ღამეს, დაახლოებით 23-24 საათზე ჩემი მეგობარი დემურ შარაშენიძე გახდა შეუძლოდ და სახლში წასვლა დააპირა; პუშკინის სკვერამდე გავაცილე. როცა ვემშვიდობებოდი, უცნაურმა გრუხუნმა მიიქცია ჩვენი ყურადღება; აღმოჩნდა, რომ ტანკების მუხლუხების ხმა იყო... დემური აღარ წავიდა სახლში; აქ სისხლი დაიღვრება და მე ვერ დაგტოვებთო... იმ ღამეს, როცა ქალაქში გავრცელდა ხმა, მომოტივგეებს დაარბევნო, მომიტივგეების რაოდენობა მკვეთრად გაიზარდა... იქ რაც მოხდა, ეს არ იყო ტრაგედიის დროს ადამიანების სიკვდილი; ეს იყო თავგანწირული დგომა იმპერიის წინააღმდეგ და გმირული სიკვდილი.

1989 წლის 8 აპრილის ღამესა და 9 აპრილის დილას რუსთაველზე ეროვნული ელიტა თუ იყო შეკრებილი, 10 აპრილს მთელი საქართველოს მოსახლეობა იდგა ამ ეროვნული ელიტის გვერდით. რეალურად, ეს იყო სრული ეროვნული კონსოლიდაცია, ეთნიკური წარმომავლობის მიუხედავად. ეს იყო ქართველი ხალხის და ჩვენი მოსახლეობის გამარჯვება საბჭოთა იმპერიაზე და ამას მოჰყვა შემდეგ შეუქცევადი პროცესები: წარმოიქმნა სრულიად ახალი პარტიები ეროვნული მოძრაობის აქტიური წარმომადგენლების ველში. ამ პარტიებმა მოიპოვეს გამარჯვება არჩევნებში და ორი წლის შემდეგ უზრუნველყვეს საუკუნო მნიშვნელობის რეფერენდუმის ორგანიზება და 9 აპრილის „დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტის“ გამოცხადება. 9 აპრილის დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტში ჩაინერა:

„საერთაშორისო სამართლის პრინციპი საქართველოს რესპუბლიკის კანონების მიმართ და მისი ნორმების პირდაპირი მოქმედება საქართველოს ტერიტორიაზე ცხადდება საქართველოს კონსტიტუციის ერთ-ერთ ძირითად პრინციპად.

საქართველოს რესპუბლიკა ისწრაფვის რა დაიკავოს ღირსეული ადგილი მსოფლიოს სახელმწიფოთა თანამეგობრობაში, აღიარებს და

თანაბრად უზრუნველყოფს საერთაშორისო სამართლით გათვალისწინებულ ადამიანის, ეროვნული, ეთნიკური, რელიგიური და ენობრივი ჯგუფის ყველა ძირითად უფლებასა და თავისუფლებას, როგორც ამას მოითხოვს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდება, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, საერთაშორისო აქტები და კონვენციები...

საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო იმედოვნებს, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობა არ დარჩება გულგრილი ქართველი ხალხის კანონიერი და სამართლიანი ნაბიჯისადმი და აღიარებს საქართველოს აღორძინებული სახელმწიფოს დამოუკიდებლობას, რაც საქართველოს უშიშროების ერთ-ერთი მტკიცე გარანტი იქნება“.

9 აპრილის დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტით დეკლარირებული ორიენტირები ცხადყოფს, რომ 1990 წლის 28 ოქტომბერს საქართველოს პოლიტიკური და კულტურულ-საგანმანათლებლო ვექტორი მშვიდობიანი გზით რადიკალურად შეიცვალა: 200-წლოვანი რუსული ოკუპაციისა და ანექსიის შემდეგ საქართველომ დატოვა რუსული გეოპოლიტიკური სივრცე და ცივილიზებული დასავლური სამყაროსკენ აიღო გეზი.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტის ერთ-ერთ სამუშაო ვერსიაში ზვიად გამსახურდიას ხელით მიწერილია, რომ საქართველოს სურს, იყოს **ნეიტრალური სახელმწიფო**. 1991 წელს საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტის გამოცხადების გამო რუსეთის იმპერიამ დაამხო ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლება. ნიშანდობლივია, რომ 1921 წელს რუსეთმა ასევე დაამხო საქართველოს ნეიტრალიტეტის მომხრე ნოე ჟორდანიას ხელისუფლებაც. ეს ფაქტები ცხადყოფს, რომ საქართველოს სახელმწიფოს გადარჩენის პერსპექტივა მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება რეალური, თუკი საქართველო ევროპული სახელმწიფოების თანამეგობრობის წევრი იქნება.

თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს იყო გეოპოლიტიკური რევოლუცია კავკასიის რეგიონში.

9 აპრილის დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტის საფუძველზე ცნო მთელმა მსოფლიომ საქართველოს დამოუკიდებლობა; შესაბამისად, მთლიანობაში, 9 აპრილი არის არა „გლოვის დღე“, არამედ საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის სიმბოლო, საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის დღე.

დამოუკიდებლობის დღე მსოფლიოში ცხადდება ორი საფუძვლით:

- **სახელმწიფოს დაფუძნების დღის მიხედვით** - ეს დღე ჩვენ არ გვახსოვს, ეს იყო 23 საუკუნის წინ, თუ ჩვენ ავითვლით ფარნავაზიდან და ქუჯიდან, 33-35 საუკუნის წინ, თუკი ავითვლით აიეტის კოლხეთის მიხედვით...

- **დამოუკიდებლობის აღდგენის დღის მიხედვით** - საქართველომ დამოუკიდებლობა რამდენჯერმე დაკარგა; დამოუკიდებლობის ბოლო აღდგენა მოხდა 9 აპრილს; ასე წერია კიდეც საქართველოს მოქმედ კონსტიტუციაში; გაეროს დოკუმენტებშიც აღინიშნულია, რომ 9 აპრილის აქტის საფუძველზე გამოცხადდა საქართველოს სახელმწიფოს დამოუკიდებლობა... მაგ., **საქართველოს მოქმედი კონსტიტუციის პირველივე მუხლში ვკითხულობთ:**

„საქართველო არის დამოუკიდებელი, ერთიანი და განუყოფელი სახელმწიფო, რაც დადასტურებულია 1991 წლის 31 მარტს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, მათ შორის აფხაზეთის ასსრ-ში და ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში ჩატარებული რეფერენდუმით და 1991 წლის 9 აპრილის საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტით“.

შესაბამისად, 9 აპრილი დე იურე არის საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლისა და დამოუკიდებლობის გამოცხადების დღე და სახელმწიფოში ასეც უნდა აღინიშნებოდეს.

1990 წელს რუსეთს არ სურდა საქართველოს დამოუკიდებლობა, რამდენადაც ექმნებოდა საფრთხე, მთელი **კავკასია დაეკარგა** (ასეა დღესაც). 80-იანი წლების ბოლოსა და 90-იანი წლების დასაწყისში რუსეთის გეოპოლიტიკური ველიდან გასვლას ესწრაფოდნენ ასევე აღმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოები და ბალტიის ქვეყნები. დამოუკიდებლობისკენ მათი სწრაფვა უფრო შეუქცევადი იყო, რამდენადაც აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები – ლიტვა, ლატვია და ესტონეთი ცივილიზებულ დასავლეთს დე იურე არასოდეს უცვნიან საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში. **საქართველოს მოსახლეობის ნების მიუხედავად, 90-იანი წლების დასაწყისში საქართველოს ბედი დიდი გეოპოლიტიკური მოთამაშეების მოლაპარაკების მაგიდაზე გადაწყდა:**

რუსეთის იმპერიამ ცივილიზებული სამყაროს ზენოლით დათმო აღმოსავლეთ ევროპა და ბალტიის ქვეყნები, მაგრამ რუსული გეოპოლიტიკური გავლენის ველში დარჩა შუა აზია, კავკასია, უკრაინა და ბელორუსია. რუსეთმა 1992-93 წლებში იარაღის ძალით დაამხო

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამომცხადებელი კანონიერი ხელისუფლება:

მრავალი ფაქტით დადასტურებულია, რომ საქართველოს კანონიერი ხელისუფლების დამხობაში მონაწილეობდნენ რუსეთის ჯარები გენერალ რეუტის, გენერალ ბეჰაევისა და ადმირალ ბალტინის მეთაურობით.

განდევნა პარლამენტი, მთავრობა, ადგილობრივი საკრებულოები (ამავე პერიოდში რუსეთმა იარაღის ძალით შეცვალა აზერბაიჯანისა და იჩქერიის ის ხელისუფლებები, რომელთაც რუსეთისგან დამოუკიდებლობა სურდათ).

1992-93 წლებში კანონიერი ხელისუფლების დამხობას მოჰყვა საქართველოსათვის მიძიმე შედეგები; კერძოდ, რუსეთისგან მართული კრიმინალური კლანების მიერ პროვოცირებული დაპირისპირებებით **დე ფაქტო დაიკარგა საქართველოს ისტორიული ტერიტორიები:** აფხაზეთი და ცხინვალის მხარე; ამ ძირძველ ქართულ კუთხეებში მოხდა ქართველთა გენოციდი: პრორუსულმა ძალებმა ბევრი ქართველი დახოცეს, 400 000-ზე მეტი კი დევნილად აქციეს; მოკლეს საქართველოს პრეზიდენტი და შეცვალეს დემოკრატიული გზით არჩეული ლეგიტიმური ხელისუფლების მიერ აღდგენილი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ორიენტირები და **9 აპრილის დამოუკიდებლობის აქტით გაცხადებული პროდასავლური კურსი.** რუსეთის მიერ მხარდაჭერილმა არალეგიტიმურმა მთავრობამ (შევარდნაძის ხელისუფლების ოფიციალური აღიარებითაც კი პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლება კანონიერი იყო 1995 წლამდე) 1993 წელს საქართველო ისევ დააბრუნა რუსეთის გეოპოლიტიკურ სივრცეში - დსთ-ში. საქართველოს მოსახლეობა აღმოჩნდა მრავალწლიან გაუსაძლის გაჭირვებაში, სიბნელისა და კრიმინალურ გარემოში. პუტჩში მონაწილე სამხედრო ფორმირებების მიერ **განსაკუთრებული სისასტიკით დაისაჯა სამეგრელოსა და აფხაზეთის მოსახლეობა, რამდენადაც საქართველოს ამ კუთხეებში შეაფარეს თავი პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლების მომხრეებმა და აქაური მოსახლეობა უფრო დიდხანს უწევდა წინააღმდეგობას უკანონო რეჟიმის წარმომადგენლებს.** კანონიერი ხელისუფლების დამხობის შემდეგ კრიმინალური ჯგუფების მიერ განიავდა სახელმწიფო ქონება და საქართველოს მოსახლეობის დიდი ნაწილის კერძო საკუთრება; სრულიად მოიშალა სახელმწიფო ინსტიტუტები... ფაქტობრივად, **1992-93 წლებში საქართველოში განხორციელდა გეოპოლიტიკური კონტრრე-**

ვოლუცია რუსეთის სასარგებლოდ (საქართველოსათვის კი უმძიმესი შედეგებით).

1992-93 წლებში საქართველოში კანონიერი ხელისუფლების ძალდობრივი შეცვლა კრემლის იდეოლოგიებმა საქართველოში განხორციელებული გეოპოლიტიკური კონტრრევოლუცია **ტერმინოლოგიურადაც შენიღბეს და მას უწოდეს ე.წ. „სამოქალაქო ომი“ და „ქართულ-აფხაზური“ და „ქართულ-ოსური“ ეთნოკონფლიქტები**. ამგვარი კვალიფიკაციები ფართოდ გავრცელდა და ინერციით დღესაც გამოიყენება. სინამდვილეში ეს იყო რუსეთის მიერ საქართველოს კანონიერი ხელისუფლების დამხობა იმ მიზნით, რომ საქართველო დაბრუნებულიყო რუსულ გეოპოლიტიკურ სივრცეში. ეს არ იყო „სამოქალაქო ომი“; ეს იყო გარედან მართული კრიმინალური გადატრიალება და საერთაშორისო ველში ეს ტერმინოლოგიური შეფასება უნდა დამკვიდრდეს. ამგვარ მიდგომას მხარს უჭერს მრავალი სამართლებრივი დოკუმენტი; კერძოდ, საქართველოს პარლამენტმა 2005 წელს მიიღო დადგენილება: „1991-92 წლების დეკემბერიანვრის მოვლენების სამართლებრივი შეფასების შესახებ“. დავმო „ანტიკონსტიტუციური გადატრიალება“ და ვერ უწოდა მას „სამოქალაქო ომი“. უფრო მკვეთრი ნაბიჯი გადაიდგა ამავე პერიოდის სხვა ოფიციალურ დოკუმენტში. პრეზიდენტის განკარგულებით შეიქმნა სახელმწიფო კომისია: „1991-1993 წლებში განვითარებული მოვლენების შედეგად განხორციელებული ხელისუფლების ძალადობრივი შეცვლის, საქართველოს პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას ფიზიკური ლიკვიდაციის, ასევე ხელისუფლების შეცვლის მიზნით ძალის გამოყენებასთან დაკავშირებული ფაქტების, გარემოებებისა და თანამდევნი (1991-2003 წლებში მომხდარი და სხვ.) მოვლენების შემსწავლელი ორმხრივი სახელმწიფო კომისიის შექმნის შესახებ“.

ამ განკარგულების საფუძველზე შეიქმნა ერთობლივი კომისია გენერალურ პროკურატურაში. შემადგენლობა: გიორგი ჯანაშია – საქართველოს გენერალური პროკურორის პირველი მოადგილე; გელა ბადრიაშვილი – ქ. თბილისის პროკურატურის საგამომძიებო ნაწილის უფროსი; ტარიელ ფუტყარაძე – 1990 წლის 28 ოქტომბერს არჩეული საქართველოს უზენაესი საბჭოს წევრი; ფილ. მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი; მანანა ტაბიძე – ფილ. მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი; მერაბ რაფავა – იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი; გიორგი ანდრიაძე – საქართველოს საპატრიარქოს საპარლამენტო მდივანი.

ამ კომისიის საგამოძიებო ჯგუფის დადგენილებაში ვკითხულობთ:

„საქართველოს დამოუკიდებლობის შესახებ რეფერენდუმის ჩატარებისა და ასევე ზვიად გამსახურდიას პრეზიდენტად არჩევის პირველი დღეებიდანვე ქართული ეროვნული სახელმწიფოებრიობისა და პრეზიდენტ ზ. გამსახურდიას წინააღმდეგ დაიგეგმა და მეთოდური იერიში განხორციელდა ოპოზიციურ ძალებს მიტმასნილი და მისი სახელით მოქმედი პირებისა და იმპერიული ძალების მიერ. სსრ კავშირის პრეზიდენტი მ. გორბაჩოვი და სხვა ოფიციალური პირები ღიად აფრთხილებდნენ ქართველ ხალხს და საქართველოს პრეზიდენტს, რომ მათ მიერ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის გზაზე გადადგმული ნაბიჯები სერიოზულ პრობლემებს შეუქმნიდა სამხრეთ ოსეთის ოლქთან და აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკასთან ურთიერთობაში.

იმპერიული ძალების ქმედების გასანეიტრალებლად საჭირო იყო შესაბამისი პრაქტიკული ზომები ქართული სახელმწიფოს მხრიდან. აღნიშნული მიზნით საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს 1991 წლის 15 სექტემბრის დადგენილებით საქართველოს რესპუბლიკის ტერიტორიაზე განლაგებული სსრ კავშირის - რუსეთის იმპერიის - შეარაღებული ძალები გამოცხადდა საოკუპაციო სამხედრო ძალად და დაისვა საქართველოს რესპუბლიკის ტერიტორიიდან მისი გაყვანის საკითხი“.

ამ დადგენილების გამოქვეყნების შემდეგ ორმხრივი კომისიის მუშაობა გაურკვეველი მიზეზების გამო შეჩერდა.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ შეძლო, შეენარჩუნებინა კანონიერი ხელისუფლების სამართალმემკვიდრეობა: მრავალი მცდელობის მიუხედავად, საქართველოს დევნილმა ხელისუფლებამ, აზერბაიჯანის ხელისუფლებისგან განსხვავებით, სამართალმემკვიდრეობა არ გადასცა არალეგიტიმურ ხელისუფლებას.

ვფიქრობთ, დასაზუსტებელია საქართველოს პარლამენტის 2005 წლის დადგენილების კვალიფიკაცია, რამდენადაც „**ანტიკონსტიტუციური გადატრიალება**“ შეიძლება იყოს ე.წ. სამოქალაქო ომიც... პროკურატურის დასკვნაში წარმოდგენილი მსჯელობაც და სხვა უამრავი ფაქტიც ცხადყოფს, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის გამომცხადებელი პრეზიდენტის - ზვიად გამსახურდიას - ხელისუფლების დამხობა დაიგეგმა და განხორციელდა რუსეთის მთავრობის მიერ ქართველთა მცირე ნაწილის გამოყენებით; **რუსეთის**

მიზანი იყო საქართველოს დაბრუნება თავის გეოპოლიტიკურ სივრცეში - დსთ-ში. შესაბამისად, 1991-93 წლებში დაგეგმილი და განხორციელებული „ხელისუფლების ძალადობრივი შეცვლა“ სახელდებული იქნას, როგორც „საქართველოს გარედან მართული კრიმინალური სახელმწიფო გადატრიალება“.

რუსულ თუ საერთაშორისო პოლიტიკურ წრეებში დღესაც არის მცდელობა, 2008 წლის აგვისტოს ომი მოინათლოს საქართველოს აგრესიად სამხრეთ ოსეთის წინააღმდეგ; **შესაბამისად ხდება ამ მოვლენის სახელდებაც.**

რეალობა ასეთია: საქართველოს მოსახლეობამ 2008 წლის 5 იანვრის პლემბისციტით მხარი ისევ დაუჭირა ცივილიზებულ დასავლეთთან ინტეგრაციას - „ნატოს“ წევრობას.

ქართველი ერის თანამედროვე თაობა შორს არის **გულუბრყვილო მოლოდინისგან**, რომ უახლოეს მომავალში ნატო იქნება საქართველოს დამოუკიდებლობის ასპროცენტისი გარანტია; თუმცა თვლის, რომ გრძელვადიან პერსპექტივაში ქართველი ერის მრავალსაუკუნოვანი **ძირეული ინტერესის - საქართველოს დამოუკიდებლობა და სამართლიანობაზე ორიენტირებული სახელმწიფო - განხორციელების ყველაზე ეფექტური და პრაგმატული სტრატეგიაა ნატოში განწევრიანება.**

სწორედ ამის გამო 2008 წლის აგვისტოში საქართველოში შემოვიდა რუსეთის ჯარი, რომლის რეალური მიზანი იყო **საქართველოს დასჯა ნატოში განწევრიანების პლემბისციტის (2008) ჩატარების გამო**; გამომდინარე აქედან, ლოგიკურია, რომ 2008 წლის მოვლენა სახელდებულ იქნას, როგორც რუსეთის აგრესია და არა - ქართულ-ოსური თუ ქართულ-აფხაზური კონფლიქტების ესკალაცია. აქვე აღვნიშნავ, რომ არ არსებობს **ქართულ-ოსური** თუ **ქართულ-აფხაზური** ეთნოკონფლიქტები, რამდენადაც მრავალი ოსი ცხოვრობს თბილისსა თუ ქუთაისში, ქართლსა თუ კახეთში; ასევე, ბევრი აფხაზი ცხოვრობს საქართველოს არაოკუპირებულ ტერიტორიაზე; ამ კონტექსტში დასაზუსტებელია ტერმინები: „აფხაზი სეპარატისტები“ და „ოსი სეპარატისტები“; ტერმინი სეპარატისტი აღვნიშნავს პირს, საზოგადოებას, რომელიც მიისწრაფვის გამოყოფისაკენ. დღეს აფხაზეთსა და ცხინვალის მხარეში არსებული რეჟიმები კრემლის მარიონეტები არიან და მათი მიზანი საქართველოს ტერიტორიის ნაწილის რუსეთთან ინტეგრაციაა; შესაბამისად, ისინი კოლაბორაციონისტები არიან და არა — სეპარატისტები.

9 აპრილი

უჩა ბლუაშვილი

1989 წლის 9 აპრილი – უდიდესი ტახილი საქართველოს უახლეს ისტორიაში

მე-20 საუკუნის 80-იანი წლებიდან საბჭოთა კავშირი (მთელი სოციალისტური სისტემა) ღრმა სოციალურ-ეკონომიკურმა და პოლიტიკურმა კრიზისმა მოიცვა. საბჭოთა პოლიტიკური სისტემის ლიბერალიზაციამ შესაძლებელი გახადა კომუნისტური იდეოლოგიის წნეხისგან თავისუფალი ალტერნატიული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ორგანიზაციების ჩამოყალიბება. დემოკრატიზაციისა და საჯაროობის პროცესმა მძლავრი ბიძგი მისცა ეროვნულ რესპუბლიკებში, პირველ რიგში კი, ლიტვაში, ლატვიაში, ესტონეთსა და საქართველოში მძლავრ განმათავისუფლებელ მოძრაობას.

საქართველოში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის აღმავლობის კვალდაკვალ ძლიერდებოდა აფხაზური და ოსური სეპარატიზმიც. 1988 წლის 13 დეკემბერს აფხაზებმა აიდგილარას (თანადგომა) დაფუძნება გამოაცხადეს. 1989 წლის 18 მარტს სოფელ ლიხნში მათ დიდი თავყრილობა გამართეს (მონაწილეობდა 30 ათასი აფხაზი). ყრილობამ მიიღო მიმართვა სკკპ ცენტრალური კომიტეტისადმი, რომელშიც ღიად იყო დაყენებული საქართველოს შემადგენლობიდან აფხაზეთის გასვლისა და რუსეთთან შეერთების მოთხოვნა.

25 მარტს თბილისში, ვაკის პარკში, გამართა ქართველი საზოგადოებრიობის დიდი მიტინგი, რომელზეც აფხაზი სეპარატისტების ახალი გამოხდომა გააპროტესტეს. მომიტინგეებმა საქართველოს ხელისუფლებისგან აფხაზი სეპარატისტების მიმართ გადამჭრელი ზომების მიღება მოითხოვეს. 26 მარტს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიურომ განიხილა აფხაზეთში მიმდინარე მოვლენები. მოცემულ მომენტში ბიურომ მიზანშეუნონლად ჩათვალა ლიხნის აქციაში მონაწილე აფხაზი კომუნისტი ხელმძღვანელების პარტიული დასჯა და მათი საქციელის მხოლოდ სიტყვიერი დაგმობით შემოიფარგლა.

ჯუმბერ პატიაშვილი შეხვდა ზვიად გამსახურდიას და მერაბ კოსტავას და სთხოვა მათ, არ გაემწვავენ ბნათ თბილისში სიტუაცია, მიეცათ შესაძლებლობა რესპუბლიკის ხელმძღვანელობისთვის, მშვიდ ატმოსფეროში მოეგვარებინა ლიხნის აქციის შედეგად შექმნილი რთული ვითარება. 30 მარტს სოხუმში ჩავიდნენ ჯუმბერ პატიაშვილი, გიორგი ანჩაბაძე, ნუგზარ ფოფხაძე, ბორის ნიკოლსკი (საქ, კპ. ცკ-ის მეორე მდივანი) და ოთარ ჩერქეზია. თუმცა, კონკრეტული ნაბიჯები არც მათ ამ ვიზიტს მოჰყოლია.

2 აპრილს სოხუმში ჩავიდნენ თამარ ჩხეიძე, ზურაბ ჭავჭავაძე და მერაბ კოსტავა. 3 აპრილს მათ ირაკლი წერეთელი და ირაკლი ბათიაშვილიც შეუერთდნენ. ილია ჭავჭავაძის საზოგადოებას სოხუმში ყველაზე გავლენიანი რეგიონული ორგანიზაცია გააჩნდა, რომლის გამოკვეთილი ლიდერები იყვნენ ვლადიმირ (ვოვა) ვეკუა, ნუგზარ მგალობლიშვილი, ბორის კაკუბავა, დიმიტრი ჯაიანი, თემურ ლორთქიფანიძე, ანზორ გვარამია, სოსო ადამია და სხვები. სწორედ მათი ინიციატივით სოხუმის სუბტროპიკული ინსტიტუტის ეზოში ჩატარდა ხალხმრავალი მიტინგი, რომელმაც კიდევ ერთხელ დაგმო ლიხნის ყრილობის გადაწყვეტილებები.

თბილისში კი ვითარება სულ უფრო იძაბებოდა. 4 აპრილიდან დაიწყო სტუდენტური მიტინგების სერია. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეზოში გამართული მიტინგის დროს საკითხის განხილვაში ჩაერთვნენ ქართველი ინტელიგენციის თვალსაჩინო წარმომადგენლები: აკაკი ბაქრაძე, მუხრან მაჭავარიანი, ჯანსუღ ჩარკვიანი, ლევან ალექსიძე და სხვები.

იმავე საღამოს, 7 საათზე, უნივერსიტეტის ეზოში შედგა სტიქიური მიტინგი, რომელმაც მიიღო რეზოლუცია აფხაზეთის პრობლემასთან დაკავშირებით. რეზოლუცია მოითხოვდა საქართველოს

დროებითი მთავრობის შექმნას, საყოველთაო დაუმორჩილებლობის აქციის დაწყებას, ავტონომიური ფორმირებების გაუქმებას... ვითარება აშკარად გამოდიოდა კონტროლიდან. რადიკალებმა კიდევ ერთხელ გამოგლიჯეს ინიციატივა ხელიდან ხელისუფლებასაც და ზომიერ ინტელიგენციასაც.

5 აპრილს სოხუმში ჩატარდა საქართველოს კომპარტიის საოლქო კომიტეტის პლენუმი, რომლის მუშაობაში ჯუმბერ პატიაშვილიც მონაწილეობდა. პლენუმმა აფხაზეთის საოლქო კომიტეტის მდივნის მოვალეობიდან გაათავისუფლა ბორის ადღეიბა. მის ნაცვლად არჩეულ იქნა შედარებით პროქართული განწყობის ვლადიმირ ხიშბა. პრესაში გამოქვეყნდა აფხაზი და აფხაზეთში მოღვაწე ქართველი ინტელიგენციის წარმომადგენელთა ერთობლივი წერილი, რომელიც არსებული „გაუგებრობის“ დაუყოვნებლივ აღმოფხვრის მოწოდებას შეიცავდა.

თბილისში კი, მთავრობის სახლის წინ ილია ჭავჭავაძის საზოგადოების ინიციატივით 4 აპრილიდან ხალხმრავალი მიტინგი იმართებოდა. 4-5 აპრილს მიტინგებს სწორედ ილია ჭავჭავაძის საზოგადოება აკონტროლებდა. 6 აპრილს სოხუმიდან დაბრუნებულმა ირაკლი წერეთელმა მთავრობის სახლის წინ მიმდინარე მიტინგზე საქართველოს დამოუკიდებლობის და საყოველთაო დაუმორჩილებლობის ლოზუნგები წამოაყენა. აფხაზეთის პრობლემატიკა, ცხადია, მიტინგების დღის წესრიგში კვლავ რჩებოდა, მაგრამ ის გადაფარა ისეთმა რადიკალურმა მოთხოვნებმა, როგორებიც იყო „რუსეთის საბჭოთა იმპერიის დაშლის“, „საბჭოთა ხელისუფლების დამხობის“, „სსრ კავშირის შემადგენლობიდან საქართველოს დაუყოვნებლივ გამოსვლის“, „საქართველოში გაეროს ჯარის შემოყვანის“ ლოზუნგები.

6 აპრილს მომიტინგეებს ტელევიზიით მიმართა საქართველოს უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე - ოთარ ჩერქეზიამ. 7 აპრილს მათ ჯუმბერ პატიაშვილმაც მოუწოდა პრობლემის მშვიდობიანი, ცივილიზებული გზით გადაჭრისკენ, მაგრამ ყველა ცდა ამაო იყო. მთავრობის სახლის წინ ვითარება სულ უფრო და უფრო იძაბებოდა.

მიხეილ გორბაჩოვი და ედუარდ შევარდნაძე იმხანად ოფიციალური ვიზიტით ინგლისში იმყოფებოდნენ. ადგილზე არ იყო არც სკკპ ცკ-ის მეორე მდივანი ეგორ ლიგაჩოვი. 7 აპრილს გვიან ღამით ინგლისიდან დაბრუნებულ გორბაჩოვს აეროპორტშივე მოახსენეს თბილისში არსებული ვითარების შესახებ. გორბაჩოვი შევარდნაძეს

მიუბრუნდა და რაზუმოვსკისთან ერთად თბილისში დაუყოვნებლივ გამგზავრება შესთავაზა. შევარდნაძემ პატიაშვილს დაურეკა. ამ უკანასკნელმა კი დაარწმუნა შევარდნაძე, რომ თბილისში ვითარება კონტროლს ექვემდებარებოდა. ღამით მომიტინგეთა რაოდენობა 2-3 ასეულს არ აღემატება. ამ რაოდენობის მომიტინგეთა დაშლა დიდ სიძნელეს არ წარმოადგენს, ამიტომ თქვენი ჩამოსვლის აუცილებლობა არ არსებობსო. შევარდნაძეს პატიაშვილმა ერთი ასეთი არგუმენტიც მოუყვანა: თქვენმა ჩამოსვლამ შესაძლოა, ვითარება გაართულოს. მიტინგის ორგანიზატორები გადაწყვეტენ, რომ რაც შეიძლება მეტი ხალხი გამოიყვანონ თქვენს დასანახადო. ეს მართლაც გასათვალისწინებელი არგუმენტი იყო.

ამის გამო შევარდნაძე და რაზუმოვსკი 8 აპრილს თბილისში აღარ ჩამოფრენილან.

რატომ თქვა პატიაშვილმა უარი მოსკოვიდან დახმარების მიღებაზე? ბოლოს და ბოლოს, ეს ხომ პასუხისმგებლობის სხვებზე გადანაწილების კარგი შანსი იყო? უნდა ვიფიქროთ, რომ ის ბოლომდე ვერ აცნობიერებდა შექმნილ ვითარებას. მაგრამ, არის კიდევ ერთი მიზეზი: პატიაშვილს სურდა, მიეღო დახმარება მოსკოვიდან, მაგრამ არა შევარდნაძისგან. ეს ლახავდა მის პატივმოყვარეობას. შევარდნაძეს ის თავის პირად მტრად აღიქვამდა. 1988 წლის ნოემბრის აქციას პატიაშვილი შევარდნაძის დაგეგმილ და გუმბარიძის მიერ მის წინააღმდეგ განხორციელებულ აქციად თვლიდა. მას ეშინოდა, რომ შევარდნაძე აპრილის მოვლენებსაც მის წინააღმდეგ გამოიყენებდა.

თბილისში კი ვითარება საბოლოოდ გამოვიდა კონტროლიდან. არაფორმალური სტრუქტურები სწავლის შეწყვეტისკენ მოუწოდებდნენ. შეიქმნა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის კომიტეტი. დაიწყო ფულადი სახსრების შეგროვება, ააგეს ბარიკადები.

8 აპრილს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს სხდომის შემდეგ გაიმართა რესპუბლიკის პარტიული აქტივის კრება, რომელსაც სსრ კავშირის თავდაცვის მინისტრის მოადგილე გენერალი კორჩეტოვი დაესწრო. კრების მონაწილენი „გათავებულნი“ ახალგაზრდების სამაგალითო დასჯას მოითხოვდნენ. მხოლოდ პოეტმა ჯანსუღმა ჩარკვიანმა და თბილისის მერმა ნიკო ლეკიშვილმა გაბედეს და მომიტინგე ახალგაზრდებთან გულახდილი დიალოგის გამართვა მოითხოვეს.

ბორის ნიკოლსკის წინადადებით გადაწყდა, მომიტინგეებზე ფსიქოლოგიური ზეწოლა მოეხდინათ. ამ მიზნით რუსთაველის გამზირზე დიდი სისწრაფით ჩაატარეს რამდენიმე დაჯავშნული სამხედრო მანქანა, რომლებმაც კინოთეატრ „რუსთაველთან“ მდგარი ორი-სამი ავტომობილი დააზიანეს (ძირითადად მილიციის საპატრულო მანქანები). ამავდროულად თბილისის ცენტრალურ გამზირს ძალზე დაბალ სიმაღლეზე გადაუფრინა რამდენიმე სამხედრო შვეულმფრენმაც. იდეის ავტორთა აზრით, ამას მომიტინგეთა დაშინება და მათი რაოდენობის მკვეთრი შემცირება უნდა მოჰყოლოდა. ეს კი, თავის მხრივ, მიტინგის დაშლის ოპერაციის ჩატარებას გააიოლებდა.

სამხედრო ტექნიკის დემარშმა მართლაც დააშინა... არა მომიტინგეები, არამედ მათი მშობლები, ბებიები და ბაბუები. მათ გადაწყვიტეს, განსაცდელში მარტო არ დაეტოვებინათ შვილები და შვილიშვილები და ღამით მათთან ყოფილიყვნენ. ამან კი მთავრობის სახლის წინ მომიტინგეთა რიცხვის საგრძნობი ზრდა გამოიწვია. თუნდაც ეს გარემოება კარნახობდა მიტინგის დაშლის იდეის ავტორებს, ხელი აეღოთ თავიანთ განზრახვაზე. მაგრამ სამხედროებს, რომლებსაც ამ დროისთვის მთლიანად ჰქონდათ ძალაუფლება რესპუბლიკაში აღებული, არაფრის გაგონება აღარ სურდათ. ისინი სალდაფონური პირდაპირობით მიდიოდნენ დასახული მიზნისკენ. მტკვრის სანაპიროზე უკვე იყო განლაგებული სპეციალური სადესანტო ნაწილი და ტანკები.

გიორგი ნიქარიშვილის მტკიცებით (ირაკლი წერეთელი ამას დღემდე არ აღიარებს) 8 აპრილს, საღამოს წერეთელს გადასცეს „სუკის“ წერილი: „სპორტის სასახლე რუსის ჯარით არის სავსე. ამაღამ მოვლენ, ხალხს ამოჟლეტენ!“ (გიორგი ნიქარიშვილი, „ჟამი ჭეშმარიტი (დამარცხებული მოძრაობის ქრონიკა)“, 2003, გვ. 58).

წერეთელმა წერილი რეაგირების გარეშე დატოვა. სისხლი სწყუროდან როგორც სამხედროებს, ისე რადიკალთა ლიდერებსაც... მოგვიანებით წერეთელი იტყვის: ჩვენ ვფიქრობდით, რომ დაგვარბევდნენ და ამისთვის მზად ვიყავით. ადრეც არაერთხელ დავურბევივართ. მსხვერპლს კი არ მოველოდით. ეს რომ გვცოდნოდა, მაშინ სხვაგვარად ვიმოქმედებდითო.

რადიკალებს ესმოდათ, რომ საზოგადოების ფართო ფენების გარადიკალების გარეშე საქართველოში მოვლენები ბალტიის სცენარით წარიმართებოდა. ჩატარდებოდა არჩევნები, რომელშიც გამარჯვება ზომიერ ძალებს დარჩებოდათ (ამ შემთხვევაში -

სახალხო ფრონტს). ეს კი ნიშნავდა, რომ გამარჯვებულის დაფნის გვირგვინი სხვას შეხვდებოდა.

ეს მათთვის კატეგორიულად მიუღებელი იყო. მათ სურდათ სამშობლოს თავისუფლება, მაგრამ სურდათ მხოლოდ მათ მიერ მოპოვებული თავისუფლება. სხვათა მიერ გათავისუფლებული სამშობლო მათთვის მიუღებელი იყო.

დაახლოებით ლამის 3 საათზე პატიაშვილმა სთხოვა ილია მეორეს, მიემართა ხალხისთვის. 3 საათსა და 30 წუთზე პატრიარქმა მიმართა მომიტინგეებს, მაგრამ არა დაშლის, არამედ იქვე, ქაშვეთისკენ გადანაცვლების თხოვნით.

მომიტინგეებმა ეს თხოვნაც უგულვებელჰყვეს. მიკროფონთან მიიჭრა ირაკლი წერეთელი და განაცხადა, რომ მომიტინგენი აქედან ფეხს არ მოიცვლიდნენ.

ამის შემდეგ მცირე ხნით სიჩუმემ დაისადგურა, რომელსაც მხოლოდ მოახლოებული ჯავშანტექნიკის მოტორების ყრუ გუგუნი არღვევდა. გამსახურდია შეეკითხა პატრიარქს: „გვესვრიან?“ პასუხი: „შესაძლებელია“. გაისმის მერაბ კოსტავას ხმა: „გვესროლონ!“

და აი, ამ დროს გაისმა მიტინგზე მყოფი უსინათლო ქალების წკრიალა ხმა: „...დაუკარით, რომ ძველ ხანჯალს ელდა ეცეს...“ მომიტინგენი ანთებული სანთლებით ხელში მდუმარედ იდგნენ და ამ პატრიოტული სიმღერის გულშიჩამწვდომ სიტყვებს უსმენდნენ... მართლაც ტრაგიკული ჰეროიზმის ამაღლევებელი წუთები იდგა...

ფარებითა და ორლესული ნიჩბებით შეიარაღებული ავღანეთიდან ახლად დაბრუნებული მედესანტეები, რომლებსაც ავღანეთში მშვიდობიანი მოსახლეობის ხოცვას ასწავლიდნენ, მომიტინგეებს ყველა მხრიდან მოადგნენ. მხოლოდ რუსთაველის გამზირის მიმართულება იყო თავისუფალი, მაგრამ მთავრობის სახლის კიბეებთან მდგომ ხალხს არც იქით შეეძლო გაქცევა, რადგან იმ მხარეს მდგომი მომიტინგენი ჯერ კიდევ ადგილიდან არ დაძრულიყვნენ. ამ დროს ჯარისკაცებმა კიბეებთან მდგომ ხალხში გაზის ბალონები ისროლეს... მსხვერპლიც, ძირითადად, ამის შედეგი იყო. ადგილზე დაღუპული 16 ადამიანიდან (რომლებსაც შემდგომ დღეებში კიდევ რამდენიმე დაემატა) მხოლოდ ორს ჰქონდა ნიჩბით მიყენებულ ჭრილობა, დანარჩენები დღემდე ამოუცნობი მომწამვლელი გაზით გაიგუდნენ.

მიტინგის დარბევის დროს პატრიოტული თუ ადამიანური თვალსაზრისით ღირსეული პოზიცია დაიკავა ქართულმა მილიციამ, რო-

მელიც ცდილობდა, უსაფრთხოდ გაეყვანა ხალხი დარბევის ადგილიდან.

თბილისში საგანგებო წესები შემოიღეს. ხელისუფლებამ დააპატიმრა მიტინგის ორგანიზატორები: ირაკლი წერეთელი, გია ქანტურია, ზვიად გამსახურდია და მერაბ კოსტავა. კომენდანტის საათის გამოცხადებიდან ერთი საათიც არ იყო გასული, რომ კაპიტანმა ლოხინმა მოკლა ცნობილი თბილისელი გია ქარსელაძე, რომელიც თბილისის ქუჩებში საკუთარი მანქანით გადაადგილდებოდა.

საქართველოს დედაქალაქში ჩამოფრინდნენ ედუარდ შევარდნაძე და ვალერი რაზუმოვსკი. მიტინგის დარბევიდან მეორე დღეს, ორშაბათს, თბილისის სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლა არ განახლებულა. გაიფიცა ბევრი საწარმო. თბილისი დაღუპულებს გლოვობდა. 1989 წლის 9 აპრილის შემდგომი თბილისი არ ჰგავდა 1956 წლის 9 მარტის შემდგომ თბილისს. 9 მარტის შემდეგ ხალხი შეშინებული, თავჩაქინდრული და დათრგუნული დადიოდა ქუჩებში, 9 აპრილის შემდეგ თბილისელებს სახეზე აღშფოთება და რისხვა გამოხატვოდათ. ახალგაზრდები ქუჩებში საცემად იწვედნენ რუს ოფიცრებზე, უფროსი ასაკის ადამიანები კი მათ აკავებდნენ. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში გამართულ შეხვედრაზე, რომელშიც შევარდნაძე და რაზუმოვსკიც მონაწილეობდნენ, ქართველი მეცნიერები მომხდარში პირდაპირ სდებდნენ ბრალს სსრ კავშირის უმაღლეს ხელისუფლებას. ნოდარ ნათაძე: „სკოლის მოსწავლეებს ეუბნებიან, ქუჩაში არ გახვიდეთ, გესვრიანო. ისინი კი პასუხობენ: „გვესროლონ, მაგათი დედაც ვატირე!“ აკაკი ბაქრაძე: „აქვს თუ არა უფლება პარტიას, რომელიც მთელი ისტორიის განმავლობაში დანაშაულს ჩადიოდა, ან თავს იმართლებდა ამ დანაშაულისთვის, მართოს ქვეყანა? ვპასუხობ - არა, არა აქვს!“ (გიორგი ნიქარიშვილი, „ყამი ჭეშმარიტი (დამარცხებული მოძრაობის ქრონიკა)“, 2003, გვ. 76).

14 აპრილს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმმა დააკმაყოფილა ჯუმბერ პატიაშვილის თხოვნა გადადგომის თაობაზე. ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივნად პლენუმმა გივი გუმბარიძე აირჩია. მოგვიანებით, 1999 წელს, საქართველოს პრეზიდენტის არჩევნებში პრეზიდენტობის ერთ-ერთ კანდიდატად ჯუმბერ პატიაშვილის დასახელების გამო, ანატოლი სობჩაკი, რომელიც თავის დროზე 9 აპრილის გარემოებათა შემსწავლელი სახელმწიფო კომისიის თავმჯდომარე იყო, გაზ. „საქართველოს

რესპუბლიკისადმი მიცემულ ინტერვიუში აღნიშნავდა: „კანონით მას აქვს კენჭისყრის უფლება, მაგრამ, ვფიქრობ, ეს მან არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გააკეთოს. მას ხომ ერთხელ, კრიტიკულ სიტუაციაში, ფაქტობრივად, შეეშინდა, ჯარებს მიუგდო საკუთარი ხალხი გასაგლეჯად. პატიაშვილს რომ მკაცრად და გამოკვეთილად ეთქვა: „არ არის საჭირო ჯარის გამოყენება, მე თვითონ წავალ მოედანზე, დაველაპარაკები ხალხს. სჯობს მცემონ ან მომკლან, მაგრამ მე ხალხის ხელმძღვანელი ვარ, მე ხალხთან უნდა ვილაპარაკო ტანკებისა და იარაღის გამოყენების გარეშე“, შეიძლება ასეთი უბედურება არ მომხდარიყო. ასე უნდა მოქცეულიყო, არ უნდა დამალულიყო, არ უნდა ეყურებინა მთავრობის სასახლის ფანჯრებიდან, როგორ კლავდნენ მის თანამემამულეებს“ (ინტერვიუ ანატოლი სობჩაკთან, გაზ. საქართველოს რესპუბლიკა“, 28 ივლისი, 1999 წ.);

9 აპრილის შემდეგ საავადმყოფოებს მიმართა ასეულობით ადამიანი. მათ შორის: მონამგლის ნიშნებით - 66-მა, ბასრი და ბლაგვი საგნებით მიყენებული ჭრილობებით - 24-მა, თავის ტრამპებით - 67-მა კაცმა (საქართველოს ისტორია, ოთხტომეული, ტ. 4, გვ. 501) დაზარალებულთა დასახმარებლად თბილისში ჩამოვიდნენ ექიმები საფრანგეთიდან, გერმანიიდან, აშშ-დან. მოგვიანებით თბილისს ესტუმრა დედა ტერეზა. თბილისში განვითარებულ მოვლენებში გასარკვევად და თანაგრძნობის გამოსახატავად საქართველოს დედაქალაქში ჩამოვიდა გორბაჩოვისადმი ოპოზიციურად განწყობილი ბორის ელცინიც. 9 აპრილის უშუალო მოწმე რუსი ჟურნალისტი იური როსტი იმ დღეებში „ნოვაია გაზეტას“ ფურცლებზე წერდა: „ჩვენს ხელისუფლებასთან, პრეზიდენტთან ისეთივე დამოკიდებულება მაქვს, როგორიც მათ ჩემთან. მიმიფურთხებია მათთვის და მათ გამგებლობაში მყოფი მოსახლეობისთვისაც. მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებისთვისაც და, განსაკუთრებით, წამყვანი ჟურნალისტებისთვისაც მიმიფურთხებია. მათ არაფრის რცხენიათ.“

საქართველო იცოცხლებს. და ჩვენ, ვინც ვმეგობრობდით და ვისაც გვიყვარდა ერთმანეთი, ვიმეგობრებთ და გვეყვარება.

ვისაც არავინ უყვარს, არავინ შეიყვარებს.

დღეს მე, რუსი ადამიანი, ქართველი ვარ, და ამით ვამაყო.“ („ამას ვინ გვაპატიებს? საქართველო - ნამდვილად არა!“ გაზ. „კვირის პალიტრა“, 3-9 აგვისტო, 2009 წ.);

მსოფლიო საზოგადოებრივი აზრი გადაჭრით იყო განწყობილი ქართველი ხალხის სასარგებლოდ.

18 აპრილს საგანგებო მდგომარეობა გაუქმდა.

9 აპრილის მიტინგის დარბევიდან თვე-ნახევრის შემდეგ, 25 მაისს, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს ყრილობაზე გენერალმა როდიონოვმა სცადა, მრუდე სარკეში წარმოედგინა 9 აპრილის მოვლენები. თავისი სალდაფონური გამოსვლით მან არა მარტო დაღუპულთა ხსოვნა, არამედ მთელი ქართველი ხალხი შეურაცხყო. გენერლის გამოსვლის დროს პროტესტის ნიშნად ქართულმა დელეგაციამ დარბაზი დატოვა. პრინციპული პოზიცია დაიკავა სსრ კავშირის ხელმძღვანელობის ერთ-ერთმა წამყვანმა წევრმა ედუარდ შევარდნაძემაც, რომელმაც ყრილობის ტრიბუნიდან გორბაჩოვს მიმართა: „გთხოვთ, გამათავისუფლოთ საგარეო საქმეთა მინისტრის თანამდებობიდან, ვინაიდან ჩემი ხალხი დამცირებულია და შეურაცხყოფილი. მე მათთან უნდა ვიყო. მე გტოვებთ თქვენ“. გორბაჩოვის სიტყვებზე: „ედუარდ ამბროსის ძევ, ეს გამცემლობაა, მიგვატოვოთ ასეთ წუთებში. მე კი მინდოდა მეთხოვა თქვენთვის, დაგებრუნებინათ ისინი“, - შევარდნაძემ უპასუხა: „მიხეილ სერგის ძევ, ვიცნობ რა ჩემს ხალხს, მე არ შემიძლია მათი დაბრუნება. მე წავალ და დავრჩები მათთან. მე არასოდეს ვყოფილვარ გამცემი და მით უმეტეს ვერ გავცემ ჩემს ხალხს“ (გაზ. „კოლხური დიადემა“, N 1, 1991 წ.);

პოლიტიკურ პროცესებზე გავლენით 9 აპრილი უდიდესი ტენზილია საქართველოს უახლეს ისტორიაში. თავისუფლებისთვის ბრძოლაში დაღუპულთა წმინდა სისხლმა ერთ მუშტად შეკრა ქართველობა. მსოფლიომ ნათლად დაინახა, რომ ქართველი ხალხი მზადაა გადამწყვეტი ბრძოლისთვის. ამავე დროს, საბჭოთა იმპერიის მიერ ჩადენილმა საშინელმა დანაშაულმა ერთბაშად გაარადიკალა ქართველი ხალხის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რითაც დაუყოვნებლივ ისარგებლეს რადიკალებმა. კომუნისტური დიქტატურა რადიკალთა დიქტატურამ შეცვალა. 9 აპრილის მოვლენების შედეგად საქართველომ საბოლოოდ გადაუხვია პროცესების განვითარების ბალტიისპირული გზიდან. განვლილ მოვლენებს რომ აფასებდა, მოგვიანებით, აკაკი ბაქრაძე დაასკვნია: „ქართული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა რომ ევოლუციის, თანდათანობითობის გზას დადგომოდა, იგი ძმათა სისხლით არ შეიღებებოდა, ბუნებრივი განვითარების პროცესს გაჰყვებოდა.

თავისუფლება, რომელიც ღმერთმა გვიბოძა, უცრემლოდ და უსისხლოდ დამკვიდრდებოდა საქართველოში. მაგრამ სულსწრაფობის გამო ქართველმა ხალხმა უარყო თანდათანობითობის გზა, უცბად და ერთბაშად მოინდომა იმის მიღება, რის მოპოვებასაც დიდი მოთმინება, წესრიგი, შრომა, სიყვარული და გონიერება სჭირდებოდა“ (დიმიტრი შველიძე, „პოლიტიკური დაპირისპირებები და ეროვნული ხელისუფლების დამხობა საქართველოში“, 2008, გვ. 24).

საზღვარსიქითა ჰოეზია

2000 წელს სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის (მაშინ თსუ მესხეთის ფილიალი ერქვა) ანსამბლი გაემგზავრა იტალიაში ერთ-ერთ ფესტივალში მონაწილეობის მისაღებად. ვიდრე იტალიაში ჩავიდოდით, გავიარეთ თურქეთი, ბულგარეთი, იუგოსლავია, რუმინეთი, ავსტრია. საქართველოდან ევროპაში მომავალი რამდენიმე ადამიანი ახლდა ჩვენს ანსამბლს. ისინი სხვადასხვა ქვეყანაში მიდიოდნენ ემიგრანტებად. ბევრი მათგანი იტალიაში ჩასვლამდე დაგვემშვიდობა. 2000 წლის 31 აგვისტოს ჩამინერია დღიურში: „ურთულესი პრობლემაა საქართველოდან გადმოსვენილთა პრობლემა. ჩვენმა ჯგუფმაც გადმოვიყვანეთ ჩვენი რამდენიმე მოქალაქე. საშინელებაა მათი განცდების მონმეობა. ერთი დედა-შვილი იყო, საფრანგეთში მიდიოდნენ, ადრე ჩამოვიდნენ. შვილი, პატარა გოგონა, ვერ აღიქვამდა, რაც ხდებოდა და აძაგებდა, რაც შეეძლო, თავის სამშობლოს. ჩვენთან გამომშვიდობებაც ვერ მოახერხა დედამ, იმდენად განიცდიდა სამშობლოს დატოვებას. ანსამბლის ბიჭებმა რომ გააცილეს, ძლივს წაიღეს მისი ჩანთა, იმდენად მძიმე იყო. რა უწყევია ამდენი, რა მიაქვს, ხომ იცოდა, დამხმარე არავინ ჰყავდა, - ასეთი კომენტარები გააკეთეს გამცილებლებმა, ხოლო ერთი ჩვენი თანამგზავრი თან ტიროდა და თან ისე მეუბნებოდა, ჩასულთან ესაუბრა ვიდრე ჩავიდოდა: **იმ ჩანთით ქართულ წიგნებს მიათრევდა, იქნება, ჩემმა შვილმა ენა არ დაივიწყოსო.**

ასევე მძიმე იყო ერთი ახალგაზრდა კაცის, ვეფხიას, გადახვეწა. ესპანეთში მიდიოდა. ბოლოს ნერვიულობის გამო მოუმატა ლაპარაკს, სიცილს, საქართველოს გახსენებას, გადაგვეხვია ყველას. ძალიან მინდა, მაგრამ ვიცი, ველარ დავბრუნდებიო.

„ვინც მინახავს მე ასე გადახვეწილი სამშობლოდან, ყველა მისტირის თავის ქვეყანას. მე კი ასეთი განწყობა მეუფლება: მეჯავრება დღევანდელი ხელისუფლება ჩვენი, მეჯავრება მათი უნიათობა და გაუშაძღრობა. ისინი მიერეკებიან სამშობლოდან ქართველებს. ყველაფერს აკეთებენ, რომ გაძარცვონ საკუთარი ხალხი, გაალარიბონ და გადახვეწონ. ვისი ხელისუფალნი იქნებიან ბოლოს, თუ ყველა წავიდა, ან ვინლა დარჩება საქართველოში, ვინ იცხოვრებს, ალბათ

ყველა, ქართველების გარდა! ჩვენ ჩვენივე ხელით ვიგლეჯთ საკუთარ სისხლსა და ხორცს. ასეთი რამ არც ერთ მტერს არ უქნია საქართველოს ისტორიაში. მეზიზღება დასავლეთი თავისი ცივილიზაციითა და სიმდიდრით, თავისი საშინელი მონესრიგებულობით, ასე რომ იზიდავს ჩვენს გაუბედურებულ თანამემამულეებს. არც ფუნქციონერებსა და არც დასავლეთს არ აპატიებს ღმერთი ყოველივე ამას“, - ამას ვწერდი 2000 წელს. მას შემდეგ ბევრი რამ მოხდა....

ემიგრანტი ლათინური სიტყვაა და სამშობლოდან სხვა ქვეყანაში უმთავრესად პოლიტიკური მიზეზით გადასახლებულ ადამიანს ჰქვია. ემიგრაცია ახლავს დიდ პოლიტიკურ კატაკლიზმებს. პირველი ემიგრაციული ტალღა ახლდა 1921 წელს დამოუკიდებელი საქართველოს დაპყრობას რუსეთის მიერ.

მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან მოყოლებული პოლიტიკური მიზეზის გარდა ქართული ემიგრაციის ჩამოყალიბებაში დიდი როლი ითამაშა სოციალურმა ფაქტორმა, როდესაც სამუშაოს საშოვნელად დაიძრა საქართველოს მოსახლეობა დასავლეთისაკენ. მერე და მერე ამ მოძრაობას შეუერთდა სტუდენტობა და საზოგადოების თითქმის ყველა ფენის წარმომადგენლობა, რამაც გამოიწვია ქართული სათვისტომების გახსნა და დიასპორის ჩამოყალიბება სხვადასხვა ქვეყანაში.

ამიტომ ემიგრაციის პრობლემა სხვადასხვა ასპექტით უნდა განვიხილოთ. ქართველი ოდითგანვე ცნობილი იყო საკუთარ მიწაზე მიჯაჭვულობით. იძულებითი გადაადგილების გარდა არ ცდილობდა თავისი ქვეყნის დატოვებას ჩვენი წინაპარი. „სადაც კარგად ვიქნები, ჩემი სამშობლო ის არის“ - არასოდეს ეს დევიზი არ ჰქონია ქართველ კაცს. ამიტომაც არის, რომ უცხოეთში გადახვეწილ თანამემამულეთ განსაკუთრებული ნოსტალგია აქვთ სამშობლოსი. ნოსტალგიას, მონატრებას პოეტური ენის აფეთქება ახლავს, სამშობლო, რომელსაც გაჭირვების გამო დასცილდა ქართველი, რომანტიკულ ფერებში მოჩანს შორიდან, ამ ყველაფერს აძლიერებს სამშობლოში დარჩენილი ოჯახი - მეუღლე, შვილები, მშობლები.

პოეტური ენა ყველაზე მორგებული აღმოჩნდა სამშობლოს მოცილებული ადამიანისათვის. ლექსებში კარგად ჩანს ნოსტალგიასთან ერთად შეძახება საკუთარი თავისადმი, რომ გადახვეწა დამორჩილება არ არის, არ არის სამუდამო!

„მე ის არა ვარ, სამშობლოს რომ სასწორზე დასდებს,
უიმედობას ფეხებთან რომ დაეჩოქება,

მე ის არა ვარ, სიყვარულის ხიდებს რომ ჩასტეხს,
გზად მიუწვდომელ მწვერვალებს რომ დაეტოლება“.

მარინა ყიფიანი (საბერძნეთი)

„გაზაფხულდაო საქართველოშიც,
გლეხი ვენახში საქმით გართულა,
მე კი ქართულად ვერ ვგაზაფხულობ,
აქ ხომ ვაზიც არ ტირის ქართულად.
ვერ მოგეფერე ნატყვიარ გულზე,
დავაგვიანე. . . და გზაც გაგრძელდა,
ეს მონატრება ტკივილად დამდეგს,
როცა დაგტოვე, დროც იქ გაჩერდა“.

ნანა მეტრეველი (საბერძნეთი)

ემიგრანტობა სტატუსი არ არის. ვინ რატომ და ვინ როგორ
მოსცილდა თავის ქვეყანას, ამის გასჯა მომავლისთვის მიგვიჩნია.
ტერმინმა გააერთიანა ყველა. ნაღველის გარდა მდგომარეობის შემ-
ფასებლებიც არიან საზღვარსიქითა ქართველები.

„გახუნებული ოცნება გვტკივა,
გზააბნეული ფიქრი გვანამებს,
რით ვუმკურნალოთ ჭრილობებს მტკივანს,
წლებს ემიგრანტულს, მწარედ ნანამებს.
შემოვინახეთ გულში ზაფხული,
მზე სამშობლოდან გამოვიყოლეთ“.

მარინა ყიფიანი (საბერძნეთი)

აღბათ შემთხვევით არ უნდა იყოს, რომ ემიგრანტთა პირველი
თაობის ლექსებში ხალხური ნაკადი სჭარბობს. ემოციათა და
განცდთა სიუჟეტური თუ მხატვრული წარმოსახვა ხალხური პოე-
ზიის მზა რეცეპტებითაც შეიძლება აღმოჩნდეს ნასაზრდოები.

„მთას შეფენილი ფარა ვარ,
წვრილ ბილიკებით მავალი,
მეცხვარეცა ვარ, მგლისმუხლა,
დაუღალავი, თამამი.
ახლა მგელიც ვარ სამგლეთში,
ძალდი - ერთგული მცველი ვარ,
ბრძოლის ველს მოკლული მხედრის
სისხლამღვრეული ცხენი ვარ.
კლდეზე ჯიხვი ვარ, მხტომარე,
სიკვდილის შიშის მოზარე,

წვიმა ვარ, გვალვების შემდეგ,
მორწყვა, მონამვის მოვალე“.

ზაირა კელიაშვილი (საბერძნეთი)

შორიდან უფრო მწარედ აღიქვამ სამშობლოს. ყველაზე მტკივნეული, რაც შეიძლება იყოს ერის ცხოვრებაში, არის წართმეული, დაკარგული ტაძარი, მინა წინაპართა ოფლით და სისხლით მორწყული.

„მოჭრილი მარჯვენა ქართველთ ხვედრია,
დიდების საშენად ქმნილ-გამოძერწილი,
ეს წართმეული მიწები ჩემია,
მეც ჩემი მარჯვენა მაქვს შესანიწავი“.

ზაირა კელოშვილი (საბერძნეთი)

უნდა ვუსურვოთ ჩვენი დღევანდელი ემიგრანტების შთამომავლობას შერჩენოდეს ის პათოსი და სიყვარული საკუთარი სამშობლოს მიმართ, რაც თანამედროვე პოეზიაში გასდევს თითოეულ ლექსს.

„ვერ დამიბინდავს ამ მზეს, ლელიანს,
ძველი ცოდვები დაცვარა ოფლმა,
იყო ქართველი, მართლა ძნელია
და რა ტკბილია უფალთან ყოფნა“.

ნანა მეფარიშვილი (აშშ)

უცხოეთში გადახვეწილი ადამიანისათვის ჩნდება უპირველესი კითხვა: „სწორი ნაბიჯი გადავდგი თუ შევეცდი, იქნებ სჯობდა, არ წამოვსულიყავი?!“

„მივედე, მოვედე მთასა და ბარს შორის,
ვისუნთქე სამშობლოს და უცხო ჰაერიც,
ობობის ქსელები გავხლართე უნებრად,
და შიგ უსაშველოდ თავადვე გავები“.

(მაია გოგოლაძე - კილიჩი, გერმანია)

გადადგმული ნაბიჯი მუდამ აწვალებს ემიგრანტის სულს:

. . . „მე გუშინ სამშობლო დავტოვე,
ასლა კი უზნეოდ ნატვრებში მივტირი“.

(ნანა მეფარიშვილი, აშშ)

სამშობლოდან გადახვეწილთა მიზანი ისევე სამშობლოს მსახურებისა, წმინდაა, მრავლისმთქმელია:

„არც ცრემლის ღირსი ვარ, არც ვინ გამაცვილოთ,
მკვდარიც კი ჩამქოლეთ, კვნესა თუ აღმომხედს,

მესროლეთ, ოღონდაც გულს არ ააცილოთ,
უკან სამშობლო დგას და იმას არ მოხვდეს“.

(ნანა მეფარიშვილი, აშშ)

ჩვენი ჟურნალი რეგულარულად ბეჭდავს და მომავალშიც და-
ბეჭდავს ემიგრანტ ავტორებს. გვინდა ერთგვარი ხიდის როლი შევა-
სრულოთ სამშობლოსა და ჩვენს თანამემამულეთა შორის. მიზანი
სიკეთის, სიყვარულის გაღრმავებაა. ქართველმა, სადაც უნდა იყოს
იგი, ქართული საქმე უნდა აკეთოს. ამის შესანიშნავ მაგალითს ბე-
ვრი ჩვენი თანამემამულე გვიჩვენებს უცხოეთში. სამომავლოდ ვეც-
დებით, კრიტიკული წერილებითაც შევეხმიანოთ ჩვენს საზღვრისი-
ქითა ავტორებს. ვფიქრობთ, მნიშვნელოვანი იქნება თითოეული
პოეტის შემოქმედების განხილვა და მათთვის პროფესიონალი კრი-
ტიკოსისაგან ნათქვამი სიტყვა.

ემიგრანტული პროვა

სოლომონ ნერგაძე

დაიბადა ბაღდათში 1960 წელს. წარჩინებით დაამთავრა ქუთაისის ანდრია რაზმაძის სახელობის ფიზიკა-მათემატიკური სკოლა-ინტერნატი. ასევე წარჩინებით დაასრულა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი ბიოლოგიური ფიზიკის სპეციალობით; შემდეგ კი ასპირანტურა სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ლენინგრადის (ამჟამად სანკტ-პეტერბურგის) ციტოლოგიის ინსტიტუტში და პავიას (იტალია) უნივერსიტეტის დოქტორანტურა.

1991 წელს სანკტ-პეტერბურგში დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია უჯრედის ბიოლოგიურ მეცნიერებათა დარგში - „დნმ სინთეზი ქრომოსომა არასტაბილურობის სინდრომით დაავადებულთა დასხივებულ უჯრედებში“.

2009 წელს პავიაში დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია - „ძუძუმწოვართა გენომის პლასტიკურობა: ტელომერების ტრანსკრიპცია, ინტერსტიციალური ტელომერული სექვენსების წარმომავლობა და ცენტრომერების მოძრაობა“. ამჟამად მოღვაწეობს იტალიაში ქ. პავიას უნივერსიტეტში ბიოლოგიისა და ბიოტექნოლოგიების დეპარტამენტში. გამოქვეყნებული აქვს რამდენიმე ათეული სამეცნიერო ნაშრომი საერთაშორისო რეფერირებად სამეცნიერო ჟურნალებში და ასამდე კონგრესის მოხსენება-წარდგინება. მისი სამეცნიერო კვლევები ეხება უჯრედში მიმდინარე ფუნდამენტურ პროცესებს და იმ მექანიზმის დადგენას, რაც კიბოს უჯრედის აპოსტოზს (თვითგანადგურებას) განაპირობებს.

ეპილოგი

- Er kommt zu sich. Das ist ein Wunder. Kontrolliert die Geräte!¹ - მრავლისმნახველი ექიმი, ჭარმაგი, გათეთრებული თმებითა და ნახევრად გათეთრებული წარბებით, გაფართოებული თვალებით - უფრო გაკვირვებას რომ გამოხატავენ - აკვირდება პაციენტს.

ავადმყოფს მთელი ღამის განმავლობაში ჭრიდნენ და კერავდნენ. ძვალი არ დარჩენიაო მთელი, ხმამაღლა შეაჯამა ქირურგების აზრი ჭარმაგმა ექიმმა. უკვირდათ, გული რომ ისევ ფეთქავდა. დიდი რაოდენობის სისხლის დაკარგვა ცალკე და მკერდის და ზურგის ყველა ძვალი, ყველა ნეკნი დამტვრეული, ესენი კიდევ მეორე ცალ-

კე... დაჭყლეტილი მასა გამოვატორიეთო, პირველადი დახმარების ბიჭებმა და გოგონებმა.

- Dort, wo der Kopf hätte sein sollen, sah man eine absolut formlose Masse, Herr Doktor.²

- Bevor wir ins Spital kamen, hatten wir den Defibrillator auf maximaler Stärke einsatzbereit, Herr Doktor. Der Einsatz war jedoch nicht nötig. Das Herz stoppte nicht. Es ist wirklich ein Wunder!....³

ავადმყოფმა ტუჩები აამოძრავა. უფრო სწორი იქნებოდა, გვეთქვა, მათ ამოძრავებას ცდილობდა. ექიმი ყურადღებადაა ქცეული. ავადმყოფის თავთან იხრება. ყური ტუჩებთან მიაქვს. ლაპარაკობს ავადმყოფი, თუ შეიძლება, ავადმყოფი ენოდოს, თავიდან ფეხის ფრჩხილებამდე თეთრად დაბინტულ, თაბაშირში გაკრულ-გახვეულ მასას.

სიტყვებისმაგვარი ესმის ჭარმაგ ექიმს. ჯერ კიდევ შერჩენიანო დანანევრებული მეტყველების უნარი, ნაფიქრი სახეზე ეხატება ლამენათევს. დაღლილობა თითქმის არ ეტყობა. შეეძლო სახლში წასულიყო. ვერ შეეძლო. ვერ მოსწყდა ავადმყოფს. დაახლოებით თავის ხნის კაცს. მისი ვინაობის შესახებ ცოტა იცოდა. ავადმყოფის, თუ ბენვის ხიდზე მიმავალის პირადი მონაცემებით, დაბადებულა შორ ქვეყანაში - გეორგიაში. ცხოვრობს იტალიაში... მწარე ღიმილი შეეპარა ექიმის ტუჩის კუთხეებს - ცხოვრობს?...

ცხოვრობდაო, არ თქვა, ფიქრშიც არ გაბედა. დაენანა მისნაირადვე თმა და წარბებშევერცხლილი კაცი. წარბები უჩანდა პაციენტს. შევერცხლილი თმა მართვის მოწმობის სურათზე დაუნახა. ორივენი ერთ დღეს და ერთ წელს იყვნენ დაბადებულები. ერთ საუკუნესა და ათასწლეულში ვართო დაბადებული, გაჰკრა ფიქრმა. გასულ საუკუნესა და გასულ ათასწლეულში დაბადებული ვარო, მოჭუტული თვალებითა და ფართო სიცილით ეუბნებოდა-ხოლმე თანამშრომლებსა და კოლეგებს. მერწყულები ვართ, ვირთხის წლიანები, აგრძელებდა ფიქრი თავისას.

სიკვდილი ბევრი ჰქონდა ნანახი ჭარმაგ ექიმს. გადარჩენილი ავადმყოფიც მრავლად. ომში დაჭრილი მრავალი გადაურჩენია ავლანეთსა და ერაყში. მიძიმედ დაჭრილით ვერ გააკვირვებდი მრავალი უბედურების მნახველს. ისეთებიც გადაურჩენია, თვითონვე რომ ჰქონდა იმედი გადაწურული. უკვირდა... სასწაულად თვლიდა და უკვირდა.

ქირურგიულ მაგიდაზე წინა ღამით ნანახი სურათის მსგავსი, დაიფიცებს, არასოდეს უნახავს. ქირურგები, ფაქტიურად, გვამის დამუ-

შავებს შეუდგენენ. გვამის ქრა-კერვას. სხვას ვერაფერს დაარქმევდი საოპერაციო მაგიდაზე დადებულ მასას, ერთი საათის წინ ადამიანი რომ ერქვა. სამედიცინო აპარატურა რომ არა, ექიმები გარდაცვლილად ჩათვლიდნენ ნაავარიევს. გულის მუშაობის აღმნუსხველი აპარატი ჯიუტად აგრძელებდა თავისას - გული მუშაობსო...

დღლამდე იმუშავეს ქირურგებმა. დაღლაზე უფრო გაკვირვება ეტყობოდათ. გაკვირვება, ავადმყოფი ჯერ კიდევ თბილი რატომ იყო და გულს კიდევ, რა სასნაული ამუშავებდა?!...

- Selbst der Gott als Trauernder steht wahrscheinlich über ihn, andernfalls kann ich durch keine medizinischen Theorien erklären, wie er nur überleben konnte.⁴ - უთხრა ჭარმაგ ექიმს კოლეგამ. მასთან ერთად ავღანეთ და ერაცმოვლილმა.

ავადმყოფის ტუჩები ისევ ამოძრავდა. გაუგებარი ბგერები გამოსცა. ჯერ ძალიან ხმადაბლა. მერე უმატა. მცირედით უმატა. ავადმყოფის თავთან დახრილი ექიმი ჯერ ბგერებს, მერე დანანევრებულ სიტყვებს არჩევს. რას ამბობს, რა ენაზე ამბობს, გაუგებარია მრავალენაზემეტყველი ქირურგისთვის. არაბულს ან ფარსულს მიაგვანა თითქოს. მალევე დარწმუნდა, არც ერთი იყო და არც მეორე. ინტონაცია წააგავდა მხოლოდ.

გაუცნობიერებლად, როგორც მერე აღიარებს, ჯიბის ტელეფონს იღებს და, მიკროფონის რეჟიმში ჩართული, ავადმყოფის ტუჩებთან მიაქვს. მეორე ხელით კოლეგას ანიშნებს, ხმის ჩამწერი მოიძიოს და მიუტანოს. კოლეგას არ სჭირდება მეტის ახსნა. დიდი ხანია, ერთად მუშაობენ. ხვდება, რას ითხოვს ჭარმაგი ექიმი. პალატიდან გადის და რამდენიმე წუთში ხმისჩამწერით ბრუნდება. ხმისჩამწერით, რომელსაც აუცილებლად მოუსმენენ. ამაში ეჭვი არ ეპარებათ. ამას ადასტურებს საფულეში აღმოჩენილი რამდენიმე პატარა სურათი და საფულის ზომაზე გამოჭრილი მცირე ბლოკნოტი. ბლოკნოტს გარეკანად კომპიუტერზე დამუშავებული სურათი აქვს. იგი მილანის მთავარი ტაძრის, „დუომოს“ ფონზეა გადაღებული. იცნო ექიმმა „დუომო“.

სურათზე, ასე, ორმოცამდე არმისულ ახალგაზრდა კაცს ხელში პატარა გოგონა უჭირავს. მის გვერდით კიდევ უფრო ახალგაზრდა, უფრო გოგონა რომ ეთქმის, ლამაზ ქალს, უფრო პატარა ბავშვი აუტატებია. ვერ გაარჩევ, გოგოა თუ ბიჭი. ბიჭია, მეორე სურათით ხვდებიან. მასზე ახალგაზრდა და-ძმია. ულამაზესი გოგონა და არანაკლებ ლამაზი ბიჭი. კიდევ ერთი სურათია საფულეში. უფრო სწო-

რად, ორი სურათი ერთმანეთზე ზურგით დანებებულ-დადუღებული. ერთ მხარეზე იგივე ძალიან ლამაზი ახალგაზრდა ქალია, წელს ზემოთ გადაღებული, ბედნიერი ღიმილით. მეორე მხარეზეც ისაა, მდელით მდგარი. ძალიან ლამაზ ქალს ჰგავს ახალგაზრდა გოგონა მეორე სურათიდან.

ავადმყოფმა ხმას უმატა. ხმისჩამწერზე ნათურები ციმციმებენ. პალატას ამცნობენ, ვინერთო საუბარს.

- Gott, vergib mir, von nun an werde ich meine Frau immer in die Kirche begleiten!⁵ - პირველი გადაინერა ჭარმაგმა ექიმი. კოლეგების შუბლზე ასული თვალების დანახვაზე ხელები ფართოდ გაშალა.

- Wer sonst, wenn nicht Er?⁶ - საჩვენებელი თითი ჯერ ცას მისასო და მერე ავადმყოფისკენ დახარა.

ავადმყოფი ლაპარაკობდა. მედიკოსებისთვის გაუგებარ ენაზე ლაპარაკობდა. არ ლაპარაკობდა იტალიურად. მიხვდნენ, ეს მისი საკუთარი ენა იყო. დაბადების ენა. შორეული გეორგიული ენა.

- გამაღობ მამაო!... მოხვედი... ვიცოდი, არ გამწირავდა ასე... აღსარება არასოდეს ჩამიბარებია, მამაო... მეშინოდა. ძალიან მეშინოდა... საკუთარი თავი მეზარებოდა შიშის გამო. მაინც მეშინოდა... ბევრჯერ დავაპირე... ყოველთვის შემეშინდა. გამაღობ, ღმერთო!... უზიარებლად არ დაასრულე ჩემი გზა. გამაღობ მამაო, სიმარტოვეში რომ არ მივდივარ... მეშინოდა, ყოველთვის მეშინოდა... პატარაობიდან მეშინოდა, მამაო, სიმარტოვის, სიცივის და სიბნელის... ლოცვაც არ მითქვამს ხშირად. მეშინოდა... რალაცის მეშინოდა... ხანდახან ვლოცულობდი. ტაძარში ჩუმად ვლოცულობდი. წირვა-ლოცვებს ვესწრებოდი. ყველა გაბარებდა, მამაო, აღსარებას... მე ვერ გავბედე... შენ არ იცი, როგორ მეშინოდა!... მასწავლეს მეგობრებმა, როგორ უნდა მოვმზადებულიყავი. რომ დაიწყებ, მერე შენზე აღარააო დამოკიდებული. თვისთავად ეტყვისო გული, რისი თქმაც უნდა....

მინდოდა... ვერ გავბედე. აღსარებას რომ იტყვი, ცოდვას რომ მოინანიებ, იმავე ცოდვის ჩადენა უფრო მძიმეა და მძიმედ მოგკითხავსო...

თუ გულწრფელად მოინანიებ, ღმერთი გაპატიებსო, თქვენ მეუბნებოდით, მამაო... ხან შენობით გელაპარაკები და ხან თქვენობით... კაი ხანია, ასეა, მამაო. რომ მოვინანიო და მერე ისევ ჩავიდინო იგივე ცოდვა, რა მეშველება-მეთქი, ვფიქრობდი... და, მეშინოდა... მეშინოდა...

ბოლო აღსარებაზე ყველაფერს ერთად მოვინანიებ-მეთქი, ღმერთს ვატყუებდი, მამაო... ღმერთს ვატყუებდი!... ვიცოდი, ვატყუებდი და მეშინოდა... ჯოჯოხეთივით მეშინოდა. კაცი არ მომიკლავს, მარა იმდენი კაცი მომიკლავს გულში და გუნებაში, ალბათ, ჩემზე უფრო ცოდვილი არც ვინ იქნება, მამაო. მომიკლავს კი არა, სისხლი დამილევია გულში მრავალის. ცოფიანი, ორფეხა ცხოველების სისხლი დამილევია წარმოდგენა-გონებაში. ეს კი, ისეთივე ცოდვააო, როგორც ცოცხალი კაცის კვლა, შენ მეუბნებოდი, მამაო!... სულო ცოდვილო და, ახლაც, რომ შემეძლოს, წინ გავიძლოვებდი... ამაზე მეტი ცოდვილიანობა გინახავს, მამაო?!... ცოცხლად შეჭმა მინდოდა გარყვნილი ორფეხების. ორფეხა ცხოველებისა, მამაო... ესეც ცოდვაა... უკან რომ მივბრუნდე, - ღმერთმა ნუ ქნას მამაო, მივბრუნდე, - ისევ იგივე მომინდება. ვთვლიდი, არ იყვნენ სიცოცხლის ღირსი. ამაზე დიდი ცოდვა, ახლა რომ ჩავდივარ, იქნება?!... ყველა ცოდვა, წარმოდგენაში და გულში მაინც, ჩადენილი მაქვს, მამაო... ათივე მცნება მაქვს დარღვეული... უკან რომ მიმაბრუნოს, ხელახლა გასავლელად, არ მაქვს თავის იმედი, რომ ისევ ისე არ ვიცხოვრებ... უცოდველად ცხოვრება წმინდანებს შეუძლიათ, მხოლოდ... უკან რომ მიმაბრუნოს, ღმერთმა ნუ ქნას, მამაო... მეშინია... მეშინია... სიცოცხლის მეშინია, მამაო...

შიგადაშიგ ხმა იზარებოდა. ექიმი ხვდებოდა, შინაგანი ბრძოლა, საკუთარ თავთან ბრძოლა იხატებოდა ხმის თრთოლაში... სხვა რა შეეძლო?!... ნაკვთის გატოკება, კიდეც რომ სდომებოდა, ვერ მოახერხებდა, ისე იყო გაკრული.

- ვიცოდი... ვიცოდი მოხვიდოდი... რატომ გაიქეცი?... არა, საყვედურს არ გეუბნები... გული რომ გვეტკინებოდა, ხომ იცოდი?... საყვედური, მაინც წამომცდა, ხედავ?... ბავშვები არ უნდა მიგეტოვებინა... მე, კიდეც, ჰო... გული ბევრჯერ გატკინე, ვიცი... ხო იცი, არ მინდოდა, მაგრამ ასე გამოდიოდა... ბედნიერებას გპირდებოდი... იყავი კია ბედნიერი?... მატყუებ. მაშინ რომ იტირე, ბედნიერების ტირილი არ იყო ის... უსასოობისა და კიდეც იმის ტირილი იყო, მეტი რომ ვერ შევძელი... ჰო, ვერ შევძელით, კაი... რამდენს გპირდებოდი... და, რამდენი ტყუილი მითქვამს?!... ჩემზე მეტს გამუშავებდი... შვილებს მოვუარე, როგორც შევძელი. ბევრი ვერაფერი. რაც არიან, ეგ არიან... ვამაყოფ... შენ უფრო ამაყოფი... ორივე შენ დაგემგვანა... მაპატიე, მშურდა ხანდახან. მითხრეს, ბიჭი შენ გგავსაო... გულს მიკეთებდნენ... რატომ ნახვედი?... რატომ?... ვიცი, არ გინ-

დოდა... მაინც წამომცდება-ხოლმე, გამექცა, დამტოვა, მილაღატა-მეთქი... ერთხელ ახლობელს მოფუყევი, დასანოლად ჩემზე ადრე რომ არ გადიოდი - გაათბე და მოვალო, მეუბნებოდი... ადრე წავი-და, ლოგინს მითბობს და მელოდება-მეთქი... ვერ გაიგო... ამან ხომ არ გააფრინაო, იფიქრა, ალბათ... გამოსწორება დავაპირე და... ვიხ-უმრე-მეთქი, ახლა იმაზე უარესი საძაგლობა ვუთხარი... იცინე, ხო, იცინე... ეგ სიცილი მახსენდებოდა, სხვა ქალებს რომ ვუყურებდი... არა, რომ ვერ ვუყურებდი...

ნამეტანი ადრე დამიღამე... შენ უფრო მეცოდებოდი თუ საკუ-თარი თავი, არ ვიცი... სიმარტოვე მომისაჯე... ვერა, ვერ შეეძელი... გაცვალე კინალამ... კინალამ კი არა, მე გაცვალე... იმან კი, რა მითხრა, იცი?... ვერ ჩავიდენ ლალატსო... გესმის?... მე გილაღატი... გცვლიდი და მან, სხვამ, არა ჰქნა... ნანახი ჰყავდი რამდენჯერმე... ჰო, ვყავდით... ერთად ვყავდით ნანახი... გიცნობდა... ბედნიერები იყავითო... ვერ ჩავიდენო... ვერ ვიზამო კი არა, ვერ ჩავიდენო... რა სუფთა, რა დიდი და რა კარგი მასწავლა, ერთი შეხედვით, უბრალო, ლამაზმა ქალმა!... კი ლამაზია... და, სიმარტოვის შემეშინდა... ძა-ლიან შემეშინდა... ქალების გამოხედვაში სხვა ნოტებს ვგრძნობდი... კი, იყვნენ ისეთებიც, მეტის ინტერესით მიყურებდნენ... არ გამი-კიცხავს, გულშიც კი არ გამიკიცხავს... ყველას თავისი ნატები უნდა ბედნიერების... შემეშინდა, ვინმესთან არ შევმცდარიყავი და ტვირ-თი არ ამეკიდა... მძიმე ტვირთი, რომლის ტარებასაც ვერ შევძლებ-დი... იმან კი, მარტივად, „ვერ ჩავიდენ“-ით ამიხილა თვალი... მი-ჭირდა... ძალიან მიჭირდა... აი, ახლაც, ჩემზე უფრო ვლაპარაკობ და ჩემი უფრო მტკივა, ვიდრე შენ... დედა!... როგორ მიყვარდი!... ხიდზე რომ დაგიჩოქე, ხვთიშობელს ჰგავდი... მაშინ დამისერა გული ეჭვმა და ღმერთო შემარჩინე-მეთქი, წამომცდა... დამცინოდი... ხალხს უთხარი, ამან სიყვარულის კაი ახსნა იცისო... მცირეზე უმ-ცირესიც კი არ მითქვამს, რისი თქმაც მინდოდა... დიდხანს მეზარე-ბოდა საკუთარი თავი... აუგიც წამომცდენია, რატომ მე არა... რა-ტომ ის-მეთქი... ახლა რატომ მიდიხარ?... მეშინია... ნუ დამტოვებ!... ხო იცი, მეშინია... ახლა მაინც, სად მიდიხარ?... ახლა სადღა გეჩქა-რება?... მაინც მიდიხარ!... რატომ?... ხო იცი, მოვდივარ?!... მალე... მოვალ... მოვდივარ...

გაყურდა. ექიმები, აპარატურას თვალმიცეცებულები, ქანდაკები-ვით იდგნენ. სიჩუმეს არავინ არღვევდა. ეს წლობით გამოიმუშავე-ბული ჩვევა უფრო იყო. გული ჯიუტად აგრძელებდა მუშაობას.

მეორემაც, ჭარმაგთან შეზრდილმა ექიმმაც გადაიწერა პირჯვარი. ახალგაზრდა კოლეგები გასუსულები იყვნენ.

სიჩუმე გაგრძელებულმა, შიშინისმაგვარმა ბგერებმა დაარღვია.

- შიშისაც მეშინია... მეშინია... გმადლობ, მამაო, მობრუნებულხარ... ჰო, იმას ველაპარაკებოდი... ვსაყვედურობდი, მამაო... ვბოდავდი, ალბათ... თქვენთან სათქმელი?!... გითხარით კია, ყველაფერი?...

ლოცვებს ხანდახან ვამბობდი... სახლში, დაძინების წინ, ბაბუას ნასწავლს ვიმეორებდი - „დიდება შენდა ღმერთო! იდიდოს შენმა სახელმა! დაილოცა შენი სამართალი!“ - ეს იყო სულ. გული მტკივა, მამაო, რომ ვიხსენებ...

მეტს ვერ ვიმეტებდი ღმერთისთვის... ვეუბნებოდი და პირჯვარს ვინერდი. მერე შვილებს ვავედრებდი, მამაო. ამასაც უგერგილოდ და მოკლედ... „ღმერთო, დამილოცე შვილები! მიანიჭე დღე გრძელი! მიანიჭე ბედნიერება! აცილე ბოროტს და სიკეთის მხარეს დააყენე მუდამ! ყველას შვილი, ყველა შვილი, ღმერთო!... გმადლობ, ღმერთო!“

ეს იყო მთელი ჩემი ლოცვა და ვედრება ღვთისადმი, მამაო... სათხოვარს უფრო ვრცლად ვევედრებოდი ღმერთს, ვიდრე ლოცვას.

მადლობა ღმერთო, სიხარულიც დიდი მომანიჭე და ბედნიერებაც!... მთებს გადავდგამდი, მეგონა...

სიყვარული მომანიჭა იმხელა, მამაო... იმხელა, რომ მეგონა, თვით ღმერთი შემოვიდა ჩემში... ჩვენში... სხვანაირად, უღმერთოდ, ღვთის გარეშე, ძნელი იქნებოდა იმხელა სიყვარულის ტარება... მწუხარება და უბედობაც ბევრი იყო, მამაო... სიხარულისა და სიყვარულის გვერდით... ცრემლი და წუხილი უფრო მეტი მეგონა... ჰო, უფრო მეტი იყო, მეგონა, უცოდინარს და უგუნურს. არ ყოფილა ასე, მამაო!... სიყვარული იმხელა ყოფილა, ვერ გადასწონის ყველა უბედურება და წუხილი, კაცობრიობისა, ერთად დაგროვილი... ვერ გადასწონის... ღმერთია თავად და იმიტომ ვერ გადასწონის!

მეშინია... უკან მიბრუნების უფრო მეშინია, თუ იქეთ უფრო მეშინია, არ ვიცი, მამაო... გმადლობ, რომ მოხვედი...

- რატომ ნახვედი?... არ გეჩხუბები... მენანებოდი... მიყვარდი და მენანებოდი, პნ... მეც მოვდივარ... მოვდივარ... მოვალ... მოვა.....

ნათურებმა ციმციმი შეწყვიტეს. მონიტორის სიჯიუტეც გატყდა. შეწყვიტაო გულმა ცემა, - ამცნო პალატას. გაუნძრევლად იდგნენ.

ჭარმაგი ექიმი ჭარმაგ კაცზე ფიქრობდა. უცნობზე, ადრე არასოდეს ნანახ კაცზე... აგერ, მის თვალწინ რომ შეწყვიტა ცემა, იმ გულის პატრონზე ფიქრობდა... ენანებოდა. მრავალი სიკვდილი უნ-

ახავს. მრავალჯერ უღიარებია დამარცხება. ახლა კი, აზრადაც არ გაუფლია, დავმარცხდით სიკვდილთან.

- Gestern Nacht haben Sie den Tod besiegt⁷ - ყოვლად გაუგებარი ფრაზა თქვა ჭარმაგმა ექიმმა. ერთის გარდა ყველა, ზომაზე მეტი განცვიფრებით უცქერდა მასწავლებელს. თვალებით ეკითხებოდნენ - როგორ ვაჯობეთ? დაგველუპაო პაციენტი...

არაგაკვირვებელი მასთან შეზრდილი კოლეგა იყო მხოლოდ. იგი ნელა მიუახლოვდა ჭარმაგ ექიმს.

- Ja, gestern Nacht, haben wir, alle zusammen - ხელით წრე მოხაზა. ექიმები და აპარატურასთან ჯერ კიდევ მიერთებული პაციენტი ერთად მოაქცია მარყუჟი - den Tod besiegt... besiegt...⁸

მცირე დანართი, ეპილოგის ეპილოგივით. იგი გერმანია-შვეიცარიის საზღვრისპირა პატარა ლამაზი ქალაქის ერთ მყუდრო რესტორანში ჭარმაგი ექიმის სურვილით შეხვედრამ განაპირობა.

ტელეფონის ზარმა, პაციენტის ჯიბის ტელეფონზე, სახლავორთო პროცედურები - ასეთ შემთხვევებს მრავლად რომ ახლავს ევროპული ბიუროკრატისა და ქართული ნეს-ჩვეულებების გამო - დააჩქარა და გააადვილა.

ექიმებს საოპერაციო ახალი დატოვებული ჰქონდათ, ერთ ოფიციალურ დაწესებულებაში პაციენტის ტელეფონი რომ აწკრიალდა.

პოლიციის ოფიცერმა ჩამწერი აპარატურა ჩართო.

- ბიჭო, ასე უნდა დაგვზაფრო?!... სად ხარ? თეთრად გაგვათენებინე ლამე!... თუ გადაიფიქრე წამოსვლა, შეტყობინება მაინც გამოგეშვა?!...

ოფიცერმა აცალა მოლაპარაკეს. მცირე პაუზით ადროვა, ფრაზა დაამთავრაო და ნელა, თავაზიანად, როგორც ამ ერის ხალხს სჩვევია, წუხილის გაზიარების ხმით აუნყა, რომ ტელეფონის პატრონი არ უსმენდა და, სამწუხაროდ, ვეღარ მოუსმენდა.

ცოტა ხანში, ბიჭი ტელეფონის მეორე ბოლოდან, შვეიცარიელი ქართველი ბიჭი, ძველგაზრდა ბიჭი, ლაზარეთში იდგა ექიმებით გარშემორტყმული.

ერთი თვის თავზე ექიმს, თხოვნა შეგისრულებით, დაურეკა და რომელ რესტორანში ინებებთო შეხვედრას, ჰკითხა.

რესტორნის ოთხკაციან მაგიდას ერთი ასაკის სამი კაცი მიუჯდა. მასპინძლობა ქართველმა იტვირთა. ვერ გაუძალიანდნენ სტუმრები.

გაუკვირდათ, ოთხ კაცზე გაშლილი სუფრა. მეოთხე, ცარიელ თეფშზე ქართველმა რამდენიმე ფურცელი დადო, ექიმებს ანიშნა, თქვენიაო.

ექიმებს ეცნოთ ახალგაზრდა ქალი. სურათი, ჩანდა, ფეისბუქიდან იყო ამობეჭდილი. მას კომპიუტერზე აკრეფილი წარწერა ახლდა, რომელიც ლათინური შრიფტით, იტალიურად იწყებოდა. „Ciao amores...“ სტუმართათვის უცნაური, ლამაზი ასოებით შესრულებული რამდენიმე ფრაზა მოსდევდა. ბოლოში ისევ ის ორი სიტყვა იტალიურად, Ciao amore...

ჭარმაგი ექიმის თვალებმა დაუკითხავად გადაირბინეს გერმანულ სტრიქონებზე. გაკრული ხელით, თითქოს ნაჩქარევად შესრულებული თარგმანი ფურცლის ბოლოში იყო მიწერილი - “Heute ist unser Hochzeitstag. Ein heisser Sommertag. Nach zwanzig glücklichen Jahren, flogst du weg von mir an einem genauso heißen Sommertag. Viele Jahre sind vergangen.... Die Leere ist nach wie vor voll von deiner Abwesenheit und nach wie vor unerträglich....”⁹

მასპინძელმა ვისკი ოთხ ჭიქაში ჩამოასხა. გაგვიმარჯოსო, დაილოცა, სტუმრებს ჭიქა მიუჭახუნა, მეოთხე ჭიქასაც მიუჭახუნა და ჯერ ის, მეოთხე ჭიქა დაცალა და მერე თავისი. ექიმებმაც დალიეს. კიდევ დაასხა მასპინძელმა. ისევ ოთხივე ჭიქაში.

- ჩვენთანაა? - ჭარმაგი ექიმის თვალეში ერთმანეთში არეულიყო საკუთარი მიხვედრილობით გამონვეული სიხარული და მაშინდელი, ერთი კაცისთვის ველარგათენებული დილის სინანული (მკითხველი რომ არ გადამელალა, გერმანულ ენაზე საუბარი მასპინძელი ბიჭის ენაზე ვთარგმნე. ავტ.).

- ჰო.

- მაშინ, გაუმარჯოს!

- გაუმარჯოს! - აუბა მხარი კოლეგამ.

- გაუმარჯოს! გმადლობთ! - მასპინძელმა, ამჯერად ჯერ თავისი ჭიქა გამოცალა, მერე, მეოთხე ჭიქა.

- ორი დღითაა ჩემზე უფროსი, - ცარიელი სკამისკენ გაიხედა მასპინძელმა.

- ორი დღითა ვართ თქვენზე უფროსი, - ჭარმაგმა ექიმმაც ცარიელი სკამისკენ გადააქნია თავი.

- სიცოცხლეს გაუმარჯოს! - მასპინძელმა ახლაც სამივე ჭიქას მიუჭახუნა თავისი, თან ოფიციალტს ანიშნა, კიდევ ერთი ბოთლიო.

- გაუმარჯოს! ბევრი ნავიკითხე თქვენს ქვეყანაზე. წელს აუცილებლად ჩამოვალთ მე და ჩემი მეუღლე. ამასაც ვნახავთ. არა, ამათ, ორივეს, - მეოთხე თეფშზე დადებულ ერთ-ერთ ფურცელს, საფულეში ნანახი ბლოკნოტის თავფურცლის ასლს, დაადო ხელი. მასპინძელმა თავი დაუქნია და ჭიკები შეავსო.

- ეს სადღეგრძელო ყველას ეკუთვნის, ვინც იქაა - მარცხენა ხელის საჩვენებელი თითით ცისკენ ანიშნა სტუმრებს, - მათ, ყველას ერთად!... ჩვენში მოგონების სადღეგრძელო ჰქვია. იქ, ზემოთ აღარავინ კვდება. არც აქ, შიგნით - გულზე მიიკაკუნა თითი - ბევრი ათეული წელია მე და ეს, - მეოთხე თეფშს დაადო ხელი - ერთად მოვდივართ. ჩვიდმეტი წლიდან... უნივერსიტეტის პირველი კურსიდან, ერთად მოვდივართ.. ერთად მოვფრინავთ... მე ახლა, ერთი ფრთა აღარ მაქვს - ხმაში ბზარი გაუჩნდა. ჭიკა მალლა ასწია. დაცალა. მეოთხე ჭიკაც სტუმრებთან ერთად ასწია და დასცალა.

- გმადლობთ, მეგობარო. ბევრი რამ ვისწავლე ამ საღამოს. ალბათ, ამანაც. თქვენ გაგიმარჯოთ! გმადლობთ! - გერმანელი კაცისთვის არც ისე მოკლე სიტყვა წარმოთქვა მეორე სტუმარმა, ჭარმაგ ექიმთან თანშეზრდილმა.

- ერთი წამით კიდევ, მაპატიეთ, - შეაწყვეტინა მასპინძელმა, - მე ქართველი ვარ. სტუმრის დღეგრძელობის გარეშე სუფრა არ მთავრდება. სტუმარი ღვთისააო, მასწავლეს. თქვენ გაგიმარჯოთ. თქვენ, სასიკეთო საქმეს ხართ შეჭიდებული... თქვენ სიკვდილს ებრძვით. სიცოცხლისთვის იბრძვით. ადამიანის ამქვეყნად მოვლინების უპირველესი მოვალეობის საქმეს აკეთებთ. გაგიმარჯოთ! თქვენს მარჯვენას გაუმარჯოს! ... და თქვენ მიერ გადარჩენილ სიცოცხლეებს გაუმარჯოს! - ქართველი გინდ შვეიცარიაში გაუშვი და, გინდაც, აუტანელ საყინულეთში, ვერ მოაშლევინებ, გითხრას, რასაც ფიქრობს. ლამაზად გითხრას. ისე გითხრას, ფრენა დაგანყებინოს. უფრო სწორად, ფრენაში აგიყოლოს... გითხრას კი არა, გული ამოილოს, ხელისგულზე გადაგისხნას და შენ თვითონ წაგაკითხოს უხსოვარი დროიდან შიგ ჩანერილი. ვერარა ძალა რომ ვერ ამოშლის, ისე ჩაბეჭდილი...

მასპინძელმა ჯერ თავისი, მერე მეოთხე ჭიკა მიუჭახუნა სტუმრებს.

- გმადლობთ!... - ერთდროულად თქვეს დალოცვილებმა.

2015 წელი. ოქტომბერი

შენიშვნები

1. Er kommt zu sich. Das ist ein Wunder. Kontrolliert die Geräte! - გონება უბრუნდება. ეს სასწაულია. აპარატურა შეამონმეთ!

2. Dort, wo der Kopf hätte sein sollen, sah man eine absolut formlose Masse, Herr Doktor - იქ, სადაც თავი უნდა ყოფილიყო, სრულიად უფორმო მასა ჩანდა, ექიმო.

3. Bevor wir ins Spital kamen, hatten wir den Defibrillator auf maximaler Stärke einsatzbereit, Herr Doktor. Der Einsatz war jedoch nicht nötig. Das Herz stoppte nicht. Es ist wirklich ein Wunder!.... - საავადმყოფომდე მზადყოფნაში, მაქსიმალურ სიმძლავრეზე გვექონდა, ბატონო ექიმო, დეფიბრილატორი. არ დასჭირვებია. გული არ გაჩერებულა. სასწაულია, პირდაპირ!...

4. Selbst der Gott als Trauernder steht wahrscheinlich über ihn, andernfalls kann ich durch keine medizinischen Theorien erklären, wie er nur überleben konnte - ღმერთი ადგას ალბათ ჭირისუფლად, თორემ, აქამდე სულის მოტანას მე ვერავითარი სამედიცინო თეორიით ვერ ავხსნი.

5. Gott, vergib mir, von nun an werde ich meine Frau immer in die Kirche begleiten! - ღმერთო მაპატიე, დღეიდან ყოველთვის წამოვყვები ჩემს ცოლს ტაძარში!

6. Wer sonst, wenn nicht Er? - თუ არა ის, მაშინ ვინ, ა?

7. Gestern Nacht haben Sie den Tod besiegt - წუხელ თქვენ სიკვდილს ავლობეთ!

8. Ja, gestern Nacht, haben wir, alle zusammen, - ... .. den Tod besiegt.... besiegt.... - ჰო, წუხელ ჩვენ, ყველამ ერთად, ... სიკვდილს ვავლობეთ... ვავლობეთ...

9. „Heute ist unser Hochzeitstag. Ein heisser Sommertag. Nach zwanzig glücklichen Jahren, flogst du weg von mir an einem genauso heißen Sommertag. Viele Jahre sind vergangen.... Die Leere ist nach wie vor voll von deiner Abwesenheit und nach wie vor unerträglich....“⁹ - დღეს ჩვენი ქორწინების დღეა. ზაფხულის ცხელი დღე. ორი ათეული, ბედნიერი წლის შემდეგ, ზაფხულის ისეთივე ცხელ დღეს გამიფრინდი. ბევრი წელი გასულა... ისევ უშენობითაა სავსე და ისევ აუტანელია სიცარიელე...

ემიგრანტული პოეზია

მაია გოგოლაძე - კილიჩი, გერმანია

დაიბადა 1982 წელს რუსთავში, დაამთავრა რუსთავის 23-ე სკოლა და სწავლა გააგრძელა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ფილოსოფია-სოციოლოგიის ფაკულტეტზე. წელიწადნახევრის შემდეგ გაემგზავრა გერმანიაში ძიძად სამუშაოდ. ამჟამად ცხოვრობს მეუღლესთან და 11 წლის შვილთან ერთად ქალაქ ტროისდორფში.

* * *

მე არ ვეკითხები ცამეტს,
დღე მზედ ჩაივლის თუ თარსად,
სხვას რას გაიმეტებს ცა მეტს,
თუ არ წვიმის წვეთით თავსხმას...
მე არ ვერიდები ცამეტს,
მე ვერ შემაშინებს თარსი,
ზუსტად ისე ვიღებ ამ დღეს,
როგორც თექვსმეტი, ან ათი...
უფრო მშვიდად ვარ და თბილად,
უფრო გაზაფხულობს სისხლში,
რალაც უფრო მეტად მართობს,
ამ დღის თარსად აღქმა სხვისი...
მე ვერ შემაშინებს თარსი,
სულაც არ მჯერა, რომ მავნებს,
მაგრამ, რადგან მაინც ვფიქრობ...
შევუშინებვიარ ცამეტს...

13.03.2016

* * *

არ მინდა ცხოვრების სასტიკი ზენოლა,
ნუ მივლის სიშავე გარშემო რვიანებს,
მინდოდა, უბრალოდ ცისფერი მეპოვა...
მზეს უკვე მუქფერი გულს უნაგვიანებს...
შუაგულ ზღვის ტალღებს მინდა, რომ მივინებდე,
საკუთარ სურვილებს ვუცხადებ პროტესტებს,
ავაგე მაღალი გრძნობების კოშკები
და თითქოს მარჯვენა მეც „მისებრ“ მომკვეთეს...
მივედე, მოვედე მთასა და ბარს შორის,
ვისუნთქე სამშობლოს და უცხო ჰაერიც,
ობობის ქსელები გავხლართე უნებრად,
და შიგ უსაშველოდ თავადვე გავები...
არ მინდა ცხოვრების სასტიკი ზენოლა,
ნუ მივლის გარშემო სიშავე რვიანებს,
ფიქრები ლოდინში სევდებით ერთობა,
ვგრძნობ, ჩემი გემი რომ კვლავ დაიგვიანებს...

17.03.2016

* * *

შუქს რომ ჩავაქრობ, არ ბნელდება, უცნაურია,
მოთეთრო კედელს ეცეკვება ოქროს ალები,
ეს მუქი ჭერი რა უშნო და უსახურია,
აღბათ ტკივილმა დაუტოვა სევდის კვანძები...
შუქს რომ ჩავაქრობ და სხეული მარტო დარჩება,
არ მეშინია, სიმარტოვე ველარ მაჯობებს,
ვიცი, ფიქრები შავ ფერებს რომ ვერ გადარჩება,
მაგრამ სიჭრელეს შევუყვარდი, ჩემზე აბოდება...
შუქს რომ ჩავაქრობ, სულ ადვილად გხედავ კედელთან,
მიყუდებული, მოწყენილი მიმზერ შორიდან,
მე მოთმინების ძაფი უკვე მართლა მეღევეა,
შენი სხეულის სითბოს ახლოს როდის მოიტან...
შუქი ჩავაქრე, მოვეფერე ბალიშს ღანვებით,
დასველებულა, ზღვის წვეთებმა აქაც მომაგნო,
მე შენ სიყვარულს მთელი ძალით პირზე ვანვები,
დაძაბული მაქვს მოლოდინში ყველა ორგანო...

17.03.2016

* * *

დაგდევე აწრდილივით კვალად,
ნაბიჯს არ გიტოვებ სუფთას,
ხან ხეს ვეფარები ზურგით...
გულში ოცნებებსაც ვუთქვამ.
ვდგავარ, გელოდები ჩუმად,
დიდი მოთმინებით ხელში,
გზას რომ გააგრძელებ, ვსუნთქავ,
გული გამალებით ხვნიშის...
როდის აგედევნა სული?
უკვე სათვალავად მიჭირს,
უკვე ჩვევად მექცა დევნა,
თვალი მხოლოდ შენს კვალს მიჭრის...
ცოტა შეანელე ტემპი,
რომ არ დამეკარგო სულ მთლად,
ისევ შენს ნაკვალევს ვტკეპნი,
ისევ შენით მიყვარს სუნთქვა...
ბოლო ნაფეხურზე ვდგავარ...
და ვარდისფერია ირგვლივ,
გულში იმედებად მყავხარ,
ბოლო უშენობას ვითვლი...

15.03.2016

* * *

ჩავიცვამ თეთრ კაბას კოჭამდე,
კალთაზე მივიბნევ ყვავილებს,
ვიცეკვებ ჩემთან შენს მოსვლამდე,
ჭკვიანურ ხასიათს ავირევ...
მინდვრად ვიცეკვებ გრძნობებით,
ცამდე განვდილი ხელებით,
მაყურებელად მეყოფა,
ლამაზ თვალნარბა შველები...
თეთრი ჩაიცვი პერანგი,
და მითვალთვალე შორიდან,
რომ დავილლები, შემატყობ,
წყალი შემასვი კოკიდან.

18.03.2016

ემიგრანტული ჰობია

ნინო ქიზიყელი, საბერძნეთი

ნინო ქიზიყელი-თარაშვილი ივანძისა დაიბადა 1965 წლის 29 მარტს დედოფლის-წყაროს მუნიციპალიტეტში, სოფელ გამარჯვებაში. პროფესიით რადიოტექნიკოსი. 2010 წლიდან საბერძნეთშია მიგრირებული. თანამშრომლობს გაზეთ „ელადის“ და ჟურნალ „თაობის“ სარედაქციო კოლეგიასთან. წერა დაიწყო ცხრა წლის ასაკში. 2011 წელს გამოსცა ლექსების კრებული - „ქიზიყიდან ათენამდე“. მისი შემოქმედება - ნერილები და მოთხრობები რეგულარულად იბეჭდება ემიგრანტულ ქართულენოვან პრესაში. 2014 წელს მიიღო საქართველოს მწერალთა კავშირის მანდატი. როგორც თვითონ ამბობს სიამაყით, არის მესხეთის რძალი, ხუთი შვილის დედა და ოთხი შვილიშვილის ბებია.

მისთვის ყველაზე საინტერესო ჰობია, აღმოაჩინოს და გამოავლინოს ახალგაზრდა, ნიჭიერი შემოქმედი ადამიანები საქართველოში. გეგმავს საკუთარი ძალებით გამოსცეს მათი შემოქმედება კრებულად, რომელსაც დაერქმევა „ეპოქის ქარიშხალი“.

***

ვინ ვარ? - ბებერი ქვის ლოდი,
ხოვრნაბუჯს ჩამონაშალი,
ვინ ვარ? - წარსულის ხსოვნა და
ბევრ ჭირთან წილდანაყარი...
ვინ ვარ? - ხმალი ვარ ნაკვეთი,
ნაბრძოლი, ნაკეჭნ-ნაცემი,
სინდის-ნამუსის ქუდი ვარ,
მუდამ ვაჟკაცთან ნაჩვევი.
ვინ ვარ? - ქართველი ქალი ვარ,
მამულის წმინდა მანდილი,
უბრალოდ, ერთი გული ვარ,
შენს დროშად ცამდე აწვდილი,

- 57 -

შენი მოყმეც და ასულიც,
ქართული სულის ბგერებად,
შენ რომ არ მყავდე, მამულო,
ამ ქვეყნად რა მეშველება!

***

კვლავ მომანყდა საოცარი ნოსტალგია,
სიმნრის კალოს მალენინებს სულში,
ვერ ვიხარე უცხო მიწის საყანეში,
ვერ გავღვივდი მის საყანე ხნულში...

დამფლეთავენ ხვარატ მზეში სახედამწვარს,
უსულგულო, ამაზრზენი ხმები,
მარადიულ გაზაფხულის ქვეყანაში
დამიჯერეთ, ყინვისაგან ვკვდები...

სისხლი გაშრა, ხორცი იქცა მარმარილოდ.
(ილიმებით?! - მარმარილო ფასობს...),
მე კი აჩრდილს დავემსგავსე უბადრუკი...
ნოსტალგია წამაგლეჯავს სასოს...

***

ქუდი ამ ქვეყანაზე ბევრი, ნაირფერია,
თეთრი, შავი, ნითელი, ზოგიც ნაცრისფერია,
კახური და სვანური, ყაბალახი, ბოხონი,
ყველანაირს შეიძენ, მრავალიც გაქვს ნანახი.

ქუდი, სინდის-ნამუსის, მხოლოდ ერთადერთია,
უხილავად არსებობს, რადგან რჩეულთ ხვედრია,
იცი გასაკვირველი მართლაც სულ სხვა რამ არის,
ექებ და ვერ პოულობ, გეფუშება ნანატრი...

ერთეულებს ერგებათ, რადგან არ იყიდება,
ვერც გაჩუქებს ვერავინა, ვერც პონას დაგპირდება,
მხოლოდ შენგან ნაცხოვრებ, გადათელილ სავალზე,
შეუმჩნევლად იძენ და მიგდევს კუბოს კარამდე...

ვაჟკაცური სული და თავზე ქუდი ნამუსის,
ნუთისოფლის ჯილდოა, უცვეთელი კაცობის...
მართლაც, ამ ქვეყანაზე, ქუდი ბევრზე ბევრია,
მაგრამ ნამუსის ქუდი, მხოლოდ ერთადერთია!

* * *

**ყველა იმ მიგრირებულ ადამიანს, ვინც თავისი
სუნთქვა უცხო ქვეყნის მზისქვეშეთს შეატოვა.
განათლოს უფალმა თითოეული მათგანის სული!**

გამშრალ დედამიწას, დახეთქილს, დაგვალულს...
მიეცით სითბო და აუნთეთ სანთელი...
და თუ ვძლებთ, თუ მიგვაქვს ცის ნამი სარწყავად...
შენც შემომეშველე, გააღე ცისკარი...
განდევნე გულღრძო და შავბნელი ქაოსი...
ხარხარით თავსმდგომი ვერაგი სატანა...
სამყარო დამძიმდა, ჟანგბადი არ ყოფნის...
არ ძალუძს პლანეტას ცოდვების ატანა...
მიეცით გული და დაუთმეთ გონება...
ანთეთ უკუნი მილიონ ნათებით...
გულებად აენტეთ, სულების კოცონი...
ცეცხლს მიაშველეთ, გალვივდეს ღაღარი...

* * *

კორძებად ქცეული სიცოცხლის წამები...
ნერვების ბოლქვების ვულკანი ფეთქდება...
მივდივარ... დავტოვე სამყაროს ქაოსი...
რომელმაც წართვა სულს თავისუფლება...
და ხელთუქმნელი ხატება იმედის...
შემორჩა მირაჟში ღრმად გულის ფრესკაზე...
გაცრეცილ ფერებად ნუ მითიხნი, ოსტატო..
საზიზღარ, გათხაპნილ ცოდვილად შემრაცხე...
მუდამჟამს გიჭირდა იმ ფერთა შერჩევა...
გაზაფხულს ციმციმა სხივად რომ გადასდევს...
არჩევდი მკაცრსა და მომნუსხავ შტრიხებში...
წყვდიადს და ხატავდი ოცნების გარეშე...
და გავშირი ფრესკაზე, ყრუ კედლის მირაჟად...
უსულო, არაფრისმთქმელია ნახატი...
ოსტატო, გაგინყრა დღეს შენი ქმნილება...
შთაგონებებით ნაძერწი აქამდის...
ხელთ შეგრჩა უფერო, უხორცო ქმნილება...
გამშრალი, ჩაშლილი უაზრო შტრიხებად...
გაცრუვდა, ოსტატო, იმედი ზესწრაფვის...
გაუქრა სიცხოველე შენს შემოილ ქმნილებას...

* * *

მთვარის ჩრდილმაც მიმატოვა...
ჩემი ლანდი მეურჩა...
დაკონკილი ნაფლეთები...
ნუთისოფლის შემომრჩა...
ნუ იფარავ, მთვარევ, სახეს...
ლამეს უკუნს ვენყვილე..
არ გინყრები, არ მოგიხმობ...
ცრუ ნათება შენყვიტე...
მირჩევნია შავნაბადა...
სიმარტოვის აჩრდილი...
ვიცი, ის არ მიმატოვებს...
გაბუტული ბავშვივით...
გელი, ლამევ, ვიცი მთვარე...

- 60 -

შიშნეული გამირბის...
ჩემს თავზე ვარ მგლოვიარე...
ქედს ვხრი ნაჯაფ ხარივით...
დიდრონ, სევდით სავსე თვალებს...
ამოვსებულს ცრემლებით...
შენ შემრჩი მხოლოდ, ღამევ ...
შენი ღამისმთევლებით....

* * *

არ გადაილო წვიმამ, ვერ გამაღიმა დარით...
წუხელ ჩაიფშვნა ზეცა, გაუსაძლისი დარდით...
თითეულ ახალ აისს ნედლი ტკივილი ახლავს...
თვალებს მოედო ბინდი, სუნთქვა სიცოცხლეს კრძალავს...
მე მაპატიეთ ისევ, რომ ვახანგრძლივე ხანი...
თუ ვერ გავავლე სწორედ მადლის საყანე კვალი...
ვერ შევიცანი კარგად ცხოვრების ანა-ბანა...
ფუჭად ვნატრობდი მზის სხივს, წვიმს, თქეშად ვიქეც, ღვარად...
აივსო კალაპოტი, მღვრიე ტალღები მგუდავს...
ვერ მიგახვედრათ წლებმა, ძლიერ მიყვარდით მუდამ...
დაე, ინვიმოს ასე, გადამაყოფეთ მორევს...
კალაპოტს წლობით ვწმენდდი, ფუჭად ვიშრომე, ვგონებ...

ნოსტალგია

არწივთა საბუდარს, ჯიხვების სამეფოს
და ირმის ნახტომს,
ცვარ-ნამის მბრწყინავ მარგალიტებს
მშობელი მიწის,
სანთლად უნთია გული ჩემი
ღვთისმშობლის წალკოტს,
და სანთელივით, ნელი თრთოლოვით
ყოველდღე ინვის.

* * *

სოფელი - „სიბრძნე სიცრუისა“,
ქცეული თეატრის სცენად,
მეგობარი - იმედის გაცრუების,
სიყვარული - უხამსი ვნება...

მარჯვე, ენამჭევრი ტარტაროზი...
მადლი - შერჩენილი იარად,
სინდისი - თითქმის ჩალის ფასი...
კაცობა - გაყიდული მთლიანად.

სიკეთე - გამომშრალი, გათოშილი,
გული - დამეხილი დარდისგან,
სიცოცხლის ყველა ნამი გავაჩუქე...
დამალა, დავტოვებ, არ მინდა...

* * *

ისევ ჩამონვა ღამე...
ბინდმა ჩაყლაპა დღე...
ნეტავ კლდე ვარ თუ ლოდი...
თუ დამეხილი ხე...
ვებრძვი სიცოცხლის ნარჩენს...
ცისკენ აღვაპყრობ ხელს...
მუხლდაჩოქილი ლოცვით
შენდობასა ვთხოვ ღმერთს,
ნუ ამარიდებ, უფალო...
შენსა მწყალობელ თვალს...
უსამშობლოოდ დარჩენილს...
უთვისტომობა მკლავს...
ნუგეში მომეც, მომმადლე ...
ნიჭი მოთმენის ჭირთა...
სამშობლოს ჩემსას ჰფარავდე ...
სხვა არაფერი მინდა...
ისევ ჩამონვა ღამე ...
კვლავ გათენდება დღე...
გაყინულს რალა გამალობს...
თუ კი ვერ მათბობს მზე...

18.03.2016

ემიგრანტული პოეზია

ნანა მეფარიშვილი, აშშ

დავობადე ჩოხატაურის რაიონის სოფ. გორაბერეჟოულში 1967 წლის 7 ოქტომბერს, გლეხის ოჯახში. უკვე ორი შვილის დედა გახლდით, როცა ჩავირიცხე სულხან-საბა ორბელიანის პედაგოგიურ უნივერსიტეტში. საცხოვრებლად გადავედი თბილისში. სხვადასხვა დროს ვმუშაობდი საბავშვო ბაღში, სკოლაში, რამდენიმე გაზეთში, რასაც ვუთავსებდი ღამის სამუშაოს საკონდიტრო საამქროში, რათა ჩემი შვილებისათვის სარჩო-საბადებელი მეშოვა... ფაქტობრივად, მე მთელი 20 წელიწადი გახლდით და დღემდე გახლავართ მარტოხელა დედა... მყავს 2 შვილი, გიორგი (გურამ) და თამარი (თამთა) ბერძენიშვილები. ორივე დაოჯახებული. მყავს ერთი შვილიშვილი ნანა – ნიტა ქალიშვილი-საგან. უკვე 7 წელია, ვიმყოფები ემიგრაციაში, აშშ-ში, აქ ყოფნის პერიოდში გამოვეცი ჩემი ლექსების პირველი კრებული „ნამიან მთებზე გაფვინე სული“, სადაც 150-მდე ლექსი შევიდა და მეორე კრებული „კვართის აკვანი“ ტარიელ ხარხელაურის რედაქტორობით, სადაც 400-მდე ლექსია შესული.

ვცხოვრობ, როგორც ყველა ემიგრანტი, დიდი და გაუსაძლისი მონატრების ტკივილით და იმედით იმისა, რომ მალე მშვიდობით დავბრუნდები ყველა ქართველთან ერთად ჩემს სატრფიალო, საამაყო და სულითგანუშორებელ ქართულ მიწაზე – ჩემს საქართველოში.

და ყველაზე მთავარი, რაც ასე ხმამაღლა მინდა ვთქვა: გულში მაქვს უდიდესი რწმენა უფლისა და ჩემი სამშობლოსი! რწმენა, რომელიც დაუფიქრებლად დამათმობინებს სიცოცხლეს, თუ ეს საჭირო გახდება...

ვარ ქართველი და ამით უზომოდ ამაყი! ჩემი მეგობრების არსებობით ბედნიერი და თქვენი სიყვარულით უზომოდ სავსე...

ავტობიოგრაფია:

ეროვნებით – ქართველი...

რწმენით – მართლმადიდებელი ქრისტიანი...

სულით – ღმრთის მაძიებელი...

მამით – გურული...

დედით – სვანი...

ასაკით – 48 წლის...

განათლებლით – ფილოლოგი...

პროფესიით – დედა და ბებიია...

ხედვით – იმედია...
გულთ – საქართველოს სიყვარულით სავსე!

ჩემი ასაკი

შენ მეკითხები, ვინა ვარ და რამდენი წლის ვარ?
გახედე გარეთ, იმ ტყემლებით მოფენილ ეზოს
და დაუთვალე, მიდი, კვირტები...
ბევრის ვარ, ბევრის, იმდენად ბევრის,
ეს რომ გითხრა, გაგიკვირდება.
აბა, დათვალე ვარსკვლავები ღამეულ ცაზე,
ანდა ბალახი, რძე რომ ჟონავს ყლორტიდან ხსენად,
მათი ტოლი ვარ, ყველა წელი მაპატარავებს,
ან ჩემი წლები, ნეტავ ახლა რამ გაგახსენა.
რამდენის ვარ და გვირილების ფოთლების ტოლი,
ფოთოლცვენისას დავიბადე არადა გასულს,
ნუშის ხეებთან თუ დავდექი, პატარა ვჩანვარ,
ისე პატარა, რომ ვერავინ მიწოდებს ზრდასრულს.
გაინტერესებს, რამდენის ვარ, რამდენი ციფრის?
სულ ერთი წამით ხის ფოთლების უსმინე ღელვას
და მერე წელა გადათვალე ტანწვრილი ღერო,
რასაც მიიღებ, იცოდე, რომ ის წლები მე ვარ.
მერე კი, წარსულს დაამატე აწმყო და ხვალე,
ყველა წლის ბოლოს ვიბადები, რომ შევხვდე ახალს,
დროიდან დროში ვმოგზაურობ ცხადად თუ სიზმრად,
მზის ამოსვლიდან მის ჩასვლამდე სად აღარ მნახავ.
პაპის ასაკით დამითვალე, მე იქ ვიწყები,
ჩვილთა ტირილსაც ყური უგდე, ხომ გესმის, ხმაი?
თორმეტი თვის ვარ, ოთხი დროის, ცხრა თვის ვარ მუცლით,
ქვეყნად ყველაზე მხცოვანი ვარ და მაინც ყრმაი...
რამდენი წლის ვარ, ღმერთო, ჩემო, მე ვიცი კია?
წუთისოფელში ჩემეული დამყვება რიდი,
გულში, ხელებში შენახული დარდის ხნისა ვარ,
ჩემი მამულის ასაკის ვარ, ან უფრო დიდი.
ანდა პირველი ქრისტიანის ასაკის თუ ვარ,
საუკუნეთა მიჯნების ვარ, ან უფრო მეტის,
დედამიწიდან ვარ ცერებზე შემდგარი სული,

იქნებ და ქრისტეს ასაკის ვარ, ოცდაცამეტის.
მე ბევრი ერა შევიცვალე, მოვედი ბევრჯერ,
ვუძღვებდი დარდებს, მოსუსტებულ სხეულში რხევას,
მზის შვილთა ტოლი თუ ვიქნები, არ ვიცი ზუსტად,
დავდივარ სოფლის ტანჯულ გზებზე დროიდან ევას.
ბევრის ვარ, ბევრის, ან რას მოგცემს ასაკი ჩემი,
გგონია მხოლოდ ციფრებია ცხოვრების წლები?
უძველეს ხნიდან უხმაუროდ მოვყევი დრო-ჟამს
და როცა ნავალ, ყრმის ასაკით გარდავიცვლები.

* * *

ზამთრის ცა, სახეს იღებდა მგოსნურს,
ქარში იციან ფიფქებმა როკვა,
იანვრის მწუხრზე თოვლივით მოსულს,
ეს გაზაფხული საიდან მოგყვა.
თითქოს სიზმრებმა უცხო გზებიდან,
განცხადებული წილი დამითმო,
იმ შორეული ცივი გზებიდან,
ვით მოიყოლე ამდენი სიტბო.
მინავლებული იყო წუხილი,
სულზე ბორგავდა ცოდვილი ლეში,
როგორ მოხვედი ასე ქუხილით,
ამ უჩვეულო სიმარტოვეში.
ფერით მიხდილი ვუმზერდი სხვა ცას,
ვიღაც ამბობდა – ვერაფერს შეცვლი,
დანახშირებულ გრძნობას და ნაცარს,
როგორ აუნთე ამხელა ცეცხლი.
რა ნისლიანი დღე იყო გუშინ,
ფიქრები ძველი, ნატვრები მდორე,
ვით შემიმსხვრე კარები გულში
და რა მწველი მზე შემომიგორე.
ზამთარი გულზე ეკიდა მთვარეს,
ქარში იციან ფიფქებმა როკვა,
იმ ყინვით მორთულ იანვრის ღამეს,
ეს გაზაფხული საიდან მოგყვა.

იმედო ჩემო

იმედო ჩემო, არ შემიდრკე, გენაცვალები,
ხვალის აისი სხვანაირად ამინთო უნდა,
ვიდგები შენ წინ მწველი გულით და ნაკრძალები,
რომ ავიხდინოთ ნატვრა, რაიც ჩვენს მამულს სურდა.
იმედო ჩემო, სიხარულად ნამღერო ლექსო,
(ვინ დაგვაჯერა, რომ პაატას წარკვეთეს თავი?!)
შენ ჩემი გულის ძარღვებიდან ამონაკვნესო,
სამშობლოს ცაზე გამიფანტე ღრულები შავი.
ნეტავი ახლა ჩემი სულის გესმოდეს ჰანგი,
ღრმა ძილისაგან ნეტავ ასე ვინ შემაფხიზლა,
გამიცხადდები და გიამბობ, როგორ მიყვარდი,
რომ შენი გულის მსახურება დავიდე მიზნად.
თავად გრიგალიც ვერ შეარხევს წმინდანთა თმა-ღერს,
ლოცვა-გალობით გიკაზმავენ საბრძოლო თეთრონს,
„ლალეო“ – ვილაც წამოგანევს ცრემლიან ნამღერს,
რომ ის სიმები შეგირხიონ, სული რომ ვერ თმობს.
იმედო ჩემო, ეგ სხეული ნაძერწი ფარად,
ბრძოლის ჯავშანში რომ გიხვევენ წმიდა ძალები,
ადეკი ფეხზე, ფუძის სვეტად და გასახარად,
ჯვარიმც გენეროს, გულს გინვდი და გენაცვალები.

მესროლეთ

მესროლეთ, სიცოცხლეს დაემსხვრეს ბორკილი,
გამუქდა ზეცა და ცოდვილი სამყარო,
ყორანო, შენ დღესაც რა ცივად მომკივი,
მესროლეთ, რომ სიკვდილს სიცოცხლე გავყარო.
დაღლილი ნატვრები უფლის წინ დავანყვე,
სამშობლო ამტკივდა, შორი და უჩემო,
არც არა ვეცადე, ვერც ვერა გავანყვე,
მესროლეთ, იქნება ტკივილებს ვუშველო.
სისხლი და ცრემლები ქართველთა ხვედრია,
ღალატში გაცვლილი ბინძური ქალაღდი...

და როცა ურცხვობა სინდისზე მეტია,
არც არსად გაისმის შენდობის ლაღადი.
დაცალეთ ვაზნა და ის ერთი ჩატოვეთ,
მე უკვე ვინვნიე ცამეტჯერ სიკვდილი,
მესროლეთ, მე გუშინ სამშობლო დავტოვე,
ახლა კი, უზნეოდ ნატვრებში მივსტორი.
დავტოვე წყალობა, შორიდან ვლაღადებ,
ან მშობლის ტკივილი, როდემდე მესმოდეს,
ოღონდაც, მტრის ხელით მესროლეთ მანამდე,
ვიდრე ხვალ ქართველი ზურგიდან მესროდეს.
მესროლეთ, რა მოხდა, სიკვდილიც წესია,
მიბორგავს სული და უკუნეთს მიაპობს,
მე ვინ ვარ, მოვკალით ნმიდანი მესია,
ჩემში კი, მისხალი შუქიც არ კიაფობს.
ამ ტყვიით რამდენჯერ დამიჭრეს მამული,
დღეს ყველა მათგანი გულზე მაქვს დაყრილი,
უძღები შვილი ვარ, ვერ ვიცავ, არ ვუვლი,
საკუთარ ცოდვებზე ხმამაღლა გავყვირი.
არც ცრემლის ღირსი ვარ, არც ვინ გამაცილოთ,
მკვდარიც კი ჩამქოლეთ, კვნესა თუ აღმომხდეს,
მესროლეთ, ოღონდაც გულს არ ააცილოთ,
უკან სამშობლო დგას და იმას არ მოხვდეს.

დიდგუცლობისას

ჩემს სხეულს ორჯერ დაეფარა
პერანგი მაღლის,
ორგზის ნერწყვივით მზე გადამცდა
და გავხდი სხვა მე,
ტაატით მავალს მეშინოდა
დაბლა დავარდნის,
რომ ანგელოზებს არ სტკენოდათ
სხეულში რამე.
და გავხდი სავსე,
მთვარესავით ვგორავდი ცა-ცა,

მინაზე ტერფებს თუ ვახებდი,
ალარც კი მახსოვს,
ხან, ასე ფრენით დავდიოდი,
ხან აცა-ბაცა,
მუცელზე თავშალს ვიმშვენებდი,
ბებიას ნაქსოვს.
ზოგჯერ ვქალობდი,
სასაცილოს ვიღებდი სახეს,
შესაფერებლად მივეჩვიე თვალების ნაბვას,
ამ დროს კი ბალში,
მამა ახლად ამყნიდა სხვა ხეს,
დედაჩემი კი, დიდმუცელას
მარგებდა კაბას.
მზარავდა სუნი ყველაფრისა,
ყვავილთა, ხეთა,
აპრილის ნაცვლად
ჩემში მხოლოდ ხმამ იბოგინა,
ვიდრე სხეულმა
ორი კვირტი ამომიხეთა
და ღრუბლის მაღლა,
მზის სანოლში მომალოგინა.

ნულარ დამაბრუნებო

ისე გვიანია,
ახლა ვერაფერი ველარ მომერევა,
მოსატყუებელი კბილიც მოვიცვალე
უკვე რახანია,
მეც ხომ საცდური ვარ,
ჩემშიც, რა თქმა უნდა, არის ევა,
ჰოდა, როცა ვცოდავ,
კართან ეშმაკების სიცილ-ხარხარია.
ირგვლივ მობნეული
ლურსმნის თავებია ამონვერილები,
სანამ დავიცლები,
კედელს მივანერე ჩემი სისხლის ჯგუფი,
ჩემივ სიყვარულის კოცონს შევუკეთე

მლაშე წერილები
და ძველ გუდა-ნაბადს
თავზე გადვუჭირე უთქმელობის ყულფი.
წარსულს შენისლული ფიქრი მივაფარე,
არის უმჯობესი,
ანმყოს გავურბი და
სადლაც მომავლისკენ ცერად ვიყურები,
ის, რაც მასულდგმულებს
არის ერთადერთი ჩემი სულის ფესვი,
ლექსად რაც ვიფიქრე,
ნაპირს შევატოვე გამოორიყულები.
წავალ, ჩემი დარდის ხურჯინს გავიყოლებ,
რადგან ვიცი, მე ხომ
ნატვრებს ვერ მოვიშლი,
მინც ვიოცნებებ, როცა გავთბები და
წავალ, სანამ გზები ისე გამინვრილდა,
გახდა საცალფეხო,
ოლონდ გევედრებით,
წულარ დამაბრუნებთ ჩემი ზლაპრებიდან.

ბოდერძი ჩოსელს

ვერ მოგიარეთ, გიგლოვეს მთებმა,
დაგქონდა სევდა ჭრილობის მსახველ,
კაცთა შორის რომ ვერ ჰპოვე შეება,
სიყვარულისთვის უფალთან წახველ.
ვერ გისალბუნეთ, როს გვყავდი გვერდით,
კალამზე გვრიტებს ისხამდით ფრთიანს,
თქვენ უსასრულო ტკივილზე წერდით,
ჩვენ კი სინანულს მივსტირით გვიანს.
საქართველოში რა დალევს მგოსანს,
თუმც ხელოვნება ყოფის მტერია,
ცოცხალი ხარ და წუხილი გმოსავს,
გარდიცვლები და შენზე მღერიან.
გზა-კვალი გქონდა თბილი, საშური,
კვენსოდი სიტყვით სიკეთის მზრახველ,
ვერ მოგიფერეთ გული ბავშვური
და სანუგეშოდ უფალთან წახველ.

ცა სულ სხვაა მაინც

მოკლედ, სამი მოანგელოზო კაციშვილი საღამოს გრებს ბაგირით, რა თქმა უნდა, ასამაღლებლად, რადგან ცა სულ სხვაა მაინც, განსაკუთრებით ღამით, მაგრამ ზნედაცემული მზე არაფრით ჩადის.

- მე ვფიქრობ, - სარკეს ცალი ხელით იჭერს და მეორეთი დაცვარული შუბლის შემშრალებას ცდილობს პირველი მოანგელოზო, - ადამიანს ყოველთვის აწუხებდა, აწუხებს და შეაწუხებს სისხლში მოხვედრილი ნემსივით გულისაკენ მიმავალი კითხვა, თუ რა არის ცოდვა?

- მაგით რისი თქმა გსურს? - დამშრალი ჩაიდანივით შიშინებს მესამე მოანგელოზო, პარსვის დროს ავადმომრავლებულ ხალებს ფრთხილად უვლის გვერდს.

- ქალბატონო!

- იმის, რომ ცოდვა არსია, რომელსაც მარმარილოს ლოდივით კვეთენ და ხორცს ასხამენ მომიქელანჯელო ადამიანები...

- თუ ხუთი ასო-ბგერისაგან შექმნილი სიტყვა - არსება, - მეორე ლოყას იხოკავს მესამე, - რომელიც გამგელებული ესხმის ხალხს ფარასავით. ასე არ არის, იმანო?

- როგორ გითხრათ...

- ქალბატონო!

- ვინ სიკვდილია, რა აღრიალებს ასე? - წარბს მოდურად იკრავს მესამე მონანგელოზო.

- დაბლა რესტორანში ბიჭბუჭები ვილაცას კითხულობენ, - პირველი ვერაფრით პოულობს ცხვირსახოცს, - მე დარწმუნებული ვარ, რომ ის ჩრდილია, უფლისკენ მიმავალ არსებას კოჭლობით ადევნებული.

- რატომ, სიხარულო?

- იმიტომ, რომ ერთი ფეხი ოცნების აქვს, მეორე მოგონების...

- აჰ, შენ გინდა თქვა, რომ...აჰ, აჰ, აჰ... - ოდეკოლონ-შესხურებულ სახეზე ხელებს გამეტებით იტყაპუნებს, იგონებს და გაბუხრებულ ანმყოში წარსულის აჩრდილებს ნაკვერცხლებივით აღვივებს, ოცნებობს და ჩვეულ ზმანებებს ფიჩხივით უკეთებს... შენ რას იტყვი, იმანო? ეე... სად წავიდა?

- წყალს ანელებს, ბატონო...

ხო, ზნედაცემული მზე ჯერ კიდევ არ ჩასულა.

- ქალბატონო! ქალბატონო დეიდა!

რესტორნის აივნის მოაჯირს დაყრდნობილი, ასე სამოც წლამდე ქალბატონი, რომელსაც... ერთი ნუთით... უკაცრავად...

- ნათი, სამოცის იქნება, ხო? - სამზარეულოში თავბრუსხვევამდე მოტრიალე ნათიას გავძახი. ნათიას გავძახი-მეთქი, კარგად გამომივიდა, არა? ნათიას შევეკითხე და ნინოს ხომ არ გავძახებდი, აბა?

- ვინ?

- წარმოიდგინე, ორმოცდაცხრამეტს გადაცილებული ქვე-გარდამავალი...

- სად გავიციანოო? - სმზარეულოდანვე მეკითხება ნათია.

ბევრი რომ აღარ გავაგრძელო, აივნის მოაჯირს დაყრდნობილი სამოცი წლის ქალბატონი, რომელსაც ასაკისთვის ნაკლებად შესაფერისი კაბა და ჩექმები აცვია, სიგარეტს ნება-ნება ეწევა და უნამუსო ვიყო, თუ ვიცოდე, თავში რა აზრები უტრიალებს. შეიძლება, მასაც ცის პრობლემა აწუხებდეს, ვინ იცის...

- უფრო ხმამალა შეუძახე, თორემ დავრჩით ხახა-სველზე... თუ რა ქვია, ბიჭო, სულ დამავინწყდა? - გვერდზე გინებით იფურთხება ლევანი, - ხო, მშრალზე...

- რა მშრალზე, შენ ხომ არ შეგიბრუნდა, შეჩემა? - მეორე გვერდზე გინებითვე იფურთხება ხუტა, - მშრალზე კი არა...

- ახლა დადებილდნენ ამათი ასე და ისე... ქალბატონო, ქალბატონო ბები! - ღრიალზე გადადის ლაშა და წინ იფურთხება, მაგრამ

მისი ხმა რესტორნიდან გამოქანებულ გამანქანებულ ღრიანცელს ქვეშ უვარდება, - ბებიააა! - ფეხზე წამოდგომას ცდილობს უკანასკნელად...

- ვინ არის, შენი ბებია, შე უზრდელი? - მინაზე ეშვება ქალბატონი.

- მადლობა ღმერთს, გვეშველა, - დარწმუნებული ვარ, თვენახევარია, ასე აღარაფერი გახარებია ლამას, - ძვირფასო დეიდა, დიდი ბოდიში უნდა მოგიხადოთ წინასწარ შეწუხებისათვის, თუ შეიძლება, გოგას თხოვეთ, აი, თამადა რომ არის, დიდი მადლობლები დაგრჩებით, ქალბატონო, ძაან გთხოვთ...

- ოჰ, ჩემ კლასელებს გაუმარჯოს! - აივანზე გამომავალ კარებში ძლივს ეტევა გოგა, გაღელილი პერანგიდან დევის მკერდი მოუჩანს, გაკუნძებულ ტანში უსწორმასწორო თავი სოლივით ჩასობია და გააპობს ალბათ ცოტა ხანში, აბა რა მოუვა, - ტირიფნარში დამელოდეთ, ბიჭებო, ორ წუთში მანდ ვარ.

- ორ წუთში რა, რაკეტა ხარ, შეჩემისა? ჰა, ჰა, ჰა, - თავის ნათქვამზევე ეცინება ლევანს.

- ეგ არა, მაგრამ დაინახეთ, როგორი გაუსწორდა ჩვენი დანახვა? როგორი ილიმებოდა, ტო...

ეჰ, ხუტა, ხუტა... მიყვარს ეს ბიჭი, ჩემს თავს მაგონებს რალაცნაირად...

ჯერ კიდევ რიხიანად არის, მზეს ვგულისხმობ.

თექვსმეტ ფუთიან კასრში ზის მესამე მოანგელოზო და მითითებებს იძლევა.

- მარჯვენა ბეჭს კარგად მოუარე, იმანო, ეტყობა, ამას წინათ წესიერად ვერ დამხეხე, რომ მეფხანებოდა. შენ რალაცას ცოდვილობდა მგონი, დამასხი, რალას უყურებ?

- იმას ვამბობდი, რომ ცოდვა გამგელებული სიტყვა-არსებაა... - არ იმჩნევს, მესამის სიტყვებს, რომ იმეორებს.

- მე კი მგონია, - თავს ისაპნის მესამე, - ის ტუფის ქვაა, რომელსაც ხერხავენ... - ვერ ამჩნევს, რომ პირველის აზრს გამოხატავს.

- ის, მიუხედავად იმისა, რომ ინვალიდია, იგონებს და...

- არა, რატომ? იგი ჩრდილია, უფსკრულში ჩავარდნილ კაცს გადაყოლილი, თუ რალაც ამდაგვარი... ერთელ მიანიც დამეთანხმე, იმანო... რა იყო, რამ გამოგიელმა თვალები?

მზე კი...

რესტორნის გვერდით, მდინარის პირას, მოჭრას იღბლად გადარჩენილი ორი ტირიფის ქვეშ, გოგას მოტანილი ხონჩის გარშემო მორთხმულან ბიჭები, ხმა ჩახლეჩია ლევანს ბაყაყებთან შეხმატკბილებით, ხუტა სიგარეტიდან თუთუნს ყრის, ხოლო ლაშა მერვედ ლოცავს გოგას.

- გოგა, შენ ახლა უკვე დიდი კაცი ხარ, სკოლა ხომ როგორც იქნა, დაამთავრე და ახლა უნივერსიტეტიც ასეთივე წარმატებით დაასრულე...

- ვინ მისცა მაგას დიპლომი? - ხმას როგორღაც იბრუნებს ლევანი და ისევ კარგავს.

- რას ქვია, ვინ მისცა? შენ რა, მამაშენი რომ არ დაგხმარებოდა, გგონია, ისე ვინმე რამეს გაღირსებდა? ხო ასეა, ხუტა?

- ნახევარი პაპიროსი გამოვა...

- რა ნახევარი, მანდ ერთი პაპიროსი კიდევ უნდა იყოს.

- აბა, ესენი ხალხი არიან? შენ გაგიმარჯოს, გოგა, კურსთან ერთად! - პირდაპირ გრაფინს იყუდებს ლაშა, ვერ დაცლის, რა თქმა უნდა.

- მადლობას მოგახსენებთ, ბიჭებო, ჩემი დღეგრძელობისათვის, ჩემთან ერთად ჩემს კურსელებს კი არა და თქვენ დაგლოცავთ, ჩემო საყვარელო კლასელებო, თქვენ უნდა მიმშვენებდეთ გვერდს იქ, მაღლა, მაგრამ ხომ იცით ჩემი ენაგრძელი კურსელების ამბავი, ამიტომ ბოდიშით და კარგად იყავით! - გრაფინის დაცლის შემდეგ კიდევ უფრო ითაფლებს ხმას, - ჭურჭელი, თუ რამე გადაგრჩათ მთელი, აქვე დატოვეთ, ვინმეს გამოგზავნი წასაღებად.

- არა და ჩვენი კლასის ბანკეტზე ჩვენთან იყო, - გულწრფელად წყინს ხუტას.

- ოე, აბა სად იქნებოდა, შე დარყეულო, ჩვენი კლასელი იყო და...

- თუ იყო, მაშინ დავაფასოთ და ავიდეთ მაგის კლასის თუ კურსის ბანკეტზე, რას იტყვი, ლაშ?

- ჯერ ესენი დავცალოთ...

- ხო, მართალი ხარ, ჯერ მოვნიოთ, ჯობია...

ვაი, ველააარ ვხედავ მზეეეს... -ვლიღინებ, არადა ვიტყუები.

- ფუ, დავიხრჩვე, რა კვამლია? - მესამე მოანგელოზო ბანაობის ბოლო პროცედურას ასრულებს.

- დასავლეთის მოსაწვევია, გუშინ ჩამოუტანეს ხუტას...

ორმოცი კაციდან მხოლოდ სამს ძინავს მაგიდაზე, ათი სკამზე ასული სვამს დედის სადღეგრძელოს, თხუთმეტი ცეკვავს, დანარჩენი კი ქეიფის სხვა რიტუალს ასრულებს. ბიჭები მძინარეთა გვერდით შეუმჩნევლად თავსდებიან, რა თქმა უნდა, ეუხერხულებათ ცოტა, დაუპატიჟებლად მოსვლა.

- ესენი ვინ არიან? - მძინარეებზე კითხულობენ უადგილოდ დარჩენილი გოგოები.

- არ ვიცი, დაიკოებო, - უკმაყოფილესი სახით პასუხობს ხუტა, - ჩვენც ახლა მოვედით.

- მეგობრებო, ერთი წუთით მომისმინეთ! - გოგა ყველას აწყენა-რებს და ალავერდს ერთ-ერთ ლექტორთან გადადის, - ბატონო გურამ, მე მინდა იმ დიდი გრძნობისა და სიყვარულის სადღეგრძელო შევსვა, რასაც კლასი და კლასელობა ჰქვია, რასაც ურთიერთგაგება და გატანა ჰქვია და რომელიც უანგარო თანადგომას ნიშნავს ყირსა თუ ლხინში. ამ გრძნობის უთვალსაჩინოესი დადასტურებაა ის, რომ დღეს აქ არიან ჩემი მეგობრები - უსაყვარლესი კლასელები, რომლებმაც თავიანთი აქ მოსვლით დამიმტკიცეს, რომ მარად ჩემ გვერდით დგანან და მე დარწმუნებული ვარ, ისინი დღეს არსად წავლას არ აპირებენ, ყოველშემთხვევაში დილაშივე მაინც... მე მინდა, დავლოცო ჩემი ლაშა, ჩემი ლევანი... - ყანწს ბოლომდე ცლის და თვალს უკრავს შეცბუნებულ, დარცხვენულ ბიჭებს.

- სულ გაგიჟდა ეს ჩემის გადანგრეული! - მართლა არ იცის, სადამდე უნდა დახაროს თავი განითლებულმა ლაშამ, ლევანს, მართალია, რცხვენია ცოტა, მაგრამ არ იმჩნევს და გულის ფანცქალით ელოდება სამადლობელოს თქმას, ხუტას კი მარჯვენა სტკივა და ამიტომ სულ მარცხენა ფეხზე ჰკიდია, ირგვლივ რა ხდება, გვერდით მჯდომ გოგოსთან დაახლოებით ასეთი საუბარი აქვს გამართული:

- აუ, აზრზე ხარ, დაიკო, დღეს რა მაგარი დაერხა ჩემ ცოლი-კოს?

- მე შეყვარებული მყავს! - შეუვალი და კარგად ამრეზილი სახით პასუხობს გოგო.

- შენ კარგად იყავი, არ იჯავრო მაგაზე, მე საერთოდ არ ვარ ეჭვიანი... გაგიგებ ჩემი გოგო...

- აბა, მემუსიკენო, დაუკარით, ჩემი კლასელები იცეკვებენ ჩვენს საპატივსაცემოდ, - ომახიანად ამბობს გოგა, ლაშას მკლავს უყრის და დარბაზის შუაგულისკენ მიათრევს.

ცეკვავენ...

- მართლაც და რა გახდა ეს ერთი კინკილა ღამე, ბატონო? რა ვქნათ ჩვენ, ამ პატიოსანმა ანგელოზებმა, სადამდე ველოდოთ ამ უზნეო მზეს? გადაგვტყავდა ხელისგულები სალამოს გრეხვით... ან მე როდემდე ვიჯდე ამ წყალგანელებულ კასრში, მაისის სალამოა მაინც... - ხმაზე ეტყობა მესამე მოანგელოზოს, რომ არც ისე კარგ ხასიათზეა.

- ბატონებო! მე მინდა, რაღაც გითხრათ...

- ვინ იძახის, გახედე ერთი თუ ანგელოზი ხარ? - თავისთავად პირველი მოანგელოზო საქმდება.

- მე ვარ, ჩემო კარგებო...

- ვინ ხარ, კაცო, შენ? - თვალებს იერარქიის მიხედვით ისრესენ მოანგელოზონი.

- იმანო ვარ, მეორე კაციშვილი! - ღრუბლიანი ხელი პოეტივით მაღლა შეუმართავს იმანოს, მეორე გულზე აქვს მიდებული.

- მერე და სად იყავი ამდენ ხანს, შე ანგელოზო?

- გხეხავდით, ბატონო.

- რაო მერე?

- მე გისმენდით აგერ და ერთ დასკვნამდე მივედი.

- უყურე...

- ცოდვა არც არსია და არც არსება, როგორც თქვენ ამბობთ, მას არც ფეხები აქვს. ის ჩემი ღრმა რწმენით, სესხია...

- რას ამბობ, ანგელოზო, შენ? - პირდაფჩენილი მესამე მოანგელოზო პირდაპირ ტანსაცმლით იმშრალეებს ტანს, პირველი ფიქრობს, მოუკიდოს თუ არა სიგარეტს.

- დიახ, ადამიანი შეცოდებას ვალად იღებს და ამის გამო ფასდაუდებელ სიმშვიდეს აგირავებს, რათა ძვირადღირებული მწუხარებით გამოისყიდოს...

- შემოგზავნილი ხომ არ არის, ა?

- კი, ნამდვილად ადამიანია, - კვამლის რგოლებით ჟონგლირობს პირველი.

- მეგობრებო! სურვილი მაქვს, - ღრუბლიან ხელს კიდეც უფრო მაღლა წევს გულისტკივილით მეორე კაციშვილი, - სურვილი მაქვს-მეთქი ჩემი ჭეშმარიტი მწუხარებით დაგეხმაროთ, რათა...

- ნათი, ერთი წუთით მოდი, რა, გთხოვ, ჩემ თავს გაფიცებ, თუ არ მოხვდება...

- ბავშვს ვაჭმევ, - რა თქმა უნდა, ბავშვის საძინებლიდან მპასუხობს ჩემი ერთი ცალი.

- სულ ერთი წუთით, მეტი არა... შენ ხო აზრზე არა ხარ, ვინ უნდა განახო? ცალი თვალთ შეხედე მარტო... აა, მოხვედი უკვე? ვაა, უჩიიი, როგორა ხარ, ბრატუსა? ჩემი ბელი ვინ არისო, ვინო?

- ნუ, უღიტინებ, ახალი ნაჭამია. ვისზე მეუბნებოდი?

- იმანოს შეხედე, აბა, ვის გავს?

- მე რა ვიცი.

- შტერი ხარ, ზედგამოჭრილი ცხონებული ბიქტორიჩია...

- მართლა შტერი ვარ, ამდენ იდიოტობებს რომ გითმენ და საერთოდაც, მამაშენზე ილადავე შენ...

- დედაშენზე ხმას არ მალებიებ და მამაშენზეც არაფერი ვთქვა?

-თავს ვისანყლებ მე, თითქოს არ ვიყო და...

- დედაჩემზე ფიქრშიც ვერაფერს გაბედავ და იტყვი, შე საცოდავო, დამიჯერე, - დერეფნიდან მესმის მისი მართალი ხმა უკვე, - მართლა, სად დაიკარგა ეს ქალი ამდენ ხანს?

- აბა კი, გეგონოს... - ჩემთვის ვილიმები, არ შეიძლება ორივესთვის გალიმება.

არ ვიცი, რა უნდა ვთქვა მზის შესახებ.

ქვემოთ რესტორანში კი ორმოცი კაციდან უკვე თხუთმეტს, დინავს სუფრაზე, შვიდი ცეკვავს და სამი მაგიდაზე ასული სვამს ძმობის სადღეგრძელოს. ესენი ლევანი, ლაშა და გოგა არიან. ხუტა იმ გოგოს აგინებს, რომელმაც ღია ფერის ჯინსზე წითელი ღვინო გადაასხა.

ზუსტად ჩვიდმეტი წუთის მერე სამეული ხუტას ძებნას იწყებს.

- სახლში ხომ არ წავიდა? - მთქნარებით, დაღლილი სახით კითხულობს გოგა, - ეგ ხომ აქვე ცხოვრობს?

- ეგ ამნაირ სუფრას მიატოვებდა? - სახლში წასვლის შესაძლებლობას ერთად გამორიცხავენ ლაშა და ჩემი ქვეცნობიერი.

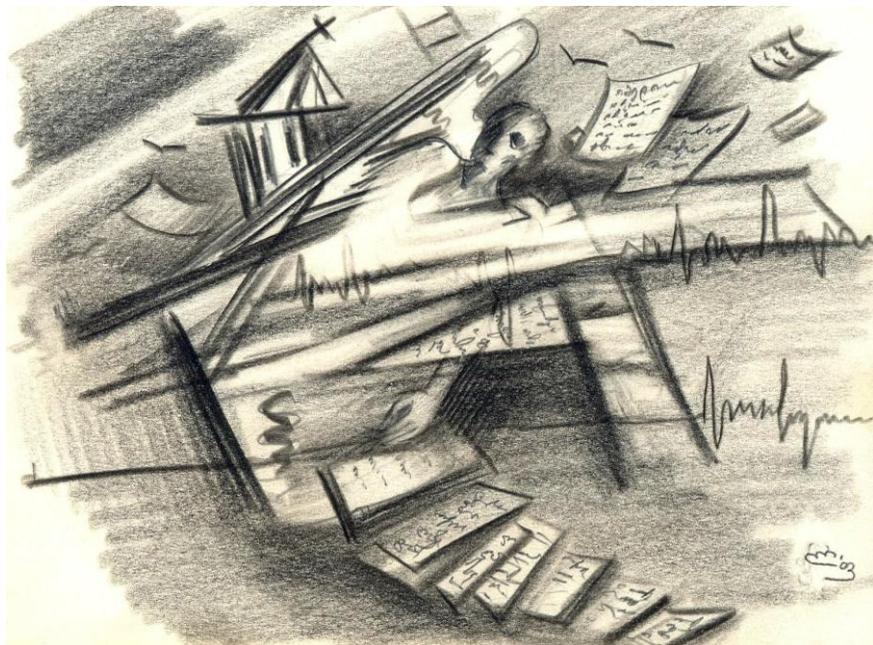
ცოტა ხანში ხუტა შემორბის დარბაზში, - ახალი ხომ არაფერი გითქვამთ? - აქლოშინებული კითხულობს, შავი შარვალი აცვია...

- აბა, მემუსიკენო, კიდევ ერთხელ დაუკარით და იმღერეთ ისე მაგრად...

მღერიან...

- მორჩი?
- ჰა?
- მორჩი-მეთეი? დაამთავრე?
- უი, ელენე ბიცოლა, როგორ შემაშინეთ, აქ ყოფილხართ, ნათია კი სად არ გეძებდათ...
- ჯერ ეს ერთი, მე შენი ბიცოლა არ ვარ, მერეც მეორე, ერთი ამიხსენი, ვაჟბატონო, ორმოცდაცხრამეტ წელს გადაცილებულ ქვე-რაღაცაში ვინ იგულისხმე?
- ხოლო ზნედაცემული მზე არასოდეს ჩავა!...

ახალციხე, 8.03.2013

მხატვარი - ლელა ფერაძე

ამერიკული მხარეობა

ნანა გენაძე

დავიბადე 1981 წლის 12 ივნისს, ზესტაფონში. 1998-2002 წელს ვსწავლობდი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მესხეთის ფილიალში ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ჟურნალისტიკის სპეციალობით.

2002-2004 წლებში დავამთავრე ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მაგისტრატურა, სპეციალობით - ტელე-რადიო ჟურნალისტიკა. 2004-2007 წლებში ვიყავი გაზეთ „მესხეთის უნივერსიტეტის“ კორესპონდენტი; 2007-2008 წლებში ვმუშაობდი ახალციხის უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტზე მინვეულ პედაგოგად; 2011-2013 წლებში გაზეთ „ასპინძის მაცნეს“ რედაქტორად.

ბრედჰარის „451° ფარენჰაიტით“ და თანამედროვეობა

გამოჩენილი ამერიკელი მწერალი და ფანტასტიკური ჟანრის თვალსაჩინო წარმომადგენელი რეიმონდ დაგლას ბრედბერი მოღვაწეობდა 1920-2012 წლებში. მის კალამს ეკუთვნის 20-ზე მეტი რომანი და 600 მოთხრობა. რეი ბრედბერი განსაკუთრებული ადამიანი იყო. 18 წლის ასაკიდან კვირაში 5-6 დღე ბიბლიოთეკაში ატარებდა. წიგნებისა და ბიბლიოთეკების სიყვარული სიცოცხლის ბოლომდე გაჰყვა.

სწორედ მისი წიგნებისადმი განსაკუთრებით ფაქიზ დამოკიდებულებაზე მიგვანიშნებს რომანი „451° ფარენჰაიტით“, რომელიც როგორც ცნობილია, მწერალმა სულ ცხრა დღეში დაწერა. წიგნის სახელი უკავშირდება ფურცლის წვის ტემპერატურას, რომელზედაც ფურცელი იწვის ცეცხლის დახმარების გარეშეც.

რეი ბრედბერის ფანტასტიკური ჟანრის 1953 წელს გამოცემულ ანტიუტოპიური ჟანრის ნაწარმოებში „451° ფარენჰაიტით“ ავტორი მოგვითხრობს ტექნიკური პროგრესის ზენიტში მყოფ ირიალურ ქალაქზე, სადაც წიგნების კითხვა დანაშაულად ითვლება და ყველა წიგნს ანადგურებენ და წვავენ. ამ საქმეს კი ასრულებენ მეხანძრე-

ბი, რომელებიც ჩვენი დროის მეხანძრეებისგან განსხვავებით ხან-
ძარს კი არ ებრძვიან, არამედ ხანძარს აჩენენ წიგნების დასაწვავად
და წვავენ სახლებსაც, სადაც ეს წიგნებია და ზოგიერთ შემთხვევაში
წიგნების პატრონებსაც კი. რადგან ადამიანები დაცლილნი არიან
გრძნობებისგან, ემოციებისგან, ავტომატურ რეჟიმში ცხოვრობენ,
ვერც კი აცნობიერებენ წიგნების ფასს, მის აუცილებლობას და თა-
ვადვე ცდილობენ, სასწრაფოდ მოიშორონ იგი. ერთ-ერთი მეხანძრე,
მონტეგი დაარღვევს წესებს და გადაარჩენს რამდენიმე წიგნს თანა-
მოაზრე, ასაკოვანი ფაბერის ხელშეწყობით. მონტეგი ხდება სა-
მიზნე, როგორც კოლეგა მეხანძრეების, ისე რვა ფეხიანი რობოტი
ძალის, რომელიც ელვის უსწრაფესად პოულობს სამიზნეს და შხა-
მის შეყვანით ანადგურებს მას. მონტეგი ფაბერის დახმარებით თავს
გადარჩენს და შეუერთდება პროტესტანტების ჯგუფს, რომლებსაც
თავიანთ გონებაში, მეხსიერების წყალობით აქვთ შენახული მნიშვნე-
ლოვანი წიგნები.

ფაბერი მონტეგთან საუბრისას ამბობს: „თქვენ წიგნები კი არა,
ის გაკლიათ, რაც ოდესღაც ეწერა მათში. წიგნები მხოლოდ ერთი
საცავი იყო, სადაც იმას ვინახავდით, რისი დავინწყებაც გვეშინოდა.
მთავარი ფურცლები კი არ არის, არამედ ის ინფორმაცია, რაც იქ
წერია და მთავარია, ეს ინფორმაცია იყოს გადაცემული, ამას რა
ხერხით მოახერხებ, მნიშვნელობა არ აქვს“.

რომანის კითხვისას ვხვდებით, რომ ბრედბერმა კარგად ასახა
მომავლის შესაძლო ალტერნატიულ სამყაროთა რაციონალურობა.
მისი თხრობის ელემენტები გამყარებულია მეცნიერული საფუძვლის
მქონე ფაქტებით. მის მიერ გამოგონილი და აღწერილი სამყარო
იმდენად შთამბეჭდავია, შიში გიჟყრობს, რომ ეს გარდაუვალია და
არ გინდა, იქცე ასეთი სამყაროს და საზოგადოების ნაწილად.

ბრედბერი არ უარყოფს ტექნიკური პროგრესის აუცილებლობას,
მაგრამ მას არ მოსწონს განვითარება, რომლის ხარჯზეც ნადგურ-
დება ბუნება, ადამიანური სულის ღირებულებები, გრძნობები, ემო-
ციები. მას არ სურს, ადამიანები იქცნენ რობოტებად, რომლებიც
მხოლოდ დასახული გეგმის შესრულებისკენ ისწრაფვიან.

სწორედ ამის გამოხატველია მისი სიტყვები: „ადამიანები სუ-
ლელეები არიან, მათ ძალიან ბევრი სისულელე გამოიგონეს და ამ
სულელურ გამოგონებებში განუსაზღვრელი დრო და ენერგია გაფ-
ლანგეს. მოიგონეს ძაღლებისთვის პიჯაკები, შემოიღეს სარეკლამო
მენეჯერის თანამდებობა და რალაც ნივთი, აიფონის მაგვარი. ამ გა-

მოგონებებიდან სანაცვლოდ კი დადებითს ვერაფერს იღებენ. კაცობრიობას მიეცა საშუალება კოსმოსის ათვისების, თუმცა მან ამჯობინა, ყოველდღიური პრობლემებით დაკავებულიყო – დაელია ლუდი და ეყურებინა სერიალებისთვის“. ამ სიტყვებიდანაც კარგად ჩანს მისი აზრი თანამედროვე ადამიანის მომავლის ტექნოლოგიებისადმი დამოკიდებულებაზე.

ჯერ კიდევ 1953 წელს გამოცემულ ნაწარმოებში აღწერილი ქალაქის წარმოუდგენელი ტექნიკური პროგრესი, დღეს ნაწილობრივ რეალობადაა ქცეული. ძნელად დასაჯერებელია, რომ ბრედბერს არ ჰქონოდა მომავლის განჭვრეტის განსაკუთრებული უნარი. თუ გადავხედავთ მის მიგნებებს, აწმყოში რეალობად ქცეულ ტექნიკის საშუალებებს, გამოდის, რომ რეი ბრედბერი არა მარტო ფანტასტიკის მწერალი, არამედ წინასწარმეტყველური ნიჭით დაჯილდოებულიც იყო. აღნიშნულ რომანში მოთხრობილია მრავალი ტექნიკური საშუალების შესახებ, რომელზეც 1953 წელს წარმოდგენაც კი ძნელი იქნებოდა. მაგალითად, ბრტყელეკრანიანი ტელევიზორები, რომლებიც მთელს კედლებს ავსებენ, ბანკომატები, სოციალური ქსელი, მგრძნობიარე კარები, გონიერი რობოტები, ფლეერი და ა.შ.

რომანის გმირის მეუღლეს, მელისს, აქვს ყურთსასმენები, რომელიც მიერთებულია რადიომიმღებზე. თავისუფლად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ბრედბერმა იწინასწარმეტყველა თანამედროვე „ფლეერის“ შექმნა, ყურთსასმენებს კი „ნიჟარა“ უწოდა. ცნობილია, რომ მსოფლიოში პირველი MP3 ფლეერი Audio Highway 1997 წელს წარადგინეს ლას-ვეგასში ელექტრონიკის კონკურსზე და გაიმარჯვა კიდევ.

ნაწარმოებში აღწერილია ტელევიზორები, იგივე „კედლები“. თავდაპირველად ლიტერატორებმა ეს მიიჩნიეს ტელევიზიად, რომელის მეშვეობითაც ხდებოდა შორ მანძილზე მყოფი ადამიანების ერთმანეთთან დაკავშირება. თუმცა თანამედროვეობამ ცხადყო, რომ საუბარია არა მხოლოდ ტელევიზიაზე, არამედ სოციალურ ქსელებზეც, იგივე „სკაიპზე“, „ფეისბუკზე“ და ა.შ. სადაც ადამიანები სწორედაც ათასობით და ათიათასობით კილომეტრზე ახერხებენ ერთმანეთთან კომუნიკაციას, ინფორმაციის უწყვეტ ნაკადში მიღებას. რომანში „კედლები“ მუდმივად ჩართულია, არის ორმაგი კომუნიკაცია და სწორედ ამ კავშირების მუდმივობის გამო ისინი „ნათესავებად“ იწოდებიან (როგორც ხდება დღეისათვის ვირტუალურ სივრცეში გაცნობილი ადამიანების ერთმანეთთან დაახლოება).

ცნობილია, რომ მხოლოდ 1994 წელს შეიქმნა სოციალური მედიისთვის დამახასიათებელი ვებ-გვერდი Geocities სახელწოდებით. პირველი სოციალური ქსელი FRIENDSTER-ი კი 2002 წელს, რაზეც იმ დროისათვის რეი ბრედბერს წარმოდგენაც კი არ უნდა ჰქონოდა, რომ არა მისი მეცნიერული წინასწარ განჭვრეტის უნარი. 2004 წლიდან არსებობს დღეისათვის სოციალური ქსელის ბაზრის ლიდერი Facebook-ი, რომელიც საწყის ეტაპზე მხოლოდ კოლეჯის სტუდენტების საკონტაქტო ქსელი იყო.

მწერალს რომანში ძალიან მძაფრად აქვს აღწერილი ის ხმაური, უშინაარსობა, ხელოვნური ურთუიერთობები, რაც ამგვარი კომუნიკაციის კავშირს მოაქვს. ასე ფიქრობდა რეი ბრედბერი რეალურადაც:

– „არ მიყვარს მანქანები. ვერ ვიტან ინტერნეტს, კომპიუტერებს. ისინი ცხოვრებას გვიშლიან, დროს გვართმევენ. ადამიანები მეტისმეტად დიდხანს მუშაობენ კომპიუტერებთან, მეტისმეტად ბევრს ლაპარაკობენ იმის ნაცვლად, რომ ერთმანეთს უსმინონ“, – ამბობდა ერთ-ერთ ინტერვიუში იგი.

რომანში აღწერილია სპეციალური მანქანები, რომლებიც თითქმის იდეალური არიან თანამედროვე ბანკომატების. ისევე როგორც ბანკომატზე, რომანშიც მომხმარებლებს 24 საათის განმავლობაში მიუწვდებათ ხელი საკუთარ ფინანსებზე. რაც შეეხება მსოფლიოში პირველი ბანკომატს, ის მხოლოდ 1967 წელს 27 ივნისს დამონტაჟდა ინგლისის ქალაქ ენფილდში.

რომანში აღწერილი სამგანზომილებიანი ეკრანები, ნამდვილად XXI-საუკუნეში შეიქმნა. 1953 წელს გამოჩნდა პირველი ფერადი ტელევიზორები აშშ-ში და ათწლეულები დასჭირდა, მასობრივად შეეძინა ოჯახებს, რადგან გარდა მაღალი ფასისა, ფერადი გადაცემის ტრანსლაციაც იშვიათი იყო. პირველი სამგანზომილებიანი ტელევიზორი ბაზარზე მხოლოდ 2010 წელს გამოჩნდა. Panasonic-მა პირველმა დააანონსა და იაპონიაში წარმოადგინა 3D ტელევიზორები სამგანზომილებიანი გამოსახულებით.

რაც შეეხება კარს, რომელიც „ხელს ცნობს“ და იღება, გონიერ რობოტ ძალს, რომელსაც აქვს თანამედროვე ნავიგაციის სისტემა (თავად ძებნის დასჯის ობიექტს, დამალული წიგნების მფლობელს და სასიკვდილოდ წამლავს მას) ეს და მსგავსი მექანიზმები, რაც წარმოებში გვხვდება, ნამდვილად ბოლო ათწლეულების მიღწევებია.

- „ყოველ ვერნი მამაჩემი იყო, ჰელბერტ უელსი - ჩემი ბრძენი ბიძა. ჩვენი სახლის სხვენში ბინადრობდა ჩემი ღამურისფრთებიანი ბიძაშვილი ედგარ ალან პო. ალბათ ზედმეტიც კია იმის თქმა, რომ დედად „ფრანკენშტეინის“ ავტორი მერი უოლსტონკრაფტ შელი მი- მაჩნდა“, - ამას ამბობს თავად მწერალი და ამ სიტყვების შემდეგ აღარ გვიტოვებს კითხვებს, რატომ უნდა განეცადა ამდენად მტიკი- ნეულად ტექნიკის პროგრესიდან გამომდინარე ადამიანების ნიგნებ- თან დაშორება.

ვხედავთ, რომ ბრედბერმა თამამად დაიწყო კაცობრიობის ყვე- ლაზე საჭირობოროტო პრობლემებზე წერა. ამ პრობლემების გადასა- ჭრელი გზების ძიება. მწერლის ინტერესის ობიექტი მეცნიერული პრობლემები თუ ტექნიკური პროგრესი კი არ არის, არამედ უმთა- ვრესი ადამიანია, მისი პიროვნება, მისი შინაგანი სამყარო, რომელ- იც დროსთან ერთად თანდათან იშლება და ნადგურდება.

ბრედბერი თავის ნაწარმოებებში კარგად გამოხატავს, როგორ განიცდის რეალურ დროში ძველის უგულვებელყოფას და ახლით შეცვლას, რომელსაც მწერლისთვის და შესაძლოა, ჭეშმარიტადაც საეჭვო ფასეულობები აქვს. სხვა ფანტასტი მწერლებისგან განსხვავებით იგი მეტისმეტად მგრძნობიარეა ყველა დეტალის მიმართ და მის ნაწარმოებებში ნათლად იკვეთება, რომ იგი ფაქიზი სულის მქონე, მაგრამ ამავე დროს მეცნიერულად ღრმად მოაზროვნეა. ამიტომაცაა, რომ მკითხველის დიდ ნაწილს, თუნდაც არ იტაცებდეს ფანტასტიკური ჟანრის ლიტერატურა, ბრედბერის „451° ფარენჰაი- ტით“ და „მარსის ქრონიკები“ მაინც აქვს წაკითხული და არც ავი- ნყდება.

მწერლის პოპულარიზაციას ხელი შეუწყო მისი ნაწარმოებების მიხედვით გადაღებულმა ფილმებმაც და აღიარება მოუპოვა დასახ- ელებულიყო XX საუკუნის ერთ-ერთ საუკეთესო ფანტასტ მწერ- ლად.

იმდენად შეიყვარა საზოგადოებამაც და მეცნიერებმაც იგი, რომ მისი გარდაცვალების შემდეგ, როდესაც ნასას მარსის მისია წარმა- ტებულად დაეშვა მარსზე, იმ ტერიტორიას „ბრედბერის დაფრენა“ (Bradbury landing) უწოდეს.

„იქმენის ნათელი!“
(კონსტანტინე გამსახურდია)

ბრანდერბურგის ჭიშკრიდან უნტერ დენ ლინდენს თუ გაუყვებით და ფრიდრიხშტრასეს გასცდებით, თვალში მოგხვდებათ ვილჰელმ და ალექსანდერ ფონ ჰუმბოლდტების ძეგლების უკან მდგარი, მეთვრამეტე საუკუნეში აშენებული და შემდეგ არაერთხელ რეკონსტრუირებული ნაგებობა ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტისა. ეს შენობა თავიდან პრუსიელი პრინც ჰაინრიხის სასახლე ყოფილა, შემდეგ ფრიდრიხ ვილჰელმ მესამეს ახლად დაარსებული უნივერსიტეტისთვის გადაუცია, მსოფლიო ომების გრიგალებმა ამ შენობასაც გადაუარეს, ახლა კი დგას უკანასკნელი ორი საუკუნის ისტორიული ქარტეხილების ეს უტყყვი მოწმე და მზეზე ბრწყინავს ოქროსფერი წარწერა „HUMBOLDT UNIVERSITAET“.

შესასვლელთან ფოტოაპარატების ჩხაკუნი ისმის - ბერლინში ჩამოსული ტურისტები უნივერსიტეტის წინ ფოტოებს იღებენ. ეზოში სტუდენტები ირევიან - ზოგი პლასტმასის ჭიქით ყავას მიირთმევს, ზოგი საუბრობს, ზოგიც განმარტოებით დგას და მაისის მზეს ეფიცხება. ისინი გერმანიის სხვადასხვა მხარედან, ევროპის სხვა-

დასხვა ქვეყნიდან, დედამინის სხვადასხვა კონტინენტიდან მოუზიდავს განათლების წყურვილს.

ვუყურებ უნივერსიტეტის შენობას და ვცდილობ, წარმოვიდგინო, როგორი იქნებოდა ერთი საუკუნის წინანდელი ბერლინის უნივერსიტეტი: ეზოში ალბათ მაშინაც ასე ირეოდნენ მსოფლიოს ყველა კუთხიდან ჩამოსული სტუდენტები. მათ შორის იყო ერთიც - შორეული ქუთაისის სათავადაზნაურო გიმნაზიის კურსდამთავრებული, ტანმორჩილი, ნამარხულევი, შავგრემანი ახალგაზრდა დოქტორანდი, ვინც უნივერსიტეტის შენობას მოგვიანებით ასე იხსენებდა: „შენობა, სადაც ამდენი სინათლე მიმიღია“.

ვუყურებ უნივერსიტეტის შენობას და გონების თვალთ ვზომავ გრძელსა და ძნელ გზას ქუთაისიდან ბერლინამდე...

* * *

მას შემდეგ ათი წელიწადი გავიდა, მაგრამ გუშინდელ დღესავით მახსოვს 2003 წლის 16 ივლისი. ამ დღეს 16 წელი შემისრულდა; ვიფიქრე, ჩემს თავს სიურპრიზს მოვუწყობ-მეთქი და სოფლიდან ქუთაისს გავემგზავრე.

ქუთაისში მანამდეც ბევრჯერ ვყოფილვარ, თუმცა ჩემი მოგზაურობანი ძირითადად ბაზრობაზე, „ზასტავაზე“ და „სტეკლოტარაზე“ საქმიანი ვიზიტებით შემოიფარგლებოდა. ამჯერად „ძველი ქუთაისის“ - ბალახვანის, ბულვარის და თეატრის შემოგარენის მონახულება გადავწყვიტე.

ვარციხის დანგრეულ გზაზე მოხრიგინე ავტობუსში მჯდომს უცნაური ფიქრი ამეკვიატა: საუკუნის წინ ასევე ჩადიოდნენ ქუთაისში ახლო თუ შორეულ სოფლელი ბავშვები - მომავალი პოეტები, მწერლები, ხელოვანები და მეცნიერები.

მათ შორის იყო ერთიც - „სამეგრელოს ბნელი ქაობებიდან“ ჩამოსული შავგრემანი ბიჭუნა, გიმნაზიელის ფორმაში გამოწყობილისთვის სურათიც გადაუღიათ: მაღალი შუბლი, ლამაზი პირისახე და მაკვარანცხი თვალები - „მშვენიერების ორი დაუღალავი ბაზიერი“.

ამ ბავშვთაგან ზოგმა სემინარია დაამთავრა, ზოგმა იოსებ ოცხელის სათავადაზნაურო გიმნაზია (ილია ჭავჭავაძის მიერ დაარსებული). გიმნაზიის ფასადს ამშვენებს სახელმწიფო ყოფილ მოსწავლეთა სია, რომელთა შორისაც ჩვენი გიმნაზიელი, რატომღაც, არ იხსენიება (არადა წარჩინებული მოსწავლე იყო).

ეს გიმნაზიელები და სემინარიელები იყვნენ საუკუნის წინანდელი რენესანსის გმირები და ავტორები. ბევრი მათგანი ტფილისში არც ჩამოსულა - ქუთაისიდან პირდაპირ რუსული და ევროპული უნივერსიტეტებისკენ აიღეს გეზი. შემდეგ იქიდან ტრიუმფით დაბრუნდნენ დედაქალაქში და ვაჭრულ-ხელოსნურ-კინტოური ქალაქი ინტელექტუალურ ცენტრად გადააქციეს.

ქუთაისი კი დაცარიელდა, დაფრთიანებული ბარტყებისგან მიტოვებულ ბუდეს დაემსგავსა. დარჩა მოგონება „გადიდკაცებულ“ შვილებზე, მათი გამარჯვების შესახებ ტფილისიდან მოტანილი ამბები და უკვდავი უნარი სასახლო შვილთა კვლავ გამოზრდისა.

ამიტომაც მიყვარს ქუთაისის ქუჩებში ხეტიალი - ბალის კიდე, ბულვარი და თეატრის მოედანი გარდასულ ბრწყინვალე დღეთა მოგონებას ინახავენ. ამიტომაც განუმეორებელია ქუთაისი - შემოქმედებითი ენერჯის აკვანი და მარადიული ახალგაზრდობის ნიშნით აღბეჭდილი უძველესი ქალაქი.

იმ დღესაც ბევრი ვიარე ქუთაისის ქუჩებში და ბოლოს, თეატრის გვერდით რომ წიგნის მაღაზია იყო (ახლა იქ კაფე-ბარია გახსნილი), იმ მაღაზიაში აღმოვჩნდი. დამხვდურებმა ეჭვით შემათვალიერეს - აქ ათასში ერთხელ თუ ვინმე გზააბნეულს შემოუცდება ფეხი, თორემ წიგნის ყიდვაზე ვინ ფიქრობსო.

მეც, ჩემის მხრივ, დიდ ხანს ვათვალისწინებ თაროებზე დალაგებული წიგნები; ბოლოს ერთი მათგანი გადმოვიღე: „კონსტანტინე გამსახურდია, ტომი VI“ - ამოვიკითხე ყდაზე და წიგნი გადავშალე.

„მე მჯერა: ზოგიერთ ადამიანს მხოლოდ ნახევარი სული აქვს, იგი იტანჯება თავის მარტოობით და სულნახევრობით. ასეთი ნახევარსულიანი სხვას თავისებურს რომ შეჰხვდება, დიდი და საოცარი ნათელი უნდა ადგეს მაშინ მიწიდან“, - ამბობდა ამ წიგნის ავტორი.

მაშინ, მართალი გითხრათ, განსაკუთრებული არაფერი შემინინავეს - მაღაზია ცუდად იყო განათებული, მაგრამ რაღაც ამგვარი უთუოდ მოხდებოდა.

მაღაზიის კარი გამოვიხურე და ბაგრატის ტაძრისკენ მიმავალ აღმართს შევუყევე (მაშინდელი ბაგრატი ჯერაც არ იყო ჩვენი უთავობის გამო სამარცხვინო ჯილით თავდარქმული, უგემურად გადაღებილ-გადალურჯებული და „წყალკანალის“ კონტორას დამსგავსებული).

გზადაგზა წიგნს ვფურცლავდი და თვალს ვერ ვწყვეტდი - რუსთაველი, საბა, ილია, ვაჟა, გალაკტიონი, დანტე, გოეტი, ბაირონი,

ბალზაკი, რილკე, და-ვინჩი და ვინ გინდა, სულო და გულო, აქ რომ არ ყოფილიყო (ანატოლ ფრანსის, ჰენრიკ იბსენის და შტიფან გეორგეს სახელები ჯერაც არ გამეგონა).

არათუ მაშინ, ახლაც მიკვირს: ერთმა ადამიანმა როგორ დაიტია ამდენი სინათლე, ან სად მოაგროვა ამდენი ცოდნა, ან როგორ დაიმასხოვრა. ინტერნეტის მაგვარი რამ მაშინ ხომ ოცნებითაც ვერავის წარმოედგინა; ის კი არა, რიგიანი სახელმძღვანელოს და უცხოური ენციკლოპედიის შოვნაც ჭირდა.

ასეთი იყო ჩემი შეხვედრა კონსტანტინესთან. მისი წიგნები მანამდეც წამეკითხა: „დიდოსტატის მარჯვენის“, „დიონისოს ლიმის“ და „მთვარის მოტაცების“ წაკითხვა თერთმეტ-თორმეტი წლისამ ვცაადე და, როგორც მოსალოდნელი იყო, ბევრი ვერაფერი გავიგე.

იმ ზაფხულს ჯერ ზემო იმერეთში ვიყავი, ულამაზესი მდინარის პირას მდგარ ბიძაჩემის ძველებურ სახლში აღმოვაჩინე „მთვარის მოტაცება“ და სულმოუთქმელად წავიკითხე. ბიძაჩემს - თენგიზ ცინაძეს უნიკალური ბიბლიოთეკა ჰქონდა, კონსტანტინეს და მისი შემოქმედების დიდი პატივისმცემელი იყო, თვითონაც 15 მაისს დაბადებული „კონსტანტინე გამსახურდიას საზოგადოების“ წევრიც გახლდათ. ბევრ რამეს მიაბობდა იგი კონსტანტინეს შესახებ და მისი სიტყვები ჩემთვის ბევრს ნიშნავდა.

იმას ვამბობდი: „მთვარის მოტაცებაც“ იმ ზაფხულს წავიკითხე და მაშინდელი აღფრთოვანება ჯერაც არ გამნელებია, პირიქით - ყოველ წაკითხვაზე უფრო და უფრო მეტ აღტაცებას იწვევს ჩემში ეს წიგნი.

მოკლედ - ის ზაფხული დაუვინყარია ჩემთვის: ჯერ „მთვარის მოტაცება“, შემდეგ ესსეები, ბოლოს „ლანდებთან ლაციცმა“ დაავირგვინა ჩემი პირველი შეხვედრა დიდ მწერალთან.

და მაშინ იყო, მტკიცედ რომ გადავწყვიტე: ოდესმე მეც წავალ სასწავლებლად გერმანიაში-მეთქი. ამ სურვილის შესრულებას დიდალი ენერგია შევალე: ჩვიდმეტი წლისამ „გოეთეს ინსტიტუტში“ დავინყე სიარული და გერმანულის სწავლა. წლების მანძილზე ჯიუტად ვცდილობდი გერმანიაში გამგზავრებას. მჯეროდა, რომ იქ დამხვდებოდა კონსტანტინეს მიერ აღწერილი საოცარი ქვეყანა.

ბოლოს, როგორც იქნა, ეს დღეც დადგა - 2009 წლის აგვისტოს მიწურულს პირველად ჩავედი გერმანიაში. თბილისური ხვატის შემდეგ აეროპორტის გასასვლელშივე დამქროლეს ჰამბურგის ქარებმა

და უძილობისგან ამღვრეულ სახეში წვიმის წვეთები შემომაცარეს. მასხოვს: ცალ ხელში უზარმაზარი ყვითელი ჩემოდანი მეჭირა, მეორეში - გიტარა (ჩემი განუყრელი თანამგზავრი), ზურგზე - დიდი რუკზაკი, ხოლო კისერზე - „ლეპტოპის“ ჩანთა; უთვისტომო და უბინაო, ჰამბურგის ქარ-წვიმიან ქუჩებზე უმისამართოდ დავწრია-ლებდი.

ასეთ ყოფაში გავატარე ერთი თვე: დღისით ბინის საშოვნელად დავრბოდი, ღამით ხან სად ვაფარებდი თავს და ხან სად, მთელი ჰამბურგი ფეხით შემოვიარე. გზადაგზა მასხენდებოდა კონსტანტინეს სიტყვები „ქვეყანა ვრცელია, როცა ახალგაზრდა ხარ და მარტოხელა. ოღონდ ესაა: მატარებლის კივილი, ან გემის სირენის ყვირილი თუ არ შეგზარავს, როცა სხვის მიწა-წყალზე მიმქროლავი თავს გამოყოფ ფანჯრიდან უმთვარო ღამეში. ქვეყანა ვრცელია, თუ ჩემოდნების თრევა, სასტუმროებში წანწალი და სხვის მიწაზე ხეტიალი სიძიმლიად არ გიჩანს. მაშ, აჰა, მგზავრის გუდა-ნაბადი, ფანქრის ნატეხი და ქაღალდის ნაჭერი. სხვა რაღა გინდა, მოხეტიალე მხატვარო? რა ვუყოთ მერმე, ეს ქვეყანა რომ ვრცელია და ფარშევანგის ბოლოსავით ჭრელი...“

და მაინც - სულ სხვა ყოფილა გერმანია; ჰამბურგელი ვაჭრები და გეშეფტმახერები სულაც არ ჰგავდნენ „ღმერთთან მორკინე იაკობებს“. აუდიტორიებში (როგორც კონსტანტინე იტყოდა - „უნ-ივერსიტეტის აულებში“) ფილოსოფიის და პოეზიის მაგივრად ბიზნეს-ადმინისტრირებას და სავაჭრო სამართალს მასწავლიდნენ. არც ბენო ერდმანის მსგავსი მოძღვართ-მოძღვრები ჩანდნენ სადმე და არც ჰერბერტ შტუდერსისებრი კომილიტონები.

გულდანყვეტილი გადავშლიდი ხოლმე „დიონისოს ღიმის“ და სავარსამიძის სიტყვებს ვიმეორებდი: „შენ არ იყავი, ტაია შელია, მე - პატარა ლიფსიტა, რომ ამიყვანე ხელში და მაჩვენე ეს თვალწარმტაცი ქვეყანა, ეს მაღალი ცა და ქარვითა და ძონით დატვირთული ღრუბლების გემები? შენ არ მასვი რძისფერი სინათლე და უსამშობლო ღრუბლები შენ არ შემაცვარე? დღეს მეც იმ თევზივით ვწუხვარ: რათ გამომრიყე, ღმერთო, ამ ბუხჰალტერების საუკუნეში? მაგრამ ვინ ამომიყვანს ამ უძირო ოკეანედან?“

იმ ხანებში ნორდრაინ-ვესტფალენში მოვხვდი, კიოლნის ტაძარი მოვიანახულე და ჩემი მაშინდელი ფიქრები კონსტანტინესადმი მიძღვნილ ამ ლექსში გამოვთქვი:

შემდეგ ნელ-ნელა შევეჩვიე გერმანიას და ჰამბურგელ ვაჭართა წრეს - არც ისე ხელნამოსაკრავი ყოფილა თომას მანნის, იოჰანეს ბრამსისა და ანგელა მერკელის სამშობლო. გაგიკვირდებათ და ბიზნეს-სამართლის ლექციებსაც შევეჩვიე (თავიდან მე თვითონაც მიკვირდა). ამასობაში სწავლაც დავასრულე და საქართველოში დავბრუნდი.

მასხენდებოდა სამშობლოში დაბრუნებული სავარსამიძე და მისი სიტყვები: „ყოველთვის, როცა უცხოეთიდან საქართველოში ვბრუნდები, ასე მგონია ხელმეორედ დავიბადე... მზეო, მზეო, მზეო! მე სამჯერ ხმამაღლა ვახსენებ შენს უკვდავ სახელს და ვგრძნობ, მე უძლეველი ვხდები და ნელ-ნელა ვიკურნები. დამაცხუნე, გამათბე, დამწვი, დამრუჯე და შემითვისე საქართველოს დროშავ, მაღალტანიანო, ლომისპირიანო. ამოაშრე ჩემს სახსრებში უცხოეთში შესუნთქული ნისლი და სინესტე... გაათბე ჩემი ჩრდილოეთში გათოშილი სხეული და მასწავლე მე შენი დიდი სიყვარული, შემაცყვარე ჩვენი წილხვდომილი მიწის ნაჭერი“.

„მშობლიური ეფემერით“ მოგვრილმა პირველმა აღტაცებამ მალე გაიარა - აქაურები საკმაოდ ცივად დამხვდნენ და ჩემი ილუზიები მალევე განაქარვეს. არაერთი იმედგაცრუების გადამტანს ახლა უკვე თარაშ ემხვარს მაგონებდა ჩემი თავი - უამრავი მცდელობის მიუხედავად არც რომელიმე ქართულ სამსახურში აღმოჩნდა ჩემი ადგილი და არც უნივერსიტეტში. ბოლოს ისევ გერმანელებს მივაკითხე და „გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოებაში“ ბარე ორ წელიწადს ვიმუშავე - ჩვენებურ გაბლენძილ მიწისტრებს, მათ სამინისტროებში მონებივრე მათსავე ახლობელ-ნათესავეებს, „ბიზნესმენებად“ სახელდებულ ფეოდალებს და „პროფესორებად“ ნოდებულ თალლითებს დღემდე ვერაფერი შევასმინე...

რაღა ბევრი გავაგრძელო - კონსტანტინე ჩემთვის უფრო მეტია, ვიდრე, უბრალოდ, „კარგი მწერალი“- მისი წიგნები ბედისწერად გადამექცნენ.

და როდესაც „ლოკოკინას ვინრო სარბიელზე“ სულმხეხუთულს, უბადრუკი ყოველდღიურობით ნერვებდანყვევტილს სულის მოთქმა მომენატრება, ისევ კონსტანტინეს და მის წიგნებს მივმართავ ხოლმე - იქ მეგულებიან მოხეტიალე მარტოსულები, თავზებელაღებული დარდიმანდები, ნაბდით დაჭედილი ბედაურები, ჩაუქი ვაჟკაცები, მწყაზარი ქალები, სევდით გულგასენილი რაინდები, სიბრძნის ოსტატები და სულიერი მოძღვრები, დიდი ქალაქის ქუჩები, პატარა

სოფლის თემშარები, ვრცელი ქვეყნები, დიდი სინათლის ჩქერალები და სიბრძნის თვალშეუდგამი ტაძრები - სიჭაბუკის სიზმრები და იდეალები.

* * *

ვგრძნობ: ცოტა არ იყოს, პათეტიკურად ვწერ. ალბათ კონსტანტინესგან თუ ვისწავლე „ოდნავ პათეტური, აწეული ტონი თხრობისა“. ჩვენს დროში პათეტიკას ისე უყურებენ, როგორც სასაცილო ატავიზმს.

კონსტანტინეს სულის „დიდმა მდულარებამ“ ვერ იგუა ცალკე სატირა, ვერც „ბანალური რეალიზმი“. მისი რომანტიული პათოსი თავს იჩენს არა მხოლოდ რომანებსა და ნოველებში, არამედ წერილებსა და ესსეებშიაც. იმავდროულად იგი ფხიზელი რაციონალიზტი და სერიოზული მოაზროვნე - ვის მაღალ შუბლზეც მაღალი დაფიქრებაა აღბეჭდილი.

რომანტიკული შემართება და, იმავდროულად, ფხიზელი რაციონალიზმი - ეს ორი მომენტი შეადგენდა მისი ხასიათის დვრიტას.

ახალი თაობისთვის რომანტიზმი საყმანვილო სენივით იყო - სიჭაბუკეშივე მოიხადეს და შემდეგ ზოგი რეალისტად იქცა, ზოგი ირონისტად, ზოგი ცინიკოსად, ბევრმა მათგანმა საერთოდ ლიტერატურაზე აიღო ხელი და სხვა საქმეს ეწია.

კონსტანტინე სიბერეშიც „გაუსწორებელ“ რომანტიკოსად დარჩა. არა მხოლოდ რომანტიზმი, ჭაბუკური შემართება და პოლემიკური პათოსიც ბოლომდე შეინარჩუნა. „რა სათქმელია, კოკა ნყალზე უნდა გატყდეს; მართალია, მე იუბილე გადამიხადეს, რითაც დიდი პატივი დამდეს ჩვენმა ხალხმა და მთავრობამ, მაგრამ, სანამ პირში სული მიდგას, ამ საქმეში არავის დავზოგავ. რაც შეეხება მტრობას, რომელსაც მე თქვენგან დიხსაც მოველი, იგი ვერას დამაკლებს“, - სწერდა სამოცდაათს გადაცილებული კონსტანტინე გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქტორს.

მისი ხასიათი მეტ-ნაკლებად გადაეცათ მისსავე გმირებს. სავარსამიძე ბევრი რამით მოგვაგონებს ახალგაზრდა კონსტანტინეს (თუმცა თვითონ ამბობდა „სავარსამიძის ცოდვებს მე ნუ ამკიდებთ, ჩემიც მეყოფაო“); მათ შორის, გარეგნობითაც: გამომეტყველება - დრამატიული, თვალები - რომანტიული, ნამარხულევი, ტანმორჩილი, „ქართულ სატევარსავით ბასრი და წვეტიანი“.

ევროპაში მოგზაურობის დროს თან დავატარებ ხოლმე „დიონისოს ლიმილის“ 1991 წლის გამოცემას (რედაქტორი - ზვიად გამსახურდია). ნოსტალგიას და უცხოობაში ყოფნის სიმძიმის მაშინაც ამ წიგნით ვიქარავდი და თავს ვიმხნევებდი. როდესაც სტიპენდია შემომეხარჯებოდა ხოლმე და შიმშილი ხელს დამრევდა, პარიზის ქუჩებში მოხეტიალე მშვიერი აზნაური მახსენებოდა:

„სადილის ფული მოვიგე ტირში. გავთამამდი. ყველაფერი წავაგე. მესამე დღეა - მშვიერი დავყიალობ... შინ ვერ ვჩერდები (ჰოტელის რესტორნიდან საჭმლის სუნი ამოდის). დავყიალობ ქუჩებში. ბონოპარტეს მოედანს მივალწიე. შუბლზე ხელს ვიდებ, სიცხე მაქვს. მივრბივარ, მუხლი მეკეცება, ცხოველურმა შიშმა შემიპყრო. ძლივს მივალწიე ბონოპარტეს კოლონას, ორივე ხელებით მოვებლაუჭე (დიდი კაცი გაქვავებულიც სანუგემო ყოფილა!)“.

სავარსამიძის ბიოგრაფიას აგრძელებს თარაშ ემხვარი, თუმცა ეს უკანასკნელი უფრო მეტად დახვეწილია: დიდგვაროვანი, ტანმალაღლი, მხარბეჭიანი, დარდიმანდი, სპორტსმენი, პიანისტი და ასე შემდეგ. თარაში უფრო განზოგადებული სახეა და არა მხოლოდ ავტორის, არამედ ქართული არისტოკრატის მთელი თაობის ტრაგედიას გამოხატავს.

კონსტანტინეს 20-იანი და 30-იანი წლების შემოქმედება გამოირჩევა გასაოცარი დინამიკურობითაც, შეუდარებელ ოსტატობას იჩენს იგი მოგზაურის, მიმავალის, მორბენალის, მოჯირითეს, მიმქროლავის, გამოსახვაში. ნახეთ, როგორი ექსპრესიით აღწერს ცხენის ჭებას:

„მიჰქროდა არაბია. ეალერსებოდა არზაყანს სახეზე გამსჭვირვალე ეთერი და ამ თავანყვეტილ ქროლვაში განქარდა წინა დღეების სიმძიმე. გადაულახავი, ძლიერი, გაზულუქებული ახალგაზრდული ენერჯია შეჰხაროდა აპრილის ვარვარა მზეს და ველების მშვენებას, ხოლო არაბიას იგი არ განიცდიდა ამ წუთში, როგორც რაიმეს, თავის გარეშე არსებულ სულიერს, არამედ, როგორც დაუზოგველად მიმქროლავ, ფრთაშესხმულ სიჭაბუკის განუყრელ ნაწილს.“

„დიონისოს ლიმილი“ და „მთვარის მოტაცება“ - ჩემთვის კონსტანტინე, უწინარესად, ამ ორი წიგნის ავტორია. მათ დაიტყვის ახალგაზრდული თავგადასავლები და ამბოხებული სისხლის მისტერიები. თარაშ ემხვართან ერთად მწერალი, თითქოს, თავის სიჭაბუკესაც გამოეთხოვა. „დიდოსტატის მარჯვენა“ უკვე დაბრძენებული,

დაღვინებული კაცის დაწერილია, ხოლო „დავით აღმაშენებელი“ თავგამეტებული შრომის ნაყოფი უფროა, ვიდრე მხატვრული წარმოსახვისა.

შემდეგ იყო აკადემიაში არჩევა, პრეზიდიუმის ნევრობა, იუბილე, „ცოცხალ კლასიკოსად“ წოდებული, ხალხის დიდი სიყვარულით გარემოსილი და ხელისუფლებისგანაც, ბოლოს და ბოლოს, ასე თუ ისე დაფასებული უკვე ხანდაზმული მწერლის არც თუ უდრტივინველი ყოფა (სიბერე ჩაუმწარა ვაჟის არაერთხელ დაპატიმრებამ, მეუღლისა და ქალიშვილის გარდაცვალებამ).

მომავალ თაობებსაც ასეთი დაამახსოვრდათ: შაფროხიანი, მაგრამ ორდენოსანი, სახედაღარული, მაგრამ წელში გამართული მოხუცი, სევდაჩამდგარი, მაგრამ მტკიცე მზერით.

სხვა იყო ახალგაზრდა კონსტანტინე: დაუდგრომელი, მემამბოხე, უკომპრომისო; იქით „რაპკელებს“ ებრძოდა, აქეთ „ცისფერყანწელებს“, ცალკე ისაკ ჟვანიას და სამეგრელოს ავტონომიის ინიციატორებს. 20-იან წლებში ქართველი მწერლებიდან თუ ვინმეს ეთქმოდა დისიდენტი, უპირველესად - კონსტანტინეს. 1921 წლის თებერვალში ლენინს მიმართა საპროტესტო წერილით, ხოლო 26 მაისს ქართველ ხალხს - სიტყვით. მწერალთა კავშირშიც არაერთხელ გამოსულა საპროტესტო სიტყვებით; ყველაზე მძაფრი იყო 1926 წლის გამოსვლა, რისთვისაც ბოლშევიკებმა მესამედ დააპატიმრეს.

„გერმანიის სასარგებლოდ შპიონაჟის“ ბრალდებით სოლოგკაში გადასახლება ლამის სიცოცხლის ფასად დაუჯდა, თუმცა არც პატიმრობიდან დაბრუნებულს დაუშლია თავისი: ერთ ხანს დემონსტრაციულად დადიოდა ჩრდილოელი პატიმრის ქურთუკით, ხოლო ახალგაზრდობაში დამკვიდრებული ჩვეულება - ეროვნული გლოვის ნიშნად შავი ჩოხით სიარული სიცოცხლის ბოლომდე არ მოუშლია.

ჩოხა მისთვის არა მარტო ეროვნული სიმბოლო იყო, არამედ ესთეტიკური ფენომენიც: ჩოხის ესთეტიკას მიუძღვნა „დიონისოს ღიმლის“, „მთვარის მოტაცების“ და „ტაბუს“ არაერთი პასასაჟი. კოსტუმსაც არანაკლებ იხდენდა, ჰალსტუხსაც ხშირად იკეთებდა. კოსტუმი და ჰალსტუხი მოგვიანებით გადაიქცა ბუროკრატიის სიმბოლოდ; 20-იან წლებში პირიქით - ინტელიგენტობასთან ერთად ავანგარდულობის, ექსტრავაგანტულობისა და შაბლონური „კიტელის“ წინააღმდეგ პროტესტის გამომხატველ სიმბოლოს წარმოადგენდა.

აღბათ ჰალსტუხის ესთეტიკაც გერმანიაში შეითვისა ისევე, როგორც შრომის დისციპლინა, წესრიგი, პუნქტუალობა, სიმკაცრე და

სერიოზულობა. გრიგოლ რობაქიძისადმი მიძღვნილ ესეში ვამბობდი - „გერმანული გარემო შთამაგონებლად მოქმედებდა ქართველ სტუდენტებზე, რადგან გერმანელებს აქვთ ის, რაც ჩვენ გვაკლია“-მეთქი. კონსტანტინესთვის გერმანია იყო უდიდესი შთაგონების წყარო. გოეთეს ქვეყანაში მიიღო მისმა გონებამ „დიდი სინათლე“, ახალგაზრდობიდანვე მისი ცხოვრება ამ ქვეყანას დაუკავშირდა. ეს კავშირი ლამის საბედისწერო გამოდგა კონსტანტინესთვის, მაგრამ „ღმერთთან მორკინე“ ქვეყნის და მისი საუკეთესო შვილების მიმართ სიყვარული ბოლომდე შეინარჩუნა.

ალბათ ესეც ბედისწერა იყო: პეტერბურგში ჩასულმა სამხრეთელმა სტუდენტმა იქაური ჰავა ვერ იგუა, არც სწავლას დაანება თავი და მახლობელ კონიგსბერგში გაემგზავრა. კანტის მშობლიური ქალაქი, შემდგომში „კალინინგრადად“ ქცეული, მაშინ გერმანიის აღმოსავლეთს წარმოადგენდა. აქედან დაიწყო კონსტანტინეს ევროპული ოდისეა: თავიდან გერმანიის დიდ ქალაქებში მიმოდოდა, იქაურ უნივერსიტეტებში სწავლობდა, შემდეგ შვეიცარიაში გადავიდა, იქედან საფრანგეთში, ბოლოს რომშიც იმოგზაურა.

რუსეთის და ყოველივე რუსულის მიმართ კრიტიკულად იყო განწყობილი, რაც ასე გამოარჩევდა თანამოკალმეებისგან: „თერგდალეულებმა“ განათლება რუსეთში მიიღეს, „ცისფერყანწელები“ და შემდგომი თაობები უცხოურ ლიტერატურას რუსული თარგმანებით ეცნობოდნენ. ევროპული კულტურა საქართველოში რუსეთის გზით შემოდიოდა. თვით გრიგოლ რობაქიძე - საქართველოდან ევროპული კულტურისკენ ხიდის გამდები - რუსული გავლენისგან ბოლომდე თავისუფალი არ ყოფილა.

კონსტანტინე რუს მწერლებს ჯეროვნად აფასებდა, მაგრამ რუსული გავლენისგან ქართული კულტურის გათავისუფლებას ესწრაფვოდა. 1921 წლის შემდეგ რუსული ექსპანსიის საკითხი უფრო გამწვავდა. ევროინტეგრაციისა და დეოკუპაციისთვის თავგამოდებული ჩვენი არაერთი თანამედროვე და თანამემამულე დღესაც რუსეთის ინტელექტუალურ და კულტურულ ტყვეობაშია. კონსტანტინე მამინაც გაბედულად ქადაგებდა რუსეთის ინტელექტისმიერი ვასალობიდან გათავისუფლებას.

დღეს ახალ თაობებს უკვე აღარ აკმაყოფილებთ რუსული თარგმანები, ისინი დასავლური კულტურის ორიგინალში გაცნობას ესწრაფვიან. ამ გზაზე მათ საუკეთესო მეგზურობას გაუწევს კონსტანტინე - ვინც ქართველ მკითხველს უშუალოდ და უშუამდგომ-

ლოდ გააცნო ევროპული ლიტერატურის არაერთი გიგანტი, ორიგინალიდან თარგმნა დანტე, გოეთე, უიტმენი, რემარკი და სხვანი, ევროპიდან საქართველოში ჩამოიტანა დიდი სინათლე.

საბჭოური შეზღუდულობის პირობებში, დასავლური და, კონკრეტულად, გერმანული ფილოსოფიისა და ლიტერატურის ცოდნის გარეშე ძნელი იყო კონსტანტინეს ადრეული ნოველების, ესსეების, აგრეთვე „დიონისოს ლიმბის“ ჯეროვანი შესწავლა და გააზრება. ამას ერთვოდა მწერლის წინააღმდეგ ათწლეულების მანძილზე გაჩაღებული პროპაგანდა. იგი ახალი მასშტაბით გაიშალა კონსტანტინეს გარდაცვალების შემდეგ, 90-იან წლებში, როგორც პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას წინააღმდეგ გამართული იდეოლოგიური ლაშქრობის ნაწილი და დღემდე გრძელდება.

უცნაური ბედი ერგო კონსტანტინეს: პირველი მსოფლიო ომის დროს გერმანიაში დაატყვევეს, როგორც რუსეთის ქვეშევრდომი; ათიოდე წლის შემდეგ ბოლშევიკებმა დააპატიმრეს, როგორც „გერმანიის ჯაშუში“. ჯერ ბაგრატიონების აპოლოგეტობას საყვედურობდნენ, შემდეგ ერეკლე მეორის მიმართ უპატივცემულობას სწამებდნენ. სიცოცხლეში „კონტრრევოლუციონერად“, „ხალხის მტრად“ და „ბურჟუაზიის აგენტად“ აცხადებდნენ, გარდაცვალების შემდეგ „კა-გე-ბეს“ აგენტობა დასწამეს. 20-იან წლებში „ბნელეთის მოციქულობას“ და „კლერიკალობას“ აბრალებდნენ, ახლახანს კი უნიკალური ტერმინი - „მართლმადიდებლობის მტერი“ უწოდეს.

ეს ყოველივე, დიახაც, აბრკოლებდა კონსტანტინეს შემოქმედებისა და მოღვაწეობის ჯეროვან შესწავლა-შეფასებას. გასულ საუკუნეში მის გარშემო ხელოვნურად შექმნილი არაჯანსაღი ატმოსფერო ბოლომდე ჯერაც არ გაქარწყლებულა.

„თუ ჩემს ცხენს მიშველება დასჭირდა, დაე, იგი ნურც მისულა ჰელომდის!“ - ამბობდა კონსტანტინე. მიშველების რა მოგახსენოთ, მაგრამ არაერთი დაბრკოლება და ზღუდე კი შეუქმნეს სიცოცხლეშიც და გარდაცვალების შემდეგაც, თუმცა მისი „გულის სისხლით დაწერილი“ წიგნები ყოველგვარ ზღუდეებს ლახავენ, მკითხველის გულამდე მისასვლელ გზაზე ხელოვნურად აღმართულს. (ხშირად იმეორებდა ნაპოლეონის სიტყვებს: „დაბრკოლებანი იმაც არსებობენ, რომ ისინი გადალახულ იქნან“).

მისი წიგნები კვლავაც მოელიან მომავალ თაობებს, ვინც ჯეროვნად შეაფასებს დიდი მწერლის კოლოსალურ მემკვიდრეობას: რომა-

ნებს, ნოველებს, ესეებს, პუბლიცისტიკას, გამოსვლებს, ლექსებს და თარგმანებს.

ამიტომაც მგონია, რომ კონსტანტინე გამსახურდია მომავლის მწერალია.

* * *

ორიოდე სიტყვა ფერმეტყველების გამო: ამ მხრივ კონსტანტინე გამორჩეულია ქართულ მწერლობაში.

იგი წლების მანძილზე მუშაობდა გოეთეს არქივში, ვაიმარელ ბრძენს მიუძღვნა რომანი, ესეე და ვრცელი მონოგრაფია; კარგად იცნობდა გოეთეს „ფერთა მოძღვრებას“ (ჭარბენლეჰრე). ალბათ ამან თუ გაუმახვილა ყურადღება ფერებისადმი. სტუდენტობისას ლექსიც დაუნერია: „ფერადი, ფერადი, პოეტო, ფერადი...“

დიდი ინტერესით ათვალეირებდა ევროპის მუზეუმებში გამოფენილ დიდ მხატვართა ნამუშევრებს. ლუვრი ისე კარგად სცოდნია, რომ ლადო გუდიაშვილიც გაუოცებია.

კონსტანტინეს მიერ აღწერილი ლანდშაფტები, სცენები, პეიზაჟები და სურათები ნაირფერად ელავენ და დიდ მხატვრულ ტილოებს გვაგონებენ. აქ ერთიმეორეს ენაცვლებიან: სინგურისფერი, მოლალურისფერი, ქლიავისფერი, კარაქისფერი, ქვიშისფერი, ჟანგისფერი, თაგვისფერი, ხვლიკისფერი, წყლისფერი, ნავთგარეულ წყლისფერი და სხვანი და სხვანი.

განზრახ ერიდებოდა შაბლონურ ფერებს და გამოთქმებს, ამიტომაც სწამებდნენ „ხელოვნურობას“ და „გაუგებრობას“ ისინი, ვისაც გემოვნება, ალლო და ენის ცოდნა არ ჰყოფნიდათ.

ამგვარი „კრიტიკის“ პასუხად ამბობდა: „არც მომეტებული პოპულარობის წყურვილი, არც ჩემი ლიტერატურული ოპოზიციის შეცხილი არაოდეს მაიძულებს მდარე გემოვნების ხარისხზე ჩამოსვლას“.

* * *

გარეგნულად მკაცრი და პირქუში ჩანდა. იქნებ განზრახ ცდილობდა, ასეთად გამოჩენილიყო და დემონური პიროვნების იმიჯი შეექმნა. ფოტოგრაფებისთვისაც უთქვამს: გალიმებულს და გაცინებულს სურათი არ გადამიღოთო. ალბათ უნდოდა, შთამომავლობის თვალშიც „მწუხარე სახის რაინდად“ დარჩენილიყო.

მძიმე ქარიშხლების გადამტანს მძიმე ხასიათი ჩამოუყალიბდა; „ფიცხი, მკვახე, ირონიული“. თვითონაც ამჩნევდა ამას და ერთგვარი სინანულით აღნიშნავდა: „ჩემი ცხოვრების გრიგალებმა გამაბოროტეს და გამაუხებშეს, თორემ მანამდის ჩემგან ხმაანული ლაპარაკიც არვის სმენია“.

შინაგანად საკმაოდ სენტიმენტალური იყო, თუმცა გარეგნულად ამას არ (ან ვერ) გამოხატავდა. „ჩემივე გმირების უბედურებას არაერთხელ ავუტირებივარო“, - თვითონვე აღიარებდა.

გარეგნული სიმკაცრე და სიპირქუშე ბოლომდე ვერ ფარავდა მოყვარულ გულს: ახლობელ-ნათესავთა გარდა დიდი და ნრფელი სიყვარულით უყვარდა: თამარ მეფე და დავით აღმაშენებელი, საბა ორბელიანი და ილია ჭავჭავაძე, გოეთე და ნიცშე, სიყვარულით და სინანულით იგონებდა გალაკტიონს; სიკვდილის წინ თურმე მათ ესიტყვებოდა, ლანდების სამყაროში გადასული.

დიდმა სიყვარულმა გაანევირა დიდი შრომა და გადაატანინა დიდი ტკივილები. ამიტომაც იმეორებდა: „დიდ არს ძალი სიყვარული-საჲ, რომელი მორჩილჰყოფს გონებასა შეკადრებად შეუკადრებელ-თაცა“.

ბერლინი, 2014 წ. 15 მაისი

თარგმანი

ჯეიჰუნ დემირთაში

ჯეიჰუნ დემირთაში (1934-2009) თურქი მწერალი, ჟურნალისტი, არქიტექტორია.

1959 წელს დაამთავრა ნატიფი ხელოვნების სახელმწიფო აკადემია. მუშაობდა თავისუფალ არქიტექტორად, სტამბოლის არქიტექტორთა პალატის გენერალურ მდივნად, არქიტექტურის პრობლემებთან დაკავშირებული ჟურნალების რედაქტორად, გაზეთ „პოლიტიკაში“ სხვადასხვა ნამყვან თანამდებობაზე. ლიტერატურულ ასპარეზზე გამოვიდა 1952 წელს. ავტორია რამდენიმე რომანის, გამოკვლევის, მოთხრობათა და პუბლიცისტური ნერილების კრებულისა. მე-20 საუკუნის 80-იან წლებში, „პერესტროიკის დროს“, სხვა თურქ ინტელექტუალებთან ერთად იმოგზაურა საქართველოში.

„თბილისი, მე მგონი, ერთი უზარმაზარი ჭირია“...

ამ ტურისტულ ჯგუფში რამდენიმე ქართველიც იყო. ეს რომ აზიზ ბეიმ გაიგო, თვალები გაუბრწყინდა, ქართველ მეგობრებზე სიყვარულით გვიამბო. გაიხსენა პოეტი ნონეშვილი, სხვები (მათ სახელებს ახლა ვეღარ ვიგონებ), განსაკუთრებით – თბილისში მოგზაურობის ამბავი, ცოტა გაზვიადებულად კი გვიყვებოდა, მისმა თავგადასავალმა დაგვხოცა ყველანი სიცილით...

წლების წინ, ერთ-ერთი მოგზაურობისას, მოსკოვიდან თბილისში ჩასულა. თვითმფრინავი მოსკოვიდან ისე ადრე გაფრენილა, აზიზ ბეის ჩაი ვერც კი დაუღევია. მოგეხსენებათ, აზიზ ბეი ჩაის როგორი მოყვარულია. სამოციან წლებში სიგარეტზეც ასე გიჟდებოდა. დღეში სულ ცოტა სამ კოლოფ „გელინჯიკის“ სიგარეტს ეწეოდა. ერთი ჩამერალი არ ჰქონდა, მეორეს უკიდებდა. როგორც ვიცი, ექიმებს არც აუკრძალავთ, საკუთარი სურვილით დაანება სიგარეტს თავი. „მორჩა, აღარ მოწვევო“ და წლებია, აღარ გაკარებია. ერთი ღერიც კი არ მოუწევია. მაგრამ ჩაის რაც შეეხება... შაქარი ჩაის გემოს უფუჭებსო, ჩაიში შაქარსაც არ ყრის. როცა მუშაობს, ჩაიდან ერთთავად უთუხთუხებს ქურაზე. არ ვიცი, საღამომდე რამდენ ჭიქა

უშაქრო ჩაის სვამს. ჰო-და, იმ დღესაც თბილისში, აეროპორტში როგორც კი ჩავიდა, თავის დამხვდურს სთხოვა:

– ღვთის გულისათვის, როგორმე ერთი ჭიქა ჩაი მომიხერხეთ.

მასპინძელმა უთხრა:

– ჩაი მერე, ჯერ სასტუმროში წავიდეთ.

მივიდნენ სასტუმროში. აზიზ ბეიმ ჩაი მოითხოვა. პასუხად მიიღო:

– ჩაი, პატივცემულო, მერე... ახლა შენს ნომერში ადი, ბარგი დატოვე და ჩამოდი.

აზიზ ბეი თავის ოთახში ავიდა, ბარგი დატოვა, ხელ-პირი დაიბანა, ისევ ქვევით ჩავიდა და უეცრად რა დაინახა! მაგიდაზე ერთი ბოთლი ღვინო და ორი ჭიქა!

– ერთი ჭიქა ჩაი, რა...

მასპინძელმა უთხრა:

– ჩემო კარგო, ჩაი მერე! ჯერ თითო ყლუპი ღვინო დავლიოთ, შენი ჩამოსვლა დავლოცოთ, კეთილი იყოს შენი მობრძანება!

დალიეს ერთი ჭიქა, მერე – მეორე, მესამე და შუადღემდე ბოთლი დაცალეს.

– კაცო, ერთი ჭიქა ჩაი!..

– ჩაი, მერე, პატივცემულო... ჯერ თბილისი დავათვალიეროთ.

სასტუმროდან ერთად გავიდნენ. ქუჩებში სეირნობისას ვილაცხას შეხვდნენ. მასპინძელი იმ კაცს ქართულად რაღაცას უყვებოდა. აზიზ ბეიმ „პისატელი, ტურეცკიე“. სიტყვები გაიგონა და მიხვდა, რომ მასპინძელი ცდილობდა თანამოსაუბრისათვის იგი, როგორც თურქი მწერალი, წარედგინა. მაგრამ შემხვდური მას დიდად ყურადღებას არ აქცევდა. გაცხარებული ხელებს იქნევდა და რაღაცას ამბობდა. ცოტა ხნის შემდეგ აზიზ ბეის თავისი სახელი და გვარი მოესმა. მასპინძელს ყურადღებით შეხედა.

– ისა, – უთხრა მან, – ერთმანეთი უნდა გავაცნოთ. ეს ერთ-ერთი ჩვენი ცნობილი მწერალია, მაგრამ არ ვიცი, ვინ. ყველა ქართველივით ცოტა ჯიუტი და უტეხია. ამიტომ, გთხოვთ, გვაპატიოთ. მე აზიზ ნესინის გარდა სხვა თურქ მწერალს არ ვიცნობო. მითხარით, თუ ღმერთი გწამთ, თქვენ რა გქვიათ? რა გვარი ბრძანდებით?

პირველად ვერც კი დაიჯერეს, მათ გვერდით ნამდვილად აზიზ ნესინი რომ იდგა. მერე ორივე გადაეხვია, გადაკოცნეს და უთხრეს:

– აბა, ეს ლამაზი შეხვედრა აღვნიშნოთ, ღვინით!

ძალით წაიყვანეს აზიზ ბეი რესტორანში, რომელიც ტბის ნაპირზე იდგა. მაშინვე ღვინო შეუკვეთეს. აზიზ ბეი რამდენჯერაც ჩაის მოითხოვდა, იმდენჯერ ეტყოდნენ: „ჩაი მერე“ და ბოთლებს ერთიმეორის მიყოლებით ხსნიდნენ. ამასობაში ნაშუადღევამაც მოაწია.

– ჩაი? – ისევ იკითხა აზიზ ბეიმ.

– ჩაი, მერე, – ცოტა გაღიზიანებულებმა უპასუხეს, – ჯერ ტბაში ვიცურაოთ, გავგრილდეთ, გონზე მოვიდეთ.

აზიზ ბეის თვალები გაუფართოვდა.

– საბანაო კოსტუმი თან არა მაქვს, – თქვა ელდანაკრავმა.

– მერე რა, არც ჩვენ გვაქვს.

ტბაში ძალით შეიყვანეს. ცოტა იცურავეს, მერე გამოვიდნენ. შეშრნენ, ჩაიცვეს, ისევ ღვინოს მიუბრუნდნენ. აზიზ ბეი „ჩაის“ რომ იტყოდა, ისინი ღვინოს აწვდიდნენ. არ ვიცი, კიდე რამდენი ბოთლი დალიეს. მოსალამოვდა. „აბა, სავანშმოდ წავიდეთო“...

მატარებლით ერთი მთის მწვერვალზე ავიდნენ, როგორც ჩანს, თავიანთ სხვა ამხანაგებს – მწერლებს – აცნობეს და შესანიშნავ რესტორანში დიდი სუფრა გაშალეს. საპატიო ადგილზე აზიზ ბეი დასვეს. ერთ მხარეს მისი მასპინძელი, მეორე მხარეს ახალგაჯობილი ამხანაგი მიუსხდნენ. ისევ გახსნეს ღვინო. მაგრამ ამ ჯერზე ღვინოს ჭიქებით არ სვამენ. – „ჩვენში ასეთი ადათ-წესია“, – უთხრეს და წინ ყანწი დაუდგეს. უზარმაზარი სასმისი ღვინით აავსეს. რადგან მას მაგიდაზე სწორად ვერავინ დააყენებს, სხვა გზა არ არის, ერთბაშად

უნდა დალიოს და მერე პირქვე დადგას.

შუალამემდე ქართულად, თურქულად, რუსულად „გაუმარჯოს“ გაისმოდა...

– ღმერთმანი, არ მახსოვს, რამდენი დავლიეთ, რომელ საათამდე ვსვით, – ამბობდა აზიზ ბეი, – მახსოვს, მაგიდასთან ვიჯექი. ჩემ წინ ქვეყნის ხალხია. სურათებს მიღებენ. შეკითხვებს მისვამენ. თურმე ჩემი მოგზაურობა დამთავრდა, უკვე ვბრუნდები. დაბრუნებადღე პრესკონფერენციაც გამიმართავს. ერთ-ერთმა ჟურნალისტმა მკითხა:

– თბილისი როგორ მოგეწონათ?

ვუპასუხე:

– თბილისი ჩემთვის ერთი უზარმაზარი ქერია!

უცბად დარბაზში სიჩუმე ჩამოვარდა. გაოცდნენ, ვერ გავიგეთო.

– გაუგებარი რა არის? აბა, თქვენს მეგობრებს ჰკითხეთ. რაც ჩამოვედი, მას შემდეგ ღვინის სმის მეტი არაფერი მიკეთებია. თქვენი ადათ-წესებით, ღვინო ყანწით უნდა დალიო. ყლუპ-ყლუპით ვერ დაღევ. ცარიელს ვერ დატოვებ. პირთან რომ მივიტანე, ჭერის გარდა სხვას ველარაფერს შევხედე. როცა თბილისს ახსენებენ, თვალწინ უზარმაზარი ქერი წარმომიდგება. ეს არის ეს...

წყარო: Demirtaş Ceyhun, Çağımızın Nasrettin Hocası: Aziz Nesin (Anılar), İstanbul, 1984. გვ. 162–166.

თურქულიდან თარგმნა მარინე შონიამ

თარგმანი

არამ პაჩიანი

არამ პაჩიანი (სევაკ თამამიანი) დაიბადა 1983 წ. დაამთავრა ერევნის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი 2004 წელს.

გამოქვეყნებული აქვს წიგნები:

„რობინზონი და 13 მოთხრობა“ (მოთხრობების კრებული), „მშვიდობით ჩიტუნა“ (რომანი), „რობინზონი“, „ოკეანე“ (მოთხრობები და ესეები).

მიღებული აქვს მრავალი ლიტერატურული პრემია და ჯილდო.

გამჭვირვალე ბოთლები

რატომ სვამენ ადამიანები არაყს?

სვამენ, რომ მსოფლიოს ყველა ბავშვმა იტიროს.

სვამენ, რომ მჟავე კიტრი ჭამონ.

სვამენ, რომ მიცვალებულები და უფალი გაიხსენონ.

სვამენ, რომ დალიონ.

სვამენ, რომ კაცი მოკლან.

სვამენ, რომ უყვარდეთ.

სვამენ, რომ ცემონ.

სვამენ, რომ დაივინყონ.

სვამენ, რომ იცოცხლონ.

მამიკო სვამს, რადგან არ შეუძლია, არ დალიოს.

დედაჩემი წვნიანში წამალს ურევს. მავის მოძრაობა მოქნილია, სწრაფი. ახლა მამა სტვენით აბაზანიდან გამოვა და შიმშილისაგან ათრთოლებული ხელებით აგემოვნებს ქათმის წვნიანს, რომელშიც ჩემი და დედიკოს საიდუმლოა. პური ყელში გამეჩხირა. ის სწრაფად ამთავრებს წვნიანს, ყინულიან წყალს სვამს, გადის ოთახში. მე ვფიქრობ, შეიძლება მოკვდეს, წამალმა იმოქმედოს სისხლის ცირკულაციაზე და გული გაუსკდეს. მეცოდება. გადის ნუთები. მამაჩემი

შეშფოთებულია. სანოლიდან დგება, მირბის ღია ფანჯარასთან, ჰაერი არ ჰყოფნის. ხვნეშის. ვერ ხვდება, რატომ გრძნობს თავს ცუდად. თვალეშში შიშის გრძნობა აქვს, ეგ შიში მე ნანახი მაქვს ძალის თვალეშში, ძვლის ღრღინისას. მე და დედაჩემი ვსხედვართ სამზარეულოში, კაცისმკვლელის ჩუმი გამძლეობით. მამა იწყებს ღმუილს. ჩვენ მივრბივართ დასახმარებლად, ვანვენთ სანოლზე, ზე-წრიდან სპირტის სუნი მოდის, გული საგულედან უხტის.

წამალი მოქმედებს. გაგვაფრთხილეს, რომ ავადმყოფთან თავს იჩენს თავბრუსხვევა, შიში, გულისცემა, სიცარიელის შეგრძნება, ზიზილი სასმელისადმი. დედაჩემმა მე თავისი თანამზრახველი გამხა-და, რომ უსაფრთხოდ იგრძნოს თავი — ადვილი იქნება, როცა გაიხსენებს, რომ აბის წვნიანში შერევის ღროს მის გვერდით ვიყავი. მომდევნო დღეს ველარ ვითმენ, ვთხოვ დედას, დაამთავროს ეს ყველაფერი, ისმის მხოლოდ კოვზის თანაზომიერი ჩხაკუნი. ვიღებ თეფშსა და ვანარცხებ კედელს. საკმარისია.

ახალ წლამდე რამდენიმე დღე დარჩა. ღორის შემწვარი ხორცი მზად არის. ბინის კარს ვაღებ. ვიძახი, არ მპასუხობენ. სახლში არა-ვინ არის. შევდივარ მშობლების ოთახში. მამა ზურგით დგას. ვერ გრძნობს, რომ შიგნით ვარ. არაყის ოცლიტრიანი ბოცა მიუღია პირზე და სვამს. ვდგავარ. შემობრუნდა. ჩემი დანახვით მყისვე თვრება. ტირის. დედამენს არ უთხრა, გთხოვ. შენთვის რასაც გინ-და, გავაკეთებ.

მე მეხუთე კლასში გადავდივარ, პაპაჩემის ბიბლიოთეკიდან წიგ-ნებს ვიპარავ და ველოდები მამაჩემის დაპირებას.

პირველ იანვარს ვეებერთელა მუსიკალური ცენტრით ხელში შინ შემოდის. ქრთამი — დუმბილის ნაცვლად. მე მგონია, მუსიკალური ცენტრისაგან არაყის, ნივრის და ჩემი შინაგანი წვის - სიყალბის სუნი მოდის. მე მამას ყოველდღე ფარულად არაყს ვაძლევ, ამიტო-მაც სახლში ყველაზე მეტად მას მე ვუყვარვარ. მაღლიერია.

ჩვენ აგარაკი გვაქვს. მამამ ააშენა. ერთადერთი ადგილია, სადაც თავს ადამიანად ვგრძნობ, ამბობს ის. გზაზე ხის მაღაზიის წინ ვჩერდებით, გამყიდველი დაუკითხავად გვანოდებს ერთ ბოთლ კო-ლასა და არაყს. მე ვთამაშობ ბალში, ვაგემოვნებ წვენს და ვიცი, რომ მამა სამზარეულოში ათ წუთში ერთხელ ერთ ჭიქა არაყს სვამს. მას ჰგონია, რომ მე ვერ ვხვდები, მაგრამ დარწმუნებული ვარ, გულის სიღრმეში მან იცის, რომ მე ვიცი, და ჩემით სარგებ-ლობს, მაგრამ არაფერი, ეგრე იყოს. მე ჩემს ათ წუთს წამის დარღ-

ვევის გარეშე ვიცავ, სანამ მამა დაღევს და დაამთავრებს მთლიან ბოთლს. მინდა, მშვიდად ვიყო. სახლში ვბრუნდებით შეყვარებულ-ბივით ჩახუტებულები, დასვრილები და დაკანრულები. დედა ცემს მამას, მე მიწოდებს გაუმაძღარს და ბილწს, ერთი ბოთლი კოლათი გაყიდულ ცხოველს. მამაჩემი ეცემა ლოგინზე. არავინ შედის ოთახში. ის მარტოა. დედაჩემი ჩემს დასთან ერთად იძინებს. შუალამეს ოთახში შევდივარ — ჟანგბადი არ არის, კედლები არაყს სუნთქავენ. ის ისევ იმ მდგომარეობაშია — ტანსაცმლით წევს, ნაყოფივით დახვეულია. მინდა მოვისმინო მისი ხვრინვა დასარწმუნებლად, რომ არ მომკვდარა. ხმა არ ისმის. თითები კანკალით მიმაქვს შუბლთან — სისხლძარღვები უსკდება. ცოცხალია, არ მომკვდარა. ცოტათი ვინწყენ — იქნებ მომკვდარიყო, ამოესუნთქა.

ყურებს მიხშობს არაყის დამსხვრეული ბოთლების ხმა და მამაჩემის მუდარიანი თვალები. მე ვამტვრევ მის არაყის ბოთლებს ერთი მეორის მიყოლებით. შემდეგ ვჯდები, წყლით ვიბან თვალებს, გარეთ გამოვდივარ. ვაკაკუნებ მეზობლის კარზე. მას ვეუბნები, რომ ხის გამხმარმა ტოტმა ფეხი დამიზიანა — ერთი ჭიქა არაყი მომეცით, დავამუშავო ჭრილობა-მეთქი. ჩემი მეზობელი სამედიცინო სპირტს და ბამბას მაძლევს და ალერსიანად მისურვებს წარმატებას. სპირტს წყალში გაუხსნელად ვაძლევ მამას, მას ვეხმარები დაღევაში. თითქმის შეუგნებელ მდგომარეობაში ცდილობს მადლობის გადახდას, ვერ ახერხებს. მე ვგრძნობ.

ნარკოლოგიური კლინიკის განყოფილების გამგე განუწყვეტილად აქნევს თავს. ის ანთებს წითელ მუნდშტუკს, რომელიც ქრება. ცდილობს, მე მომისმინოს. ვამბობ, რომ მამაჩემი ცნობილი ქირურგია, მინდა გადავარჩინო ის, განვკურნო, რამენაირად დავეხმარო, მაგრამ არ მინდა, რომ ხალხმა გაიგოს. ესმის ჩემი, იზიარებს ჩემს გულისტკივილს, ისევ ანთებს მუნდშტუკს, რომელიც ჯიუტად არ ინთება. მიხსნის, რომ პალატები ფასიანია, რეჟიმი — სასტიკი. ექთნები დაუნდობლები არიან. ყოველ დღე ავადმყოფებს ერთ ჭიქა არაყს აძლევენ, შემდეგ კი წინააღმდეგობა იწყება, თუ არ ემორჩილებიან, დამანყნარებელი პერანგებით აბამენ საწოლს. თუ მოკვდა? — ვეკითხები. ჩვენთან ბევრი კვდება, დასამალი არაფერი მაქვს, თქვენც გესმით, რომ ბოლოსდაბოლოს მაგისგან განკურნება შეუძლებელია, ამბობს ის. არ მინდა, რომ მამა მოკვდეს. მომენატრება.

კედლები წითელია. მამაჩემი იატაკზეა. დაგლეჯილი საფეთქლიდან სისხლი გადმოსდის. სითხე დაუსრულებლად იფრქვევა. ლამა-

ზია. მოედნის შადრევანს ჰგავს. დედა და და სახლში არიან, თავიანთ ოთახებში. თითოთი ვამონმებ ჭრილობას. სისხლი ადგილობრივი წვენივით თხევადია. ვამუშავებ იოდით. სამზარეულოს ჩვრით ვუნმენდ სახეს. ბინტს ვუდებ, მისი ნასწავლია. მამა, მამა, მძულხარ!. მატყუებ. იცინის. სად წაიქეცი? რკინგზასთან. ვინმემ ხომ არ დაგინახა? ოცნებით ვამბობ მე. ყველამ დამინახა, არა!. ერთი ბავშვი დამეხმარა, სახლში მომიყვანა. მაპატიე.

მამამ ტრუსიდან დაკუჭული ათასდრამიანი ამოიღო. აილე, არჯან!, მეგობარ გოგოსთან ერთად ყავას დალევ. ვანვენ საწოლზე. დაიძინე.

მღვდელთან მივდივარ. წირვაზე დასწრებას მირჩევს. უფალი ყველაფერს ისმენს. მისი პასუხი დუმილია. დიახ, ის მხოლოდ ჩუმიად თანაგვიგრძნობს. არ არის საჭირო მისი მოწყალება. მე ვლელავ.

მე ტანისამოსს მაძლევენ, სანთლებს, საკმეველს. რიტუალი დიდხანს გრძელდება. წირვის შემდეგ მღვდელი მიახლოვდება, ხელს მეგობრულად მისვამს მხარზე. ღვთის იმედი იქონიე, მას დიდი გული აქვს, გზას გიჩვენებს. არ ვიცი, როგორ იგრძნობდა თავს იესო, მამა ღმერთი ლოთი რომ ყოფილიყო. მე მღვდელს ვეუბნები, რომ მამა მეცოდება, მინდა, რომ ის მოკვდეს, მაგრამ არ მინდა, ჯოჯოხეთში მოხვდეს, ისედაც ჯოჯოხეთშია. ვეუბნები, რომ მრცხვენია. ნუ გრცხვენია, მსოფლიოში მარტო შენ არ ხარ, შვილოო!. ის მამშვიდება და მეგობრულად მეშვიდობება.

სიზმრებში გამჭვირვალე ბოთლებს ვხედავ. ყველა ბოთლში მამა ზის. დახმარებას ითხოვს. ხმა არ ისმის. პირის მოძრაობიდან ვხვდები. მე გიჟივით თავს დავესხი ბოთლებს, ვიჭერ მამის თმებს, ვქაჩავ, მაკრატლით ვჭრი თავს. კარაქივით რბილად იჭრება. შემდეგ ვეცემი სხვა ბოთლებზე, ვქაჩავ ჩემს მამებს, მაკრატლით ვჭრი მათ თავებს. ყოჩაღ, გააგრძელე, გადამარჩინე. მე თანავუგრძნობ ჩემს თავს, რომ მამაჩემი ხარ. ფეხებით ვსრეს მოლაპარაკე თავებს. სისხლი არ არის. მამას სისხლი არ აქვს. წყალია.

ტელეფონზე ზარი შემოდის.

საავადმყოფოში მიძახებენ.

ვტოვებ მამას და სასწრაფოდ მივდივარ იქ. ხმელეთზე მომაკვდავი თევზივით მიფართხალებს გული. ოთახში დამსხვრეულ ბოთლებს ზვიგენის კბილებივით ბასრი კიდეები აქვთ. მამიკო სრულიად შიშველია. ქვედა ბაგე რამდენიმე ადგილას გაჭრილი აქვს. სახე მაცივრიდან გამოღებულ ვარდისფერ ხორცს უგავს. ის ვერ ხვდება,

რომ მასთან ერთად ვარ. დაჭრილი თითებით სანთებელა მიტანილი აქვს ცხვირთან და გაზს სუნთქავს. თითები მარწუხებია. ვერ გამოვტაცე ხელიდან. ვკბენ თითზე. ტკივილს ვერ გრძნობს, მაგრამ რეფლექსურად შლის ხელის გულს. ვისვრი მას. ვკეტავ კარებს. ყბას ბულდოგვით ვუჭერ, მაგრამ ხმა ბაგეების ნაპრალიდან გზას პოულობს. ვკივი. მინდა გონებაში დავიყვირო. თითქოს გამომდის. მხოლოდ მე მესმის.

სავარძლის ქვევიდან ვპოულობ ტრუსს, ფრთხილად ვაცმევ, შემდეგ დანარჩენებს — წინდებს, შარვალს, პერანგს. მამა მზად არის. ძალა მოიკრიბე, გთხოვ. არ მინდა დამინახონ, რაგორღაც მაგებიანებს. არ დაგინახავენ. მკლავის მხარზე გადადებით მაგრად ვხვევ წელზე ხელს. შეშინებული ვალებ კარებს, ვიხელთებ დროს გამომყავს დერეფანში. მამაჩემი დაჭრილ ჯარისკაცს ჰგავს, მე მას მოვათრევ. ღმერთო, გთხოვ, ოღონდაც არავის არ შევეყაროთ. რენტგენის ოთახიდან ექთანი გამოდის, ჩვენკენ მოემართება. მოგვენატრა ერთმანეთი, ვცდილობ, გავუღიმო, მაგრამ ვტირი. დერეფანი არ მთავრდება. ცოტა დარჩა, გარეთ გამოვდივართ. ძალა მეკარგება. ვეცემით. მამა მყისვე იძინებს. მე ვწევარ მის ფაფუკ სხეულზე. სახე მიძენება მის სახეზე. თვალები, ყურები და პირი ჩემი ცრემლებით ევსება. სიცივისაგან და სიმლაშისგან გონზე მოდის. დერეფანში სიჩუმეა. მას ვაყენებ და მივათრევ. დერეფანს ბოლო არ უჩანს, როგორც მამაჩემის ცხოვრებას.

შავი ასოებით წერია:

— **გასასვლელი.**

მანქანა კარებთან მყავს გაჩერებული. მამაჩემს ვათავსებ გვერდით სკამზე. ღვედით ვაბამ, რომ ნაწილებად არ დაიშალოს. სახლში ჩვენ არავინ გვხვდება. ვჯდები დივნის კიდეზე. ვიძინებ.

„მძულხარ, მრცხვენია, რომ მამაჩემი ხარ. არ გიყვარვარ, რომ გიყვარდე, ჩემი ხათრით მიატოვებდი სმას, შენში სიყვარული არ არის, შენ მხოლოდ დალევა გიყვარს, შენი ბოთლებით გადამყლაპე მე. მინდა ჩემში მოგკლა, არ მინდა ვატარო შენი დარქმეული სახელი, შენი გვარი. ყველაში არიან მკვდარი ადამიანები, ჩემში ეს ადამიანი შენ ხარ, მამა“.

„ბევრს ჰყავს ლოთი მამა, მარტო შენ არ ხარ. უმონყალოდ საუბრობ, მაგრამ მე ვიცი, რომ შენ კეთილი ხარ, ჩემსავით. უკვე აღარ შემიძლია, არ დავლიო, გამიგე. მე არანაირი მკურნალობა არ მიშველის. შეეგუე ... მე ავად ვარ, ძალიან ავად, ვწუხვარ შენ გამო, რომ ასეთი ვარ. შენ არ შეგიძლია ჩემი მოკვლა შენში, კარგად გიცნობ, თანაც მე შენში უნდა ვიცოცხლო. რაც არ უნდა გავაკეთო, შენ მე არ დამტოვებ“.

მხატვარი - ნანა ყორანაშვილი

ცარიელი გულით სამუშაოდ მივდივარ.

ველოდები ტელეფონის ზარს.

ახლა სად გდია მამაჩემი? — სამსახურში, ოთახში, ბაღში, სა-
პირფარეშოში, ბუჩქებში.

მამიკო ძირს გდია.

მარტოა.

ჩაკეტეს შიგნით, სისხლისაგან იცლება, არ შეუძლია დახმარების
გამოძახება.

საჭიროა აჩქარება.

მე მასთან მივდივარ. ავტოფარეხშია.

ბოთლით ბენზინი, რეზინის მილით გვერდით უდგას.

შეუსუნთქავს.

მაჯაზე ნემსებისაგან დაჩხვლეტილი ადგილებია.

საშინელებაა.

ვდგავარ კასკადის ბეტონებზე. მსუბუქი ქარია. ქვემოთ სიბნე-
ლეა, ზემოთ — ვარსკვლავები.

ტერიტორიის მეთვალყურე სუნთქვაშეკრული მიახლოვდება.
ჩქარა ჩამოდი, გაგიჟდი? ხმა ჰაერში ყრუვდება, იკარგება.

გადავდივარ ბაბაინის ქუჩას.

გადავდივარ „ჩაიკოფეს“, საიდანაც საყვარელ გოგონასთვის ჩაის
ვყიდულობ.

მე მივრბივარ სახლში.

მე მივრბივარ, რადგან მეშინია.

მე მივრბივარ, რადგან არ მინდა გამჭვირვალე ბოთლების დანახ-
ვა.

მე მივრბივარ, რადგან ჩემთან ერთად მორბის მსოფლიოს ყველა
ბავშვი.

მე მივრბივარ, რადგან არ მინდა, ასე იყოს.

მე მივრბივარ, რადგან მამაჩემს ჩუმად ერთი ჭიქა არაყი უნდა
მივცე.

მე მივრბივარ, რადგან ის მელოდება.

**სომხურიდან თარგმნა სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის საბაკალავრო პროგრამის
IV კურსის სტუდენტმა ელზა რაისიანმა**

ოთარ მჭედლიძევილი

დაიბადა 1994 წელს, თბილისში. დაამთავრა თბილისის 47-ე სკოლა და ამჟამად არის საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის, არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტის IV კურსის სტუდენტი. კონკურსის „ქართული კალიგრაფია“ არაერთგზის გამარჯვებული და რამდენიმე კონფერენციის მომხსენებელი. კალიგრაფიისა და ხელნაკინძი წიგნის ხელოვნების სკოლის დამაარსებელი და ამავე სკოლის პედაგოგი.

თანამედროვე ქართული კალიგრაფიის პრობლემები

ბევრი მიიჩნევს, რომ თანამედროვე ქართული კალიგრაფია სათავეს იღებს 2010 წელს გამართული კონკურსიდან „ქართული კალიგრაფია“, რომელიც ჩაატარა ხელნაწერთა ეროვნულმა ცენტრმა. თუმცა გადაჭრით ასე თქმა შეცდომა იქნებოდა. კალიგრაფიის კონკურსები ტარდებოდა უფრო ადრეც, ქართული შრიფტისა და კალიგრაფიის პრობლემები კი მწვავედ იდგა ჯერ კიდევ საბჭოთა კავშირის დროს (სხვათა შორის სუფთა წერას მაშინ ბევრად მეტი ყურადღება ექცეოდა, ვიდრე დღეს, ეს კი კალიგრაფიის საფუძველია). ამაზე მეტყველებს პერიოდული გამოცემები და თუნდაც სახელგანთქმული ქართველი გრაფიკოსის ლადო გრიგოლიას ნამუშევრები, რომლებიც ინსპირირებულია ძველი ქართული ხელნაწერებიდან და ტრადიციული ქართული დამწერლობის უაღრესად საინტერესო განვითარებას, ამასთანავე, გადამეტებული არ იქნება იმის თქმა, რომ ამ დარგში სრულიად ახალ ფურცელს, ახალ სიტყვას წარმოადგენს. მე თუ მკითხავთ, თანამედროვე ქართული კალიგრაფიის საფუძვლები, დიახ, სწორედ ლადო გრიგოლიას ნამუშევრებში შეგვიძლია ვეძიოთ.

რა არის კალიგრაფია – ხელოვნება თუ ხელოსნობა?

სანამ ამ შეკითხვას ვუპასუხებდე, მინდა მოვიყვანო ცნობილი და ყველასთვის საყვარელი ხელოვნებათმცოდნის ერნსტ გომბრიხის

სიტყვები: „ხელოვნება, როგორც ასეთი, არ არსებობს, არსებობენ მხოლოდ ხელოვანები“. მე იმავეს ვიტყვოდი კალიგრაფიაზე. კალიგრაფიაც, როგორც ასეთი, არ არსებობს, არსებობენ მხოლოდ კალიგრაფები. რომ არსებობდეს კალიგრაფია, როგორც ასეთი, მაშინ შესაძლებელი იქნებოდა მისი „დავიწყებას მიცემა“ (ასე მოიხსენიებენ თანამედროვე ხელოვნებათმცოდნეები და ისტორიკოსები ქართული კალიგრაფიის საბჭოთა პერიოდს) და ასევე მისი, როგორც დარგის აღდგენაც. თუ ეს ორი რამ მასზე არ მოქმედებს, ეს დებულებები მასზე არ ვრცელდება. მაინც რა არის კალიგრაფია? ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა ბევრს შეუძლია და მითუმეტეს ადამიანებს, რომლებიც თავს კალიგრაფებს უწოდებენ, და სწამთ, რომ იგი ხელოვნებაა. ძალიან ღრმა კმაყოფილების კვალს ტოვებს ადამიანზე იმის გააზრება, რომ რასაც ის აკეთებს, ხელოვნებაა. ამიტომაც ალბათ, რომ, როდესაც ვინმე ჩვეულებრივი კალკით რაიმეს გადმოიტანს ფურცელზე, თავი და ვინჩი ჰგონია. კალიგრაფია თავისი ნამდვილი მნიშვნელობით, მართლაც, რომ ხელოვნებაა, ხელოვნება, რომელიც „როგორც ასეთი, არ არსებობს“.

მხოლოდ ერთხელ, გონებაში დავუშვათ ის დებულება, რომ (როგორც საბუნებისმეტყველო და ზუსტი მეცნიერებანი) კალიგრაფიაც არსებობს, „როგორც ასეთი“. ამ შემთხვევაში, საქმე უფრო ადვილი იქნებოდა. იგი გახდებოდა უფრო ადვილად აღსაქმელი და უფრო აუცილებელიც, როგორც, მაგალითად, „სუფთა წერა“. იგი გახდებოდა ხელოსნობა, რადგან გამომსახველობითია და მის ვიზუალიზაციაში მონაწილეობს ხელი გონების კარნახით. ხელი, რომლის მოვალეობაა, შექმნას საგანი მხოლოდ იმისთვის, რომ გვჭირდება (დიახ, **გვჭირდება** და არა - **გვსურს**...) მისი აღქმა.

კალიგრაფია იქნებოდა ხელოსნობა, თუ მას მხატვრულ ღირებულებას მოვამორებდით და მხოლოდ ფუნქციურს დავუტოვებდით. თუმცა ხშირად ხელოსანსაც შეუძლია შექმნას კარგიც და ლამაზიც ერთად. ამას იგი მხოლოდ საიდანღაც რაიმე ელემენტის და მთლიანად კომპოზიციის გადაღებით ახერხებს. აი, ამიტომ „არსებობენ მხოლოდ კალიგრაფები“, ადამიანები, რომლებიც ცდილობენ, იყვნენ მაქსიმალურად შემოქმედებითები, გააკეთონ რაღაც ისეთი, რაც აქამდე ჯერ არავის გაუკეთებია.

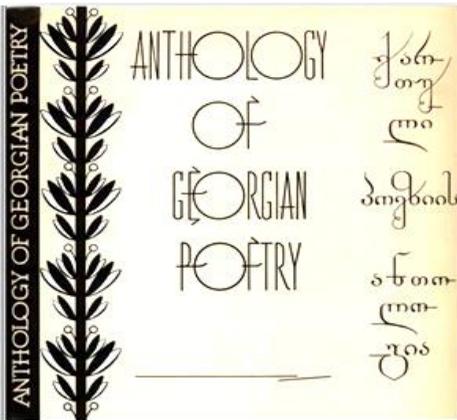
არსებობს კალიგრაფები და გადამწერები. კალიგრაფი, რომელიც ქმნის და გადამწერი, რომელიც მის შექმნილს იყენებს. პირველი ხელოვანია, მეორე - ხელოსანი.

სად გადის ზღვარი კალიგრაფიასა და ტიპოგრაფიას შორის?

ზემოთხსენებულ ცნობილ ქართველ გრაფიკოსს ლადო გრიგოლიას ბევრი იცნობს, როგორც ტიპოგრაფს და არა კალიგრაფს, მაშ, იბადება კითხვა: სად გადის ზღვარი კალიგრაფიასა და ტიპოგრაფიას შორის?

კალიგრაფიის არსი რომ მხოლოდ ტექსტის გადანერა იყოს, იგი გუტენბერგის საბეჭდი მანქანის შექმნიდან სულ მალე გაქრებოდა. სწორედ მისი ესოდენ ფართო მნიშვნელობა არის თავისი ხანგრძლივი სიცოცხლის საიდუმლო. ხშირად, როდესაც კალიგრაფიაზე საუბრობენ, დაჟინებით ამტკიცებენ, რომ კალიგრაფიის მომავალი მის დეკორირებულ სახეობაში ან ტიპოგრაფიაში დანერგვაშია. ეს ჭეშმარიტებაა, მაგრამ არა ახალი და დღეს დამტკიცებული. რომ არა ასეთი მიდგომა, ჩვენ არ გვექნებოდა რამდენიმე დიდებული შრიფტი გასული საუკუნეებიდან, არ გვექნებოდა წიგნის ყდისა თუ სატიტულო ფურცელთა გაფორმებები, როგორსაც გვთავაზობს ლადო გრიგოლია და არა მხოლოდ...

ტიპოგრაფია, თავისთავად ხელოვნებაა. ტიპოგრაფი იძულებულია, იყოს ხელოვანი, რამეთუ შრიფტი, რომელიც შექმნილია, აღარ საჭიროებს თავიდან შექმნას. თუ ქმნი შრიფტს, აუცილებლად აკეთებ რაღაც ახალს, განსხვავებით კალიგრაფიით დაინტერესებული პირისგან, რომელიც კალმის ალებისას დგას დილემის წინაშე, დანეროს, როგორც ძველები წერდნენ და იყოს „საბეჭდი ადამიანი“, თუ იყოს ხელოვანი.

კალიგრაფია და ტიპოგრაფია მომიჯნავე დარგებია, ისინი ერთმანეთით საზრდოობენ და რა თქმა უნდა, არსებობს საზღვარი მათ შორისაც, სწორედ იქ, სადაც ყველაზე ახლოს არიან ერთმანეთთან. ჩემი აზრით, ესაა წიგნების ყდები და სატიტულო ფურცლები ან ცალკეული დეკორები. ასევე ზოგიერთი შრიფტიც.

ლადო გრიგოლია

მიდგომა აქაც მარტივია: „არ გადმოიღო პირდაპირ, შექმენი ახალი“. თუ დაუფუკვრდებით ლადო გრიგოლიას მიერ გაფორმებულ წიგნებს, მასში ამოვიცნობთ ქართულ სულს. არქიტექტურაში ამას „რეგიონალიზმი“ ეწოდება, კალიგრაფიაში, ვფიქრობ, ეს სიტყვა სულაც არ არის ზედმეტი ან უკონტექსტო, მითუმეტეს, ქართულ დამწერლობასთან მიმართებით, რადგან მიუხედავად იმისა, რომ იგი ერთადერთია, არსებობს მისი სტილიზაციის ისეთი ფორმები, რომელიც ართმევს რეგიონულობას და მასში დებს სხვა სულს, მაგალითად, ლათინურს, გოთიკურს, არაბულს და სხვას. ეს შესაძლებელია, მოხდეს მთელი რიგი კომპოზიციური საშუალებებით. ხშირად ახალი აღიქმებოდა (და ახლაც ასეა) სწორედ სხვა სულის ჩადებით დამწერლობაში. სხვა, უკვე არსებული სტილის ქართულ დამწერლობაზე მორგებით. თუმცა თუ გსურს, შექმნა ახალი, ეს არ არის გამოსავალი. სწორედ ეს ძნელი ამოცანა ბრწყინვალედ გადამწყვიტა ლადო გრიგოლიამ.

მნიშვნელოვანია, ვახსენოთ რამდენიმე შრიფტი, რომელიც გასული საუკუნეების პერიოდში არის შექმნილი და სადაც ბრწყინვალედ არის წარმოდგენილი ქართული დამწერლობის ყველა ღირსება ისე, რომ არც სიახლისადმი სწრაფვა და ახლის ძიებაა უგულვებელყოფილი (რასაკვირველია, იმ ეპოქისთვის).

თუ კალიგრაფი ცდილობს, ნაწერს სილამაზესთან ერთად მიანიჭოს ადვილად აღქმადობის ღირსება, ტიპოგრაფი ცდილობს, ფუნქციას ესთეტიკა შეუთავსოს. ესეც ერთგვარი საზღვარია კალიგრაფიასა და ტიპოგრაფიას შორის, მათ მიდგომებს შორის.

ტიპოგრაფის არსებობა მოითხოვს, არსებობდეს კალიგრაფი. მხოლოდ არა იმ ვინრო გაგებით, როგორც ეს ზოგადად ესმით, არამედ კალიგრაფი, როგორც ხელოვანი. იგი აუცილებელია, თავად ტიპოგრაფის სულშიც კი ბუდობდეს. და ყველაზე სწორი განმარტება იმ საზღვრისა, რომელიც ტიპოგრაფიასა და კალიგრაფიას შორის არსებობს, შემდეგია: ამ ორ დარგს მიჯნავს გამოსახვის საშუალება. თუ პირველისთვის მნიშვნელოვანია ფარგალი და სახაზავი (ან კომპიუტერული პროგრამა), მეორე ექსპრესიულ გზას ირჩევს: კალამსა და მელანს, სისწორეს თავის ხელს ანდობს და მასშტაბს საკუთარ თვალს. სწორედ ეს უმნიშვნელო განსხვავება მაძლევს საფუძველს, ვთქვა, რომ საბჭოთა პერიოდში არსებობდნენ კალიგრაფები, რომ არაფერი ვთქვათ ელენე მაჭავარიანსა და რამდენიმე სხვა ბრწყინვალე წარმომადგენელზე.

კალიგრაფიის სწავლების დღეს არსებული პრობლემები

ჩვენი საუკუნის მეორე დეკადის დასაწყისიდან მეტნაკლებად გამოცოცხლდა კალიგრაფიის სასწავლო კერები და მან პირველად კერძო პირთა, ინდივიდუალური კალიგრაფების გარშემო მოიყარა თავი. როდესაც ჭუბერის კალიგრაფიულ სკოლაზე ვინყებთ საუბარს, შეუძლებელია ეს სკოლა განვიხილოთ კალიგრაფ ლილე ჩხეტიანის გარეშე, რუსთავის კალიგრაფიული სკოლა – დავით მაისურაძის გარეშე და თბილისისა – ლევან ჩაგანავას გარეშე. ამაში ცუდი არაფერია. ვფიქრობ, გავა წლები და ეს სახელები ისევ ასოცირდება ხსენებულ კალიგრაფიულ სკოლებთან. მათ თავიანთი შემოქმედებით ნამდვილად ახალი სიტყვა თქვეს ქართული კალიგრაფიის ისტორიაში. თუმცა პრობლემას ვხედავ არსებული სასწავლო სისტემის მთავარ კონცეფციაში: შეგირდები ოსტატებისგან სწავლობენ არა იმას, როგორ წერონ კალიგრაფიულად, არამედ იმას, როგორ წერენ მისი მენტორები.

ბოლო წლებში ჩატარებულმა კალიგრაფიულმა კონკურსებმა, რომლებიც იმართებოდა ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ბაზაზე, ცხადყო ეს ლაფსუსი. ექვმიუტანლად შეგეძლოთ გეცნოთ, რომელი კალიგრაფიული სკოლის წარმომადგენლის ნამუშევარი იდო თვალწინ. იმას, რომ ინდივიდუალური ხედვა არის უმნიშვნელოვანესი და იმას, რომ ამის გარეშე კალიგრაფიით დაინტერესებული პირები ხდებიან „საბეჭდი ადამიანები“, ცხადყოფს კალიგრაფ ალექსანდრე მამუკაშვილისა და ნონა დავითაიას შემოქმედება, რომლებიც თავისუფალია ყველანაირი ჩარჩოებისგან და მენტორების დამოძღვრისგან. ხსენებული პრობლემის მთავარი მასაზრდოებელია არასრულყოფილი სასწავლო პროგრამა. აღნიშნული ნაკლოვანების გამოსწორება ვცადე 2015 წელს ჩემ და ალექსანდრე მამუკაშვილის მიერ დაარსებულ კალიგრაფიის სკოლაში „ქართული ხელრთვა“. სასწავლო პროგრამა მოიცავდა არა მხოლოდ კალიგრაფიულ შრიფტს, ქართული დამწერლობის ისტორიასა და დეკორის უმოკლეს კურსს, არამედ სკოლამ მიზნად დაისახა ეტიკრთა ისეთი რთული ამოცანის გადაჭრა, როგორცაა კალიგრაფიისა და ხელნაკინძი წიგნის ხელოვნების სწავლება. აღსანიშნავია კომპოზიციის, ფერთმცოდნეობისა და ფორმათა აგების საგანი, რომელსაც პირველად მიექცა ყურადღება კალიგრაფიის თანამედროვე სკოლების პრაქტიკაში. ფერთმცოდნეობისა და ფორმათა აგების შესახებ მეტად აუცილებელი და საინტერესო ლექციები ნაიკითხა ალექსანდრე მამუკაშ-

ვილმა. მინიატურის, დეკორისა და ორნამენტის გაკვეთილებზე მოსწავლეები ასევე ეუფლებოდნენ წიგნის მხატვრულად შემკობას. გარდა კერძო კალიგრაფიული შრიფტის სწავლებისა, აუცილებლად მიგვაჩნია კომპოზიციისა და ფერთმცოდნეობის, როგორც კომპოზიციის ერთ-ერთი მთავარი და დარგისთვის საჭირო საგნის დაწერგვა.

ნონა დავითაია, საკონკურსო ნამუშევარი

**ალექსანდრე მამუკაშვილი,
საკონკურსო ნამუშევარი**

„აკრიფა“. თუ ეს წარმოუდგენელია, მაშინ რატომ ხდება ასე კალიგრაფიაში?

კალიგრაფიის, როგორც ხელოვნების აღქმა და დაფასება

2010 წლიდან ჩატარებულმა კონკურსმა დიდი როლი ითამაშა საზოგადოების ძველ ხელნაწერებთან დაახლოებაში. მაგრამ მხოლოდ ეს უნდა ყოფილიყო მისი მთავარი მიზანი? კონკურსმა ნებისმიერ სფეროში უნდა გამოავლინოს ახალი ტენდენცია. ახალი მიმართულებები. სამწუხაროდ, ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის მიერ ორგანიზებულ კალიგრაფიის კონკურსში ეს პრობლემა თვალნათლივ ჩანდა. განსაკუთრებით ბოლო კონკურსს მინდა გამოვცხმაურო. სადაც სრულიად ახალი მიმართულების „ქართული კალიგრამის“ დაბადება მხოლოდ ნომინაციის დონეზე დარჩა და საპრიზო ადგილები გადანაწილდა ძველის ან მენტორის გადმომღერებულ ნიმუშებზე. ვფიქრობ, ეს დამოკიდებული იყო გარკვეული პირების ზედმეტად ჩართულობით კონკურსის მიმდინარეობის დროს. თუმცა ასეც ხდება ხოლმე, „ნობელი“ ყველა ღირსეულს ვერ ერგო...

ვფიქრობ, პრობლემა მხოლოდ ამაში როდი მდგომარეობს. რაკი „სილამაზე კი არ გამოითვლება, არამედ შეიგრძნობა“, ამიტომ „ხელოვნება სწორედ იმით განსხვავდება მეცნიერებისაგან, რომ მისი ნაწარმოების შეფასება ყოველთვის გარდატყდება სუბიექტური ადამიანური აღქმის პრიზმაში“. რა თქმა უნდა, ასეა კალიგრაფიაც. მისი შეფასება ასე თუ ისე ყველას შეუძლია... მაგრამ ხშირად, ვინც უპირატესობას ანიჭებს უკვე არსებული სტილების რემინისცენციას, ავინყდება რამდენიმე რამ, კერძოდ:

- კალიგრაფია განხილული უნდა იყოს როგორც ხელოვნება და არა როგორც ხელოსნობა.

- კალიგრაფია თავისი შინაარსით შემოქმედებითი დარგია და ოქროს შუალედიდან (ნაწერის ფუნქციის – კითხვადობასა და ესთეტიკურ მხარეს შორის) გადახრა შემოქმედებითი მხარისკენ უნდა იყოს დაფასებული და არა უარყოფილი.

- კალიგრაფია, როგორც ასეთი, მონასმების ხელოვნებაა და განსხვავებული მონასმების ფურცელზე გაჩენამ არ უნდა დააფრთხოს მნახველი.

თანამედროვე კალიგრაფიის ტექნიკური პრობლემები

ვფიქრობ, კალიგრაფიის სკოლის „ქართული ხელრთვა“ დაარსებით აღარ არსებობს კალიგრაფიული სკოლის არარსებობის პრობლემა, რომელიც ნამდვილად არსებობდა (აქამდე არსებული კალიგრაფიული სკოლები ან მხოლოდ კალიგრაფიასა და წიგნის ხელოვნებას არ ემსახურებოდა და კალიგრაფია ხელოვნების სხვა საგანთან ერთად ერთ-ერთი რიგითი საგანი იყო ან ნაკლებად მცირე სასწავლო პროგრამა ჰქონდა იმისთვის, რომ მისთვის სკოლა გვეწოდებინა). ახლა უფრო სხვა ტექნიკური პრობლემები იჩენს თავს.

უპირველეს ყოვლისა, უნდა ვახსენოთ ლიტერატურა. რომელიც არათუ ქართულ კალიგრაფიაზე, არამედ უცხოური ენიდან ნათარგმნი სახითაც კი არ მოიპოვება, ვთქვათ ლათინური კალიგრაფიის შესახებ, რომელიც საბაზისო ცოდნას მისცემდა მკითხველს კალიგრაფიული გრაფიკის დარგში (მონასმების სუფთად შესრულება. კალმების სახეობანი და მათი შესაძლებლობები და ა.შ.).

კალიგრაფიისთვის უაღრესად მნიშვნელოვანია, საჭირო ინვენტარის არსებობა, რომელთა გარეშე წარმოუდგენელია მაღალი მხატვრული ღირებულების მქონე ნაწარმოებების შექმნა.

არსებობს სამი ძირითადი საშუალება კალიგრაფიის საქმეში: ფურცელი, კალამი და მელანი. ამათგან განსაკუთრებით იგრძნობა კალამთა ნაკლებობა საკანცელარიო და სამხატვრო მალაზიებში. მელანი და ფურცელი გაჭირვებით, თუმცა მაინც იშოვება. ეს ალბათ იმიტომ, რომ მათზე გაცილებით მაღალი მოთხოვნილებაა. კალმის შექმნა შესაძლებელია მხოლოდ ინტერნეტის საშუალებით. მასალათა ნაკლებობამ ერთი დადებითი როლიც ითამაშა, სწორედ ამ ფაქტორმა იძულებული გამხადა, მიმემართა ძველი ოსტატების ხელსაწყოებისთვის და ძიებასა და ექსპერიმენტებში იზადებოდა ახალი იდეები, ხედვები... აღმოვაჩინე ეტრატის, ლერწმის კალმის, ბატის ფრთისა და ნაწილობრივ მელნის საიდუმლოებებიც. თუმცა ამას წლები დასჭირდა, რაც დამწყები კალიგრაფისთვის წარმოუდგენელია. აუცილებელია მზა საშუალებებზე ხელმისაწვდომობა ჩვენს ქვეყანაში, ეს კიდევ უფრო დაეხმარება კალიგრაფიის განვითარებას.

გარდა ძირითადი ხელსაწყოებისა, არსებობს სხვა მნიშვნელოვანი მასალებიც: სანერი დაფა, ძვლისგან დამზადებული ე.წ. „შპადელი“, დაკანონვისა თუ მოვარაყებისთვის აუცილებელი ხელსაწყოები, რომლის მაგივრობას ჩვენში კუსტარულად დამზადებული ნივთები წევენ, რაც მნიშვნელოვნად ამდაბლებს კალიგრაფიული ნამუშევრების ხარისხს.

თბილისი, 3 იანვარი, 2016 წელი

მოდის ისტორია

ნანა ყორანაშვილი

დაამთავრა საქართველოს სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიის გამოყენებითი ხელოვნების ფაკულტეტის ტანსაცმლის მოდელირების სპეციალობა, კვალიფიკაციით – საფეიქრო და მსუბუქი მრეწველობის ნანარმთა მხატვრული პროექტირების სპეციალისტი. 1990 წლიდან იყო არქეოლოგიის კვლევითი ინსტიტუტის მხატვარი, ბორჯომის სამხატვრო სკოლის, ბორჯომის მე-3 საჯარო სკოლის პედაგოგი. 1994 წლიდან მუშაობს სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და მესხეთის სახელმწიფო დრამატულ თეატრში.

სამოსის სიმბოლიკა

ბიბლიის მიხედვით, ღმერთმა ადამს მისცა პირველი სამოსი, სამოსი ანგელოზებისა, სპეტაკი, რომელიც ცოდვით დაცემის შემდეგ განეძარცვა და შემდეგ თავად შექმნა მეორე, ლედვის ფოთლებისაგან შეკრული, სირცხვილის და სიშიშვლის დამფარველი. მესამე შესამოსელი ისევ უფლის მოცემულია, ხრწნადი, ტყავის, ედემს გარეთ, „სააქაოს“ სატარებელი, სამოსი — იმავე „მეორე კანად“, ხოლო ძველ ქართულად კი გვამად წოდებული, სხეულის საფარველი. დროთა განმავლობაში სამოსი კულტურულ ელემენტად გადაიქცა, რომელიც თავის მხრივ ზეგავლენას ახდენს ყოფის სოციალურ-ეკონომიკურ და კულტურულ მხარეზე.

სამოსს, ტანსაცმელს, გააჩნია სხვადასხვა ფორმა და ფერი. მის ფორმას განსაზღვრავდა ეთნიკურ-ესთეტიკური ნორმები, ეკოლოგიური პირობები, კულტურულ-ისტორიული კავშირები. მას ფუნქციური დანიშნულების გარდა სიმბოლური მნიშვნელობაც ჰქონდა.

რაც უფრო დიფერენცირებული იყო საზოგადოება, მით უფრო მრავალფეროვანი ხდებოდა სამოსის ენა, რომელიც მიანიშნებდა ამა თუ იმ ინდივიდის ეროვნულ და წოდებრივ კუთვნილებაზე, კონფესიაზე, სოციალურ-პოლიტიკურ და ქონებრივ სტატუსზე, მის გემოვნებასა და მიდრეკილებებზე.

დროთა განმავლობაში სამოსი თავის სიმბოლურ მნიშვნელობას კარგავს. მაგალითად, ნაირფეროვნების მიუხედავად, ქუდის სიმბოლიკა ყველა დროსა და საზოგადოებაში მსგავსი იყო, ის მიანიშნებდა მფლობელის სტატუსსა და ღირსებაზე.

ქართველი კაცისათვის ქუდი, თავსაბურავი, სამოსის აუცილებელ კუთვნილებას წარმოადგენდა. თავდაუბურავად სიარული სირცხვილად ითვლებოდა. ეს მოვლენა „ვეფხისტყაოსანშიცაა“ მოცემული: „ვინცა იყოს უარესი, თავშიშველი სამ დღეს ვლიდეს“, და არა მარტო მამაკაცისათვის, არამედ ქალისათვისაც, აი, თუნდაც მაგალითი „შუშანიკის წამებიდან“: „მაშინ წარმოიყვანეს და მოჰყვანდა წმინდაი შუშანიკ უჩამური, და თმაგარდატევებული, ვითარცა ერთი ვინმე შურააცხთაგანი“. ქუდი მამაკაცის ღირსების ატრიბუტი იყო და „ქუდის ხელყოფა“ ორთაბრძოლის გამომწვევი მიზეზიც ხდებოდა, ასევე მანდილის, ლეჩაქის სიმბოლიკა არა მხოლოდ ქალური კდემამოსილების გამომხატველი იყო, არამედ მოშუღლეთა დაზავების საშუალებაც.

დღესდღეობით თავსაბურავს მხოლოდ ფუნქციური მნიშვნელობა აქვს - „თავს ათბობს“ ან „იმიჯს გვაძლევს“. კიდევ ერთი მაგალითი: ქამარი, სარტყელი დღეს ქალისა და მამაკაცის ტანსაცმლის მნიშვნელოვანი მოდური და ფუნქციური დეტალია, ხოლო უწინ მას სიმბოლური მნიშვნელობა ჰქონდა. ბიბლიაში ნელზე შემორტყმული სარტყელი — უფლის სამსახურისათვის შინაგან მზაობას, სულიერ მღვიძარებას და შემართებას განასახიერებდა.

იოანეს სახარებაში იესო ქრისტე პეტრე მოციქულს ეუბნება: სანამ იყავ ახალგაზრდა, სარტყელს შემოირტყამდი და მიდიოდი, სადაც გინდოდა, ხოლო როდესაც დაბერდები, ხელებს გაიწვდი და სხვა შემოგარტყამს სარტყელს და წაგიყვანს, სადაც არ გინდაო. ქამრის შეხსნა სამოსის განძარცვას მიანიშნებდა. ძველი თბილისური ბოჭემის მოტრფიალენი ხშირად აღწერენ ყარაჩოღელის ვერცხლის ქამარს, რომელიც მისი პატრონის ღირსებების მიმანიშნებელიც იყო და იმავდროულად ქონებრივი მდგომარეობის განმსაზღვრელი. გაჭირვების დროს ყარაჩოღელს შეეძლო გაეყიდა ან დაეგირავებინა ამ ქამრის ერთი ან რამდენიმე სეგმენტი, ხოლო უქამროდ დარჩენა კი მისთვის სიკვდილის ტოლფასი იყო და არა მარტო ყარაჩოღელისათვის, უძველესი ხანის ჩვენი წინაპრისათვისაც უსარტყელოდ დარჩენა სიკვდილს ნიშნავდა, რადგან მას მაგიური მნიშვნელობა ჰქონდა. სარტყელი ხომ სხეულს და სულს კრავდა და აერთიანებდა.

მოჭიდავეთა ქამრები კიდევ ერთი მაგალითია სამოსისა: მანტია, ხალათი-ძლიერებისა და ძალაუფლების სიმბოლო. საქართველოში ერთ-ერთი დიდი „პატივი“ - ხელმწიფის ბოძებული ხალათი იყო, ის ხელშეუხებლობის და წარმატების გარანტს ნიშნავდა, მხოლოდ ერთი პირობით, სანაცვლოდ საჩუქრის მიმცემს „ერთგული სამსახური“ უნდა გაეწია მჩუქებელისთვის - გაძლევ, რომ იყო ერთგული. ხალათის ჩუქების წესი საქართველოში აღმოსავლეთიდან შემოვიდა.

სამოსს-საჩუქარს ერთგვარი პოლიტიკური დატვირთვა ჰქონდა, მისი ფორმა და გადაცემის ცერემონია განისაზღვრებოდა იმის მიხედვით, თუ ვის ხელთ იყო ქვეყნის პოლიტიკური სადავეები. მაგალითად ადრეულ I-II ს.ს. -ში ფარსმანი რომის იმპერატორს გულის მოსაგებად მოოქროვილ მოსასხმს ჩუქნის. V-VI სს. ლაზიკის მეფე წათე I-სამეფო რეგალიებითა და საპატიო სამოსით ბრუნდება ბიზანტიიდან. რომაულ-ბიზანტიურ მანტიებს გვიან საუკუნეებში ირანისა და თურქეთის ხელმწიფეთა ნაბოძები ხალათები ცვლის.

საუკუნეთა განმავლობაში, ბუნებრივი განვითარების თუ მეზობელ ხალხთან ურთიერთობის და ძლიერი სახელმწიფოების მიერ დაპყრობების შედეგად ქართული ეროვნული სამოსი სერიოზულ ცვლილებებს განიცდიდა, როგორც ფორმით, ისე სიმბოლური მნიშვნელობით.

საბოლოოდ კი სამოსმა ფეოდალური წყობილების დასრულებასთან ერთად დაკარგა თავისი მნიშვნელობა და დღეს, როგორც ზოგადად მსოფლიოს სხვადასხვა ხალხთა ეროვნული ტანსაცმელი - ნაციონალურ დეკორატიულ ელემენტად გადაიქცა.

ფერეიდნელი ქართველი

ლია ზაზაშვილი

სტუმრები „ღელას ენის“ ქვეყნიდან

„მე მესმის, რო რა უნდა წეროს. საქართველოში მე ბევრი მისაუბრია. ორი ბავშვები და ერთი რზალი. ირანული სახელიც, ქართული სახელიც გოქა. ქართული სახელიც გაქ. ქეთევანი, ეკატერინე, ერეკლე, ნინო, დემეტრე. ქართული სახელი გინდა დავწერო, თუ ირანული სახელი?“, - ასე გაგვეცნო ფერეიდნელი ქართველი ჰამიდ რეზა ასლანი სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორთან სტუმრობის დროს.

- ჰამიდ ასლანისა ჰქიან დემეტრე, თავის მეუღლესა ჰქიან ირანულად ნარგისი და ქართული დავსწერ ნინო. იმ თავის ბიჭსა ჰქიან ირანულად საიდ. ქართველად - ერეკლე. თავის გოგოს ირანულად ჰქვია სოჰაილო, ქართულად ეკატერინე. რძალსა ჰქიან ირანულად ფაჰიმე, ქართულად - ქეთევანი“, - აგრძელებს ბატონი ჰამიდი და რძლის სახელთან დაკავშირებით, პატარა განმარტებას აკეთებს:

- საქართველოში Φ არ არი, Ψ არი. ეგრე დასწერე.

დიდი სიამოვნებაა ბატონ ჰამიდთან და მის ოჯახთან შეხვედრა. ჩვენი სტუმარი იმ ქართველთა შთამომავალია, რომლებიც 420 წლის წინ, შაჰ-აბას I-მა საქართველოდან აყარა და მათი დიდი ნაწილი ფერეიდანში დაასახლა. ფერეიდანია ერთადერთი ირანული რაიონი, სადაც იძულებით გადასახლებულმა ქართველობამ შეინარჩუნა ქართული ენა, ქართული სული. ბატონი ჰამიდის ოჯახთან შეხვედრამ გვაგრძობინა ნამდვილი ქართველობის, ნამდვილი სიყვარუ-

ლის, ნამდვილი მეგობრობის ის დიდი ძალა, რომლითაც ოთხი საუკუნის წინანდელი ქართველობა იყო გამსჭვალული. სწორედ ამ ქართველებმა შემოგვინახეს ოთხი საუკუნის წინანდელი ქართული ენა. სტუმრისაგან ვიგებთ, რომ ყველა ფერეიდნელს ერთი ნატვრა აქვს: საქართველოს „კარგობა“ უნდათ, ქართველების ერთად დგომა უნდათ.

– ბატონო ჰამიდ, საქართველოში პირველად როდის ჩამობრძანდით?

– 13 წლის წინ. ესენი იყვნენ ბავშვები და მეორე მანქანა იყო ირანიდან ჩამოდიოდა საქართველოში ჩვენ ისტორიაში. ჩემი მეგობარი ჩამოვიდა მანქანით და შაილებაო და მეორე დღეს ჩემ მანქანით შაილებაო. ჩვენაც მანქანა

ნა გავამზადეთ და მეორე ოჯახი იყო, ჩამოვედით მანქანითა ბათუმში და წავედით თბილისში. იყო მონასტერში იქა დედები. ჩვენ ბავშვებთან ისაუბრეს. ალბათ ჩვენ ქართველი დედამინაზე ფეხ ჩამოვდგამ, რო ეგრე ვართ, რო ჩვენი სახლში ვიჯდე ისპაჰანში, ირანში, ან ფერეიდანში. ჩემი სახლში ვიჯდე, კაცო. პრობლემა რამეზე არ არი. რომ შევეკითხებით, ქართველები ხართ? ქართულად ხალხი, გულით, სულითა ისაუბრებს. ჩვენ ვართ თურქეთში და ირანშიდა და სადა, სადა, ერთი შვიდი მილიონი. მთელი დედამინა არი, შვიდი მილიარდი ხალხი. ჩვენ უნდა ერთად ვიყვნეთ, ჩვენ უნდა ერთმანეთი შაინახონ, ჩვენ უნდა ერთმანეთი გვიყვარდეს, ჩვენ უნდა ერთმანეთის მხარდაჭერა, ჩვენ უნდა ეგრე ვიცხოვროთ, ჩვენ უნდა ეგრე ვიმუშაოთ, ვისაუბროთ, რო ჩვენი სახელი შვიდი მილიონი, შვიდი მილიარდის ტოლი სახელი თქოს. ის ქალი სხვა რამეს ფიქრობდეს, მე სხვა რამეს ვფიქრობდე, არ შაილება საქართველოშიგა. მე ვყოფილვარ უფროსი, ბიზნესი მაქ, მე მესმის, რო არ შეილება ჯგუფობა, არ შეილება იმამ იმის გადასმა და იმის გადმოსმა. მშვიდობა და

კარგობა იმ ქართველმა, თუ მაგარი ქართველი იყო, უნდა იფიქროს ქართველობაზე. არ იფიქროს თავის რამეებზედა, არ იფიქროს თავის კარგობაზედა. მე მინდა, ერთად, მაგრაც ერთმანეთთან დადგენ და არა ვინმე რო მხარს ვერ მოადგეს.

- ქართულ სახელებს რა შემთხვევაში იყენებთ?

- საქართველოშიდა ქართველები რო ჩემთან მეგობრებია, დემეტრეს დამიძახიან. მცხეთაში არი დედა თამარი, სახელებიც იმამ დაგვარქვა ჩვენა. კაი ქალია. რძალი რო მოვიყვანე, სახელი არაფერი არ დავარქი, მოვწერე ფეისბუქში: დედა, ჩემ რძალ სახელი დაარქი მეთქი. სახელებიც იმამ დაგვარქვა ჩვენა.

- რა გვარი ბრძანდებით?

- მე ასლანიშვილი. მეუღლე სეფიაშვილი.

- გინდოდათ, რომ თქვენი მეუღლე ქართული წარმომავლობის ყოფილიყო? ეს არის ზოგადად ფერეიდნელ საზოგადოებაში?

- კი.

- თქვენი ისტორიული სოფელი ხომ არ იცით? თქვენი წინაპარი?

- არა. ჩვენ ვართ კახეთიდან. მე საქართველოში რო ვისაუბრებ, ის ხალხი გვეტყვის, რო კახური საუბარი აქო. კახურად ამბობსო.

- გვესაუბრეთ ფერეიდნულ ცხოვრებაზე.

- ირანში ერთი, ათასი ქართველია, რო საუბრობს დედას ენაზე. მაგრამ, ირანში ქართველი ბევრია. სამი მილიონი ნიშნავს, რო ქართველი ყოფილა ირანში და გაზრდილა ირანში. საუბრობენ დედას ენაზე ოც ათასი. ირანში სადაც რომ დავსხდებით, სადაც რო საუბარზე დავჯდებით ყე და ვისაუბრებთ ყე, ქართველ ხალხი ირანში საყვარელი ხალხია. თუ ხუთი ხალხები, ხუთი კომლობა ხალხები ან თურქები, ან სომხებია, ან სპარსელები, ქართველი პირველი არი, პირველად არი კარგობაზედა. კაი მუშაობაა, კაი სახელია. იქ წახვალ რამე იყიდო, იქ წახვალ, გაიგებენ ქართველი ხარ, იმას ყველაფერს განდობენ, ყველაფერს მოგცემენ. პრობლემა არა აქვს იმაზე იმ ქართველთან რამეს სყიდვა, რამეს გასყიდო, მეგობრობა — ქართველთან პრობლემა არ არი. უსაქმიანო ქართველი არ არი ირანში. ყველაფერი საქმეზე არი. ცუდობა არ აქვენ, ტყუილ საუბარი არ აქვენ ქართველსა ირანში. უყვარს ირანელ ხალხსა ქართველი ირანში.

- ფერეიდნელებს ქართული ანბანი რომ არ დავინწყებოდათ, ხალიჩებზე, ნოხებზე ქარგავდნენ ქართულ ასოებს. ქართულ სულს ასე გა-

დასცემდნენ თაობიდან თაობას. კიდევ ხომ არ იყო სხვა ფაქტორი ქართული ენის შენარჩუნების საქმეში?

– **დედებმა შაინახეს ქართული ენა.** ის ენას რო დავარდნილა იქა, ის ენა რო 400 წელია შენახულია იქა, მე მგონია რო ისი ერთად იყნეს. ბევრი ქართველი ჩამოდი ირანში და რო ენა ივიწყეს, წაიდეს ან მაზანდარანთან, გილანთან, ან ჰამადანთან, იქ ყველაფერ ადგილზე წავიდეს, იმ ხალხების ენებთან შაირივნეს. ჩვენ ენებმა არ გაირივნა ვისმეს ენასთან. მე მგონია, ქართველებმა თავის ფესვი შაინახა, ერთმანეთთან დადგეს, ერთმანეთთან დაეხმარეს. დადგეს ერთად და შაინახეს თავით ენა.

– **ბრძანეთ, დედებმა შეინახესო ქართული ენა.**

– დედა ეს არი, ხო (მეუღლეზე მიგვანიშნა). ეს ბავშვებია (შვილებზე და რძალზე მიგვანიშნა). რომ ბავშვი დაიბადა, ისაუბრა ქართველად დედა. ეხლა თავის ბავშვები, ქართველი გამოსულან. დედის, დედის დედამაც ისაუბრა ქართულად. ეხლა თავის ბავშვები, ქართველი გამოსულან. ყველა დედებმა ისაუბრეს ქართულად, ოთხასი წლის, მაღლა არი 20 წელი, 420 წელი, ისაუბრეს ქართულად და ახლაც უფრო ინახვენ ქართველობასა. ახლა ხო გამოვიდა ყველაფერი ინტერნეტი, კომპიუტერი, ყველაფერი გამოსულა. დაკარგება ირანში ენის არ შაილება. გვემინოდა ერთი 25 წლის წინ, ვაიმე, ეს ენა იკარგების, რა ვქნათ? ეს ხალხები მოდიან, უნივერსიტეტში სწავლობენ, სპარსულად რო სწავლობენ, ბრუნდებიან, აღარ ამბობენ ქართულადა. საქმეებზე მიდიან და ბრუნდებიან, იქ ისწავლიან სპარსულ და არაბულ, არა საუბრობენ ქართველსა. ის გვაშინებდა. ახლა არა. ინახვენ ქართველსა კარგად. ყველა ქართველი ქართველსა. ადრე თუ საიდმა იცოდა წერა, ახლა ყველაფერი იცის. ქალი წერა, ბავშვი წერა, რძალი წერა. ეს არი მოსწავლებელი (მეუღლე) სახლში ქართველისა. ფეისბუქში მინდა მოვწერო, არ ვიცი, მოდი მოდი მომეშველე. ეს მასწავლის ფეისბუქში მოწერას.

– **როგორია ირანში განათლების საკითხი ?**

– შვილი (ვაჟი) ინჟინერი. ისი ჩემი შვილიცა (გოგონა) ინჟინერი ბიომედიცინა. ისიც რზალიცა, რა გამოოდის ქართულად ის სახელი-ბუღალტერია. მე მინდა, რო ჩვონ ხალხმა, ჩვონ ბავშვებმა, ყველა ბავშვმა გახდეს დოქტორი. პაკისტანში წახვალ, ნახევარმა წერაკითხვა არ იცის. ავღანეთში, ირანში ბევრმა არ იცის. საქართველოში სულ იცის წერა-კითხვა. ყველა ხალხმა წერ-კითხვა იცის. ეს კარგია. მე მინდა ეგეთ საქართველო.

- თქვენ რას საქმიანობთ?

- მე ირანში ბანკის უფროსი, ისპაჰანში. გადაველ პენციაზე. ხუთი წელი პენციაზე გადასული ვარ. ბანკების უფროსი ვიყავ. იქ ირანში. ეხლაც მაქ ერთი ბიზნესი, ვაკეთებ სახლებსა, მიწებსა ვსყიდულობ, გავყიდით სახლები და მერე, შვილი ხო ინჟინერია, მე და მეუღლე დავრჩებით სახლში, მარა მეცა ვარ ბიზნესში.

- ქართული ტრადიციები თუ გაქვთ შემორჩენილი?

-იქა მაჰმადიანურად, მუსლიმანობა არი. იქ ყველაფერი ქართულის გაკეთება არ შეილება. იქ შეილება სპარსულად გაკეთება. იქ ღორის ხორც არა ჭამენ. საქართველოში შეიძლება ღორის ხორცი-თა ყველაფერი გაკეთდება, ხინკალი გაკეთდება. იქ არ შეილება ბევრ რამეს გაკეთება. იქ სპარსული კაი საქმელები არიან.

- რა მოლოდინი გაქვთ საქართველოსგან?

- მე, არა მე, ჩვენი ირანელი ქართველები უყურებს ტელევიზიებს ხო. მე სახლში ვუყურებ საქართველოს ტელევიზიებსა. „იმედია“, ყველა ქართველის არი. იმ საათზედა, ის გამოვა და იტყვის იქ ჰკლა. ის ერთი დღე და ღამე ირანში ხმა ჰქნა. სულ გაიგეს, რომ საქართველოსაო ასე და ასეო, სპარსელმა მოადგენ ქართველებს, როდის მეთქი კაცო. იქ ვიყავი სხვაგანა, ტელევიზიას ვერ ვაჩვენებდი იქა და მერე ტელევიზია რო გაფხსენ, „რუსთავი 2-სა“ ხალხთან საუბრობდეს და კაი გახარება იყო ჩვენზედა. იმ ტელევიზორშიგა თუ საქართველოზე კარგად ისაუბრა, საქართველოში რო რამე აშენდა, ისინი ჩვენ გაგვებარდების. საქართველოს ჯგუფობა, საქართველოს ცუდობა ჩვენ დოგვეჯავრების, არ გოგვებარდების. საქართველოში ჯგუფობა იყოს, საქართველოში ომი იყოს. კარგობა ჩვენთან კარგად გამოდის. ძან გვიხარია საქართველოს კარგობა. მე ხო საქართველოს არაფერი არ მინდა, არა ფასი არ მინდა, მაგრამ, ყურით მინდა გაიგო საქართველოს მშვიდობა, საქართველოს კარგობა, ზმობა, დობა, მაგარი პრეზიდენტი ჰყვანდეს, ყველა ადამიანი მაგარი ჰყვანდეს, ერთად იყვნენ, დაეხმარონ ერთმანეთში, რო თავიანთ ყრალ საუბარი ქვეყანამ არ გაიგოს.

ბატონ ჰამიდთან საუბრის დასასრულს სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორმა საჩუქრად გადასცა უნივერსიტეტის გამოცემები - „სიყვარულის უნივერსიტეტი“, „მომავლის უნივერსიტეტი“, „არავი“ და „გულანი“. ბატონმა ჰამიდმაც ჩამოიტანა საჩუქარი უნივერსიტეტის რექტორისთვის. ხელით ნაქარგი სუფრა ქართული ასოებით ამოტიფრული.

„დიდი სიამოვნებით ვისმენდი თქვენს საუბარს“, - ეუბნება უნივერსიტეტის რექტორი სტუმარს და განაგრძობს: „ქართული სული თქვენ რომ გაქვთ, ნეტავი ბევრს ჰქონდეს. თქვენ რომ „ყეს“ ხმარობთ, ეს ფორმა კახეთში აქტიური იყო. არ იყო ქართლში, მაგრამ იყო დასავლეთში. არის იმერეთში დღესაც. ამ ყველაფერმა შეინახა ქართველობა. ოთხი საუკუნის წინანდელი ქართული და დღევანდელი ქართული უგებს ერთმანეთს. ჩვენ ვუგებთ მეხუთე საუკუნის ქართულს და ეს უნიკალურობაა ქართული ენისა, ამას უნდა შენახვა. თქვენ ეს შემოინახეთ“.

ბატონი მერაბი სტუმრებს საფარის მონასტრის სანახავად ეპატიჟება.

იქ ასულთ, დიადი ტაძრის ისტორიას რექტორი თავად აცნობს. უხსნის, რომ საფარაში სასულიერო სემინარიაა და აქ ბერები ცხოვრობენ, ეამაყება, რომ საფარის მონასტერში გაკეთებული ჯვარი სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულის მიერაა შესრულებული და ჰამიდ რეზა ასლანის ოჯახს სანთლებსა და ხატებს სჩუქნის. გულში იხუტებენ ფერეიდნელები ხატებს.

„უნივერსიტეტში ვიყნევით დილით 11-ზე, ჩემ ბატონ მერაბთან უნივერსიტეტიჩიგა. შავხვდით ეხლა აქა საფარაზე. ძაან კარგი ადგილი არი. მადლობა ქენა, მადლობა ჩემი ბატონ მერაბსა. ექავრობა დაგვათვალეირა და დაგვანახვინა. ჩვენ ხო აქ არ ვიცოდით. ვარძიაში ვიყნევით გუშინ. დღესაც ხო მოვედით, კაი ადგილი ვნახეთ. მართლა რო ახალციხეს კაი ადგილი აქ და მე არ მენახვა კაი ადგილები. როსა ჩამოაღთლა სხვა ადგილებსაც ვნახავთ და დიდი მადლობა. მადლობა ღმერთსა რო ერთად ვიყნევით და ქენთან ვართ. მადლობა უფალს, მართლა რო მადლობა. შავხვდი თქენთან, კაცო, კაი ხალხები, კაი მეგობრები“, - ემოციებს ვერ მალავს ბატონი ჰამიდი.

„ნელა-ნელა წაიდეთლა. არ მეჩქარება. წამსლელმაო, ნიშნავს, რო წამსლელმა უნდა წაიდესო“, - ამბობს ბატონი ჰამიდი.

არ ეჩქარება, მაგრამ, მაინც მიდის. ჩემს სამუშაო წიგნაკში, თითოეული მათგანი სახელებსა და გვარებს ქართულ ენაზე, საკუთარი ხელით წერს. ბატონი ჰამიდის ვაჟის, ერეკლეს ჩანაწერი უფრო მეტია: „რაცა ვის რა ბედმან მისცეს, დასჯერდეს და მას უბნობდეს“.

ამ ჩანაწერის შემდეგ მივხვდი: „ბედმან მისცა“ ასე, უნდა წავიდნენ.

ლიტერატურის ისტორია

ნესტან სულავა

XX საუკუნის ქართული ლიტერატურის ძირითადი ტენდენციები¹

„ჯაყოს ხიზნებში“ დასმულია ერის არსებობისათვის აუცილებელი და საჭირობო ორი უმნიშვნელოვანესი პრობლემა: ადამიანისა და საზოგადოების სულიერი მდგომარეობა, უზნეობისა და უსამართლობის მსხვერპლად ქცეული ქართველი ერის სატკივარი. ეს ნაჩვენებია ძირითადად თხზულების ორი პერსონაჟის ცხოვრების ფონზე: ფეოდალური არისტოკრატის უკანასკნელი ნაშიერის, რევოლუციური ეპოქის მიერ გარიყული თავადის, თეიმურაზ ხევისთავისა და ბნელი სულისა და მოზღვავებული მტაცებლური ენერჯის მქონე ჯაყოს დაპირისპირებისა და ურთიერთობის ფონზე.

---

¹ ეს სტატია პირველი ნაწილია იმ ნაშრომისა, რომელიც თურქულ ენაზე ქვეყნდება და ითვალისწინებს უცხოელი მკითხველის ინტერესებს ქართული ლიტერატურისადმი, ამიტომ ქართველ მკითხველს ბევრი რამ ეცნობა. ნაშრომში ჩემ მიერ გამოთქმული მოსაზრებები სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული შეხედულებებით არაა გაჯერებული. ვფიქრობ, ეს საინტერესოაა, რადგან ჩემი კვლევის სფერო, ძირითადად, ძველი ქართული მწერლობაა და XX საუკუნის ლიტერატურული ტენდენციებისა და ამ პერიოდში მიმდინარე ლიტერატურული პროცესების ამ პოზიციიდან აღქმა უთუოდ მოგვცემს მნიშვნელოვან შედეგს. სტატია აქონალ „არაეის“ რედკოლეგიის გადაწყვეტილებით იბეჭდება (ავტორი).

მწერალმა ერთმანეთს დაუპირისპირა ტლანქი, გაუნათლებელი, უზნეო ოსი ჯაყო ჯივამვილი და მისი მსხვერპლი, ქართველი თავადი თეიმურაზ ხევისთავი, სუსტი ნებისყოფის, განათლებული ინტელიგენტი, რომელსაც მისმა ყოფილმა მოურავმა ჯაყომ ცხვირწინ ააცალა მამაპაპეული ქონება, მშვენიერი მეუღლე მარგო, მისი გვარის მიცემაც მოითხოვა მარგოსა და ჯაყოს შვილისთვის, რის შედეგადაც თეიმურაზს საბოლოოდ დააკარგვინა სულიერი სიმშვიდე. ცხადია, ყოველივე ამის მიღმა ალეგორიული სურათი იკითხება, რადგან თეიმურაზ ხევისთავი და მარგო საქართველოს, მის წარსულს, აწმყოს, მომავალს განასახიერებენ, ხოლო ჯაყო ჯივამვილი – მოძალადე და საქართველოში დაფუძნებულ უცხო-ტომელს, რომელიც ქვეყანას არსებობის საფუძველს აცლის და ეროვნულ მეობას უკარგავს. მწერალი თეიმურაზის სახით ძველი არისტოკრატიული ფენის ზნეობრივ და ფიზიკურ დაცემას, ქართველი ერის იმედგაცრუებასა და დემორალიზაციას წარმოაჩენს, რაც ხანმოკლე დამოუკიდებელი საქართველოს დაცემას მოჰყვება შედეგად, განათლებულ უმოქმედობას გაუნათლებელი მოქმედება დაუპირისპირა და ორივე საზოგადოებისათვის საშიშ მოვლენად მიიჩნია.

ყურადღებას იქცევს რომანის მეტაფორული სათაური, რომელიც მის ძირითად სათქმელს, არსს გამოხატავს, რაც ბიბლიური სახელ-დების პრინციპის კვალობაზე შეიძლება გავიაზროთ. ჯაყო ჩრდი-ლოეთიდან გადმოსული უცხოტომელია, ოსი, რომელმაც არც ქარ-თული იცის და არც ქართული კულტურის პატივისმცემელია. არსე-ბობისათვის, ლუკმა-პურის შოვნისათვის ბრძოლამ აიძულა იგი სა-ქართველოში ჩამოთესილიყო და ხევისთავების ცნობილ საგვარ-ეულო ოჯახს შეჰკედლებოდა, სადაც თავის დროზე შინაყმად სა-მადლოდ მიიღეს, ყოველგვარ სამეურნეო საქმეს აკეთებინებდნენ. ქვეყანაში არსებული სოციალურ-პოლიტიკური ფონის შეცვლამ იგი გააძლიერა, თავისი ცბიერებით, ეშმაკობით, ტყუილებით, ძალადო-ბით ნელ-ნელა მოახერხა ხევისთავთა დიდძალი მიწა-წყლის, ტყეე-ბის, საგვარეულო ნივთების, საბრძოლო იარაღების, სახლ-კარისა და ციხე-დარბაზების ხელში ჩაგდება. არც საქართველოს ხანმოკლე დამოუკიდებლობის დაკარგვისა და წითლების (საბჭოთა კავშირის) ხელისუფლების დამყარების შემდეგ დაბნეულა, რასაც ერთი შვი-ლის მონათვლისა და მეორის მოუნათლავად დატოვების ფაქტი მონშობს, რადგან არ იცის, რომელი როდის გამოადგება. მეტაფორა

მეტად თვალსაჩინო და გამჭვირვალეა: მწერალი აჩვენებს, როგორ ეუფლება ყველაფერ ქართულს ჩრდილოეთიდან გადმოთესილი უცხოტომელი. ესეც არ ჰყოფნის! ყველაფერი მატერიალურის წარმევის შემდეგ ჯაყომ კიდევ მეტი მოინადინა. ის, რაც შეიძლება ადამიანს მატერიალურის სახით დაეკარგა, იყო მამაპაპეული ქონება და მამული, და იგი თეიმურაზ ხევისთავმა დაკარგა. ფიზიკური არსებობისა და გადარჩენისათვის სოფელში მიბრუნება გადამწყვეტია. სოფელში, რომელსაც „ნაშინდარი“ ეწოდება და რომელშიც სიტყვა „შინ“ არის კონოტაციური და არსის მქონე (ლ. ნიქარიშვილი), ე.ი. თეიმურაზ ხევისთავი თავის ფესვებს უნდა დაუბრუნდეს, მაგრამ აქვს კი ფესვები შერჩენილი? იქ ხომ ჯაყო მბრძანებლობს! ნაშინდარი ჯაყოს საუფლოა, თავისი ოჯახით, ნათესავებით იქ დამკვიდრებულა და თეიმურაზის სახლ-კარსაც, ციხე-დარბაზებსაც, ქონებასაც დაჰპატრონებია. თეიმურაზისა იქ აღარაფერია, იგი მისი ყოფილი სამყოფლოა. ამიტომ თავის ცოლთან, აგრეთვე, თავისი გვარის უკანასკნელ წარმომადგენელთან, მარგალიტა ყაფლანიშვილთან ერთად, ჯაყოს ხიზნად გადაიქცა. საკუთარ მინა-წყალზე, საკუთარ ციხე-დარბაზებში, საკუთარ სახლ-კარში ხიზნად მიბრუნდა. ამას სხვა მეტაფორაც ახლავს, ეროვნული სატკივრით აღსავსე მეტაფორა, რადგან ქართველი ერი თანდათან კარგავს თავისი სამშობლოს ისტორიულ ფესვებს, ტერიტორიებს, ერის საგანძურს, ინტელექტუალურ მონაპოვრებს, სულიერ სამყაროს.

მართალია, რომანის ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი თეიმურაზ ხევისთავი განსწავლული, ღრმად განათლებული პიროვნება იყო, მაგრამ თავისი უსუსურობითა და გულუბრყვილობით ტრაგიკულ პიროვნებად ჩამოყალიბდა. თავისი თვისებების გამო მკითხველის გაღიზიანებას, შეიძლება ითქვას, ზიზლსაც კი იწვევდა. ახალ ცხოვრებას ვერ შეეწყო, არც სჯეროდა, რომ იგი საქართველოს ბედნიერებასა და თავისუფლებას მოუტანდა, ეროვნულ სულს გააძლიერებდა. მართალია, მოწინააღმდეგეები კამათში ვერასოდეს ჩაგრავდნენ, ვერ ჯაბნიდნენ, მაგრამ საქმით ვერაფერს აკეთებდა. თეიმურაზ ხევისთავი სულხან-საბა ორბელიანისეული „სიტყვა საქმიანი და საქმე სიტყვიანი“ კაცი არ იყო; მის მერყევ ხასიათს ქვეცნობიერად მისივე ენაბლუობაც ადასტურებს, რადგან მისი მეტყველების ნაკლი და ქცევის შეუსაბამო მანერები თეიმურაზის ცხოვრებისეული ბორძიკის მოტივირებად შეიძლება მივიჩნიოთ. მისი ცხოვრება და ჟურნალისტური მოღვაწეობა საკმაოდ დუნედ მიედინე-

ბოდა, რომ არა ერთი გაუგებრობა: მოულოდნელად თეიმურაზმა ცოლი შეერთო, რაზეც არასოდეს უფიქრია და უოცნებია. მართალია, მარგო, თავისი საგვარეულოს ერთადერთი გადარჩენილი, უკანასკნელი წარმომადგენელი, ნაწარმოებში შემოდის, როგორც ხალისიანი, მხიარული, ქველმოქმედი, ლამაზი და განათლებული ახალგაზრდა ქალი, მაგრამ გათხოვებიდან მოკლე ხანში თეიმურაზის უნიათობამ, უსუსურობამ ცხოვრებისადმი ინტერესი მასაც დააკარგვინა. ამის შედეგია ის, რომ მკითხველის თვალში თეიმურაზ ხევისთავი ქართველი ხალხისა და უუნარო ინტელიგენციის სიმბოლოდ, მარგო, როგორც საზოგადოდ, მხატვრულ ნაწარმოებებში წარმოსახული ქალების უმეტესობა, – პატივყარილი, შეურაცხყოფილი, დამოუკიდებლობადაკარგული, სხვათა სანავარდოდ ქცეული საქართველოს, ხოლო ჯაყო მტრად მოვლენილი ნებისმიერი მოდგმის წარმომადგენლის სახე-სიმბოლოებად ყალიბდებიან.

რომანში დახატულია ის სამყარო, სადაც სამოქმედოდ გამოჩნდება თეიმურაზ ხევისთავი, არა მხოლოდ როგორც განსაქიქებელი და „კრიტიკის ქარცეცხლში გასატარებელი“ პერსონაჟი, არამედ თავისი დატვირთული წარსულის მქონე ადამიანი: გვარიშვილობით, ადგილმამულით, განათლებით, რომელიც ცხოვრებასთან დიალოგს ცდილობს, აწმყოს რეალურ სურათს თავისი დაღლილი, „ბეცი თვალეზით“ ვერ ხედავს თუ ვერ ამჩნევს, რასაც ობიექტური და სუბიექტური მიზეზები აქვს, კარგავს ყველაფერს, რის დაკარგვაც შეიძლება და ლტაკი, უპოვარი, საკუთარ მამულში ხიზნად ქცეული, აღმოაჩენს მარადიულ, წარუვალ, გაძრცვილ მშვენიერებას, რომლის ერთადერთი პატრონი თავად იყო და, ალბათ, მომავალში შეიძლება გახდეს.

„ჯაყოს ხიზნების“ გმირები იდეალური, მისაბაძი პერსონაჟები არ არიან, ისინი გამოკვეთილი ანტიგმირები არიან. ნაწარმოების ძირითადი არსი ერთდროულადაა „ნაკაცარი“ თეიმურაზ ხევისთავის ტრაგედიის ჩვენება, ჯაყო ჯივაშვილის ავხორცობისა და ბოროტების წარმოჩენა, მარგო ყაფლანიშვილის უმწეობისა და უბედურების ასახვა. ამ სამი პიროვნების ცხოვრება ერთმანეთის ბედს განაპირობებს, რაც ნაწარმოების პრობლემეტიკასაც ერთ მთლიანობად წარმოგვადგენინებს. ისიც საყურადღებოა, რომ რომანში სხვა რომელიმე პერსონაჟიც არ აღძრავს დადებით ემოციას და, შესაბამისად, თანაგრძნობის გამოხატვას არ იმსახურებს. „ჯაყოს ხიზნების“ პერსონაჟების სახეთა სისტემა მოწმობს, რომ თხზულება პირუთვნელი სინამდვილის, არსებულის სამხილებლად, მკაცრი ცხოვრების საჩვენებელია.

ნებლად დაინერა. ამ მხრივ იგი ილია ჭავჭავაძის „კაცია-ადამიანს?!“ ეხმიანება; ილიამ „თათქარიძობა“ ამხილა და მკითხველს მისი უარყოფითი მხარეები ამცნო. მიხეილ ჯავახიშვილმა თავის თანამედროვე საზოგადოებაში აღმოაჩინა და სამსჯავროზე გამოიტანა, ერთი მხრივ, რომანის მთავარი პერსონაჟის „ნაკაცარობა“, ხოლო, მეორე მხრივ, „ჯაყოობა“, როგორც ბინარული ოპოზიცია, რომელშიც დადებითის ნასახიც კი არაა. ისე ნავიკითხავთ მთელ რომანს, რომ ერთ დადებით პერსონაჟს ვერ შევხვდებით.

თეიმურაზ ხევისთავის მრავალმხრივი ცოდნა და განათლება ჟურნალ-გაზეთებში ჩაიკარგა, რაც აგრეთვე მეტაფორულადაა გასაზრებელი, რადგან გაზეთი ყოველდღიურობის სიმბოლოა, ყოველდღიურად მიმდინარე ამბებს ასახავს. ეს იმას მოასწავებს, რომ თეიმურაზი არაა მარადიულ ღირებულებებზე ორიენტირებული პიროვნება, ამიტომ იგი არავის სჭირდება, ქალაქში ადგილსაც ვერ პოულობს, სულიერ, მატერიალურ, კულტურულ მონაპოვრებს თანდათან, ყოველდღიურად კარგავს. საგვარეულო განძი, წიგნები, ძველი ხელნაწერები, ძვირფასი ფოლიანტები – ყველაფერი დაკარგა. გაუუცხოვდა თავის ერთგულ და მოყვარულ მეუღლეს, რომელიც მისი ერთადერთი მეგობარი იყო, ხოლო ამ გაუცხოებამ ორივენი ტრაგედიაში მიიყვანა. მარგო მხოლოდ თეიმურაზის მეუღლედ არ აღიქმება, იგი მარადიულ ღირებულებათა კრებითი სახეა და მასთან გაუცხოება თეიმურაზისათვის, თვით მარგოსთვისაც, – უფრო ზუსტად, ისინი ერთმანეთს გაუუცხოვდნენ, – დამლუპველია. არც მარგოს საკუთარი სახელია შემთხვევითი, მარგალიტა სახარებისეულ ალუზიას ქმნის, – მარგალიტი ღორებს არ უნდა დაუფინონ. მისი სახელი წინასწარმეტყველებაა მისი მომავალი ცხოვრებისეული ტრაგედიისა, რომ იგი ჯაყო ჯივამვილის მსხვერპლად იქცევა. ჯაყო კი ძალადობის, უხეშობის, უზნეობის, წინააღმდეგობის ხორცშესხმული ხატებაა, რომელიც თეიმურაზს თავისი კერისკენ ეპატიჟება, ოღონდ ხიზნის სტატუსით. ამ მიპატიჟებაში მისი ვერაგული ზრახვები იმთავითვე მჟღავნდება, ოღონდ არა თეიმურაზისთვის, მარგო კი ინტუიტიურად გრძნობს მოსალოდნელ საფრთხეს და სოფელში წასვლის გადაწყვეტილების მიღება თეიმურაზს მიახლო, რითაც პასუხისმგებლობა მთლიანად მას დააკისრა.

თეიმურაზისა და მარგოს სულიერი დაცემა სოფლად წასვლით იწყება. ჯაყოს მარგოს გაუპატიურება შერჩა, მარგოც შეეგუა თავის უბედურებას და ჯაყოს ხასად გადაიქცა. შეიძლება ითქვას, რომ

თეიმურაზის, მარგოსა და ჯაყოს ურთიერთობაში მსოფლიო ლიტერატურაში გავრცელებული ტრიადის ურთიერთკავშირი გამოსჭვივის, ოღონდ ეს არაა იმ ტიპისა, როგორც ჩვენთვის კარგად ცნობილ სხვადასხვა დროის ლიტერატურულ ძეგლებში აისახებოდა. მ. ჯავახიშვილის რომანში ამ ხელოვნურ ტრიადას უხეში ძალა, მისი ჩარევა ქმნის. თეიმურაზს ნაშინდარში დაბრუნება ხსნად მიაჩნდა და ამბობდა, „იქნებ სწორედ იქ მოხდეს გარდატეხა, იქ გადაიშალოს ჩვენი ოჯახის ისტორიის ახალი ფურცელი“. დიახ, ახალი ფურცელი გადაიშალა, მაგრამ საზარელი აღმოჩნდა ეს ფურცელიც და გარდატეხაც, რადგან მთელი სულიერი ღირებულებები ჯაყომ თავზე დაამხო, ხელყო ოჯახის სიმტკიცე და სინმინდე, წაართვა ცოლი... მაგრამ დაისმის კითხვა: მხოლოდ ჯაყომ? ცოლ-ქმრის აქამდე ჯერ კიდევ შენარჩუნებული ფასეულობები თვით თეიმურაზის უნიათობამ და დაცემამ დაამხო. სულიერი არისტოკრატიზმის მაძიებელი თეიმურაზი მარგოს დაკარგვის მიზეზების განსჯისას აღიარებს, რომ „ჯაყო უბრალო შემთხვევაა და ჩემს უბედურებაში ბრალი არ მიუძღვის“. რასაკვირველია, ეს იმას მიუთითებს, რომ თეიმურაზი მარგოს დაკარგვის მთავარ მიზეზად, გარემო ფაქტორებთან ერთად, საკუთარ თავს მიიჩნევს.

მაგრამ დაისმის კითხვა, უნდა დასრულებულიყო თუ არა რომანი ასე პესიმისტურად, განადგურებული ფსიქიკის მქონე ადამიანების ხვედრის ჩვენებით? თეიმურაზ ხევსთავის სახის გააზრებას მწერლის ქრისტიანული მსოფლხედვა უდევს საფუძვლად, რაც სულიერად და ხორციელად დაცემულ ადამიანში პიროვნების აღდგენის შესაძლებლობას იძლევა. ნაშინდარი აღმოჩნდა ის სივრცე, სადაც თეიმურაზმა იგემა დაცემა, სულიერი განადგურება და თვითმკვლელობის მცდელობაც სცადა. მაგრამ იგი ფიზიკურად მაინც არსებობს, ნახუცარმა ივანემ გადაარჩინა. ამიტომ სწორედ ნაშინდარში გამოიკვეთა ჯვარცმის, გოლგოთის მისტერიებთან მიახლოება, რათა თეიმურაზ ხევსთავს რწმენა თვითგვემითა და თვითჩაღრმავებით მოეპოვებინა. ნახუცარ ივანესთან საუბარში თეიმურაზმა აღიარა, რომ მასში რწმენის სული ჩაკლული იყო, გონება ცოდნისაკენ მიუწევდა, გული კი რწმენისაკენ, რითაც მწერალმა, ფაქტობრივად, ეპოქის სატიკვარი გამოხატა. ამავე დროს, საკუთარი გაორების ამგვარ აღიარებას სულიერი ძალების აღორძინება უნდა გამოეწვია, ხოლო სულიერ ძალებს, სულის აღორძინებას წარსული და ყოველივე წარმავალი უნდა მოეკლა, რის შედეგადაც მა-

რადიული ღირებულებებისაკენ სწრაფვა და სულიერება უნდა წარმოქმნილიყო. ამგვარი აზრის დამკვიდრების საფუძველს რომანის დასასრული იძლევა.

მკვლევარმა ლელა წიქარიშვილმა რომანის ბოლოს ნახსენებ შიომღვიმის სიმბოლიკას ფრაზაში – „ისევ ელის ნაქმრევი ნაცოლარს. ისევ დაყუდებული შიო მღვიმელივით იცდის თეიმურაზ ხევისთავი“ – მეტად საინტერესო და ღრმადმნიშვნელოვანი მეტაფორული ახსნა მოუძებნა. მან დაასაბუთა, რომ „ჯაყოს ხიზნების“ დასასრულს წმ. შიო მღვიმელის ხსენება შემთხვევითი არაა. ეს ფრაზა მინიშნებაა 1924 წლის აგვისტო-სექტემბრის ანტიბოლშევიკურ ამბოხებაზე, უშუალოდ მის ერთ-ერთ ტრაგიკულ ფურცელზე, კერძოდ, საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის წევრები, ამ აჯანყებას რომ ამზადებდნენ, შიო-მღვიმის მონასტრის სიახლოვეს დააპატიმრეს. აჯანყებას საქართველოს ეროვნულ გმირად შერაცხული ქაქუცა (ქაიხოსრო) ჩოლოყაშვილი მეთაურობდა. ლ. წიქარიშვილს საგულისხმოდ მიაჩნია რომანში ნახსენები ალდგომის ღამეც, რომელიც, შესაძლოა, 1922 წლის 16 აპრილს, ალდგომა ღამეს, უკავშირდებოდეს, როცა პარიტეტული კომიტეტი დაარსდა. ამავე ალდგომის დღეს კი ანჩისხატის საყდარში საალდგომო ქადაგების დროს კათალიკოს-პატრიარქმა ამბროსიმ (ხელაია) ბოლშევიკები და მათ მიერ საქართველოს ოკუპაცია ამხილა.

საინტერესოა სხვა თვალსაზრისიც: ზოგი მკვლევარი თეიმურაზ ხევისთავს მიხეილ ჯავახიშვილის ვლტერ ეგო-დ მიიჩნევს, რადგან მწერალი შეიარაღებული აჯანყების მომხრე არ იყო, იგი ლოდინის პოლიტიკას ამჯობინებდა. მწერალი, როგორც სამხედრო კომისიის წევრი, ცდილობდა არალეგალური ანტიბოლშევიკური საქმიანობა ლეგალური სახის წინააღმდეგობად გადაექცია, რომელსაც შენარჩუნებული ექნებოდა რუსული კლანჭებიდან ადრე თუ გვიან თავდახსნის სულისკვეთება, ამიტომაც თეიმურაზ ხევისთავი სწორედ შიო მღვიმელივით უნდა დალოდებოდა შესაფერის დროს. მომლოდინე თეიმურაზის სახე განზოგადებულია, მიუხედავად იმისა, რომ პერსონაჟის სახე მთელი რომანის მსვლელობისას უარყოფითია, დაცემული ადამიანის ხატ-სახეა, იგი მაინც ერის სულია, იმ ერისა, რომელსაც სიკვდილი არ უწერია.

ამიტომ ნაწარმოების დასასრული იმედს აჩენს, რომ თეიმურაზ ხევისთავში ტრადიციული სული უნდა გამთლიანდეს და ალორძინდეს, პერსონაჟშივე ქართული კრებსითი სული უნდა აღდგეს, რა-

მაც იგი თავის ფიზიკურ და სულიერ ძირებთან, ფესვებთან უნდა დააბრუნოს. მიხეილ ჯავახიშვილის რომანი ქართველი ერის ტრაგედიას აღწერს და ამ მდგომარეობის დაძლევის ისახავს მიზნად. თეიმურაზ ხევისთავის პიროვნული გამთლიანება იმ დანაკარგის დაბრუნებასაც გულისხმობს, რაც მას ეკუთვნოდა; ამას მოწმობს ის ფაქტი, რომ რომანის დასასრულს იგი კვლავ ხევისთავთა საგვარეულო სასახლეში ცხოვრობს და რწმენით აღსავსე ელოდება მარგოს: „კიდობანში ძველი ხატი აქვს დამალული. იმ ხატს კუთხეში დაასვენებს, სანთელს აუნთებს და პირქვე დაემხობა. მეტანიით, სასოებით და ცრემლით ლოცულობს თეიმურაზ ხევისთავი... ისევ ელის ნაქმრევი ნაცოლარს. ისევ დაყუდებული შიო მღვიმელივით იცდის თეიმურაზ ხევისთავი“. ამგვარი სულიერი მდგომარეობაა თეიმურაზის მონაპოვარი, ეს რწმენის ალორძინების მაცნეცაა, თეიმურაზმა უნდა დაიბრუნოს მარგო არა როგორც პერსონაჟი, არამედ როგორც სიმბოლურ ხატად და ალეგორიულ სახედ ქცეული, თუ ჩვენ, მკითხველი თუ მკვლევარი, სწორად ჩავწვდით მწერლის ჩანაფიქრს.

ორიოდე სიტყვით „თეთრი საყელოს“, „კვაჭი კვაჭანტირაძისა“ და „არსენა მარაბდელის“ შესახებ. „თეთრ საყელოში“ მიხეილ ჯავახიშვილმა ურთულესი ფილოსოფიური პრობლემები მხატვრულად გაიაზრა და ასახა. რომანის პერსონაჟი და ამბის მოთხრობელი არის ქალაქელი ელიზბარი, რომელსაც მისთვის სრულიად შეუფერებელი ცოლი ჰყავს. იგი ხევსურეთში წავიდა მადნეულის საძიებლად და ცივილურ სამყაროს მოწყვეტილ საზოგადოებაში აღმოჩნდა, სადაც ხევსური ქალი ხათუთა შეუყვარდა. ელიზბარის თვალთ მწერალმა მთისა და ბარის, უფრო ზუსტად, მთის ადათ-წესებისა და ცივილიზაციის ჭიდილი დაგვანახა და წარმოაჩინა. მწერალს საყვედურობდნენ მთის თემატიკის ასახვას, მაგრამ თავის მონინააღმდეგეებს თვითონ არაჩვეულებრივი პასუხი გასცა, როდესაც განაცხადა, რომ მისი პოზიცია კრიტიკოსებმა ვერ დაინახეს, რადგან მან თავისი რომანის გმირი მთაში, ძველი ადათ-წესების საუფლოში კი არ დატოვა, არამედ ქალაქში წაიყვანა და დაამკვიდრა, როგორც ცივილიზაციურ სამყაროში. თხზულების მეტაფორული სათაურიც ხომ ამას მოწმობს.

მ. ჯავახიშვილის ერთ-ერთი საუკეთესო რომანი „კვაჭი კვაჭანტირაძე“ მსოფლიო კლასიკას უნდა მივაკუთვნოთ, რადგან კვაჭი კვაჭანტირაძის სახით მწერალმა იმდროინდელი პოლიტიკურ-სოციალური და საზოგადოებრივი წყობის ნაკლოვანებები გამოავლინა და მხატვრული სიტყვის საუკეთესო ოსტატად მოგვევლინა.

კვაჭის საქართველოში დაბრუნება და „მოღვაწეობა“ მწერალს ქართველი საზოგადოებრიობის ფსიქოლოგიური ანალიზის საფუძველს აძლევს, რადგან ზუსტადაა დაჭერილი წარმატებული და ხალხისაგან აღზევებული კვაჭის ტიპი: ქართული საზოგადოება ყოველთვის ისეთ სასწაულებრივ მხსნელს ელის, რომელმაც უნდა მოუგვაროს პრობლემები, ხოლო თვითონ ამგვარ ადამიანს უნდა აჰკიდოს მთელი პასუხისმგებლობა. ჩვენი საზოგადოების ამ თვისებაზე მსჯელობს ილია ჭავჭავაძე თავის სტატიაში „რა გითხრათ? რით გაგახაროთ?“ მ. ჯავახიშვილის ამ რომანს ხშირად თომას მანის „ფელიქს კრულის თავგადასავალს“ ადარებენ, როგორც მსგავსი მსოფლმხედველობრივი პრობლემის მომცველ რომანს.

„არსენა მარაბდელი“ მ. ჯავახიშვილმა 1933-1936 წლებში დაწერა. რომანი ბატონყმობის წინააღმდეგ უსისხლო გმირის, ყაჩაღად ქცეული არსენა ოძელაშვილის ბრძოლასა და ქართველი თავადაზნაურების 1832 წლის შეთქმულებას ასახავს, მაგრამ მასში 1924 წლის აჯანყების ანარეკლი შეიგრძნობა. მიმაჩნია, რომ ეს რომანი ჯერ კიდევ არაა სწორად წაკითხული და აღქმული.

ქართული ლიტერატურის ძალზე საინტერესო შემოქმედი-პროზაიკოსი გახლავთ ლეო ქიაჩელი (ლეონ შენგელაია – 1884-1963), რომელსაც ეკუთვნის შესანიშნავი ნოველები, მოთხრობები და რომანები. მისი ფსევდონიმი ქიაჩის წმინდა გიორგის ხატს უკავშირდება, რომელიც მწერლის მშობლიურ სოფელ ობუჯის მონასტერში ყოფილა დასვენებული, ისტორიულად ხატის მცველები და მფლობელები ერთხანს მწერლის შორეული წინაპრებიც ყოფილან. რაოდენ საკვირველიც არ უნდა იყოს, მწერალმა ეს ფსევდონიმი მთელი საბჭოთა რეჟიმის პირობებში ატარა, იმ პერიოდში, როდესაც ქრისტიანული რელიგია, განსაკუთრებით კი მართლმადიდებლობა, მკაცრად იდევნებოდა და ძალზე შევიწროებული იყო.

ლეო ქიაჩელის ნოველების ნაწილი, კერძოდ, ადრეული ხანისა, – „წარსული ანწყობი“, „სტეფანე“, „მამა ოქროპირი“, „ჯადოსანი“, „ESCALADE“ (ფრანგ. რაღაცაზე აცოცებას ნიშნავს), – მოდერნისტულ-სიმბოლისტურია, ნაწილი – რეალისტური, კერძოდ, „ალმასგირ კობულან“, „თავადის ქალი მათა“, „ჰაკი აძბა“. მათში წარმოსახული ადამიანები ერთიანობაში მეტად საინტერესო მხატვრულ სამყაროს ქმნიან, მისი ეს თხზულებები ყოველთვის დარჩებიან ქართული ნოველისტიკის მშვენიერად. რაც შეეხება რომანებს, ესენია „სისხლი“, „ტარიელ გოლუა“, რომლებშიც მწერალმა 1905-1907

წლების რევოლუციური მოვლენები ასახა, „გვადი ბიგვა“, რომელიც სოციალისტური სისტემის დასაწყისი ეტაპი წარმოაჩინა და მისი პერსონაჟები ამჟამადც ზნეობრივი თვალსაზრისით იქცევენ ყურადღებას, „მთის კაცი“, რომელიც 1941-1945 წლების თემას ეძღვნება. ეს თხზულებები განსხვავებულ თემატიკაზეა აგებული, მათში მწერალმა ქართველი კაცის თვისებები, ინტერესები, ღირებულებები, ტკივილიანი, მძიმე ცხოვრების ამსახველი სურათები აჩვენა. საბჭოთა კავშირის არსებობის პერიოდში ისინი იმდროინდელი იდეოლოგიის კვალობაზე განიხილებოდა, თუმცა, თითოეული მათგანის ხელახალი გააზრება სხვა დასკვნებამდე მიგვიყვანს.

ლეო ქიჩელის თხზულებებიდან ნიმუშად ერთს განვიხილავ, ეს მისი ერთ-ერთი საუკეთესო ნოველა „ჰაკი აძბა“. მისი მთავარი პერსონაჟები არიან უჯუმ ემხა, თეთრგვარდიელი, რომელმაც თავი სოხუმს შეაფარა, და ჰაკი აძბა, უჯუმ ემხას ძუძუმტე. სწორედ მათი ძიძიშვილობა წარმართავს მოქმედებას და ნოველის მთელი პერსონაჟები მათ ირგვლივ ტრიალებენ, ხოლო ნოველაში მიმდინარე ქმედებები ჰაკისა და უჯუმის ირგვლივ ტრიალებს. აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ ძიძიშვილობის ტრადიციის ასახვით „ჰაკი აძბა“ აკაკი წერეთლის „გამზრდელს“ ეხმიანება, თუმცა მისგან საკმაოდ განსხვავდება. იგი გარკვეულ სიახლოვეს ვაჟა-ფშაველას „სტუმარ-მასპინძელთანაც“ ამჟღავნებს, რადგან ცხოვრებისეულ ღირებულებებს ამ პომების პერსონაჟები განსხვავებულად აღიქვამენ. ორივე თხზულებაში მთავარი ისაა, რომ დაჩაგრულის მხარეს მხოლოდ თითო-ოროლა ადამიანი იჭერს. მათში მძაფრადაა დასმული პიროვნებისა და საზოგადოების ურთიერთობის პრობლემა. მაგრამ ნოველაში კიდევ არიან სხვა მოქმედი პირები: კუზმა კილგა, კუზმამრისხანედ წოდებული, კრეისერ „შმიდტის“ კაპიტანი; სოხუმის ქალაქის თავი სამსონ დავანაძე; სოხუმის საბჭოს თავმჯდომარე ბექირბი ჩაჩბა, რომლებიც ზნეობრივი და ადამიანური თვალსაზრისით მძიმე შთაბეჭდილებას ტოვებენ მკითხველზე; ჰაკი აძბას ბიძა, კაც აძბა; უჯუმ ემხას მცირეწლოვანი და ლილი, რომელსაც ძმა იმდენად ძლიერ უყვარს, რომ მის სახელს, ინტერესებს, სიცოცხლეს საკუთარი სიცოცხლის ფასად იცავს.

ნოველა სინამდვილეში მომხდარ ამბავს ასახავს, მისი მთავარი გმირების პროტოტიპები ნიკოლოზ ემუხვარი//უჯუმ ემხა და სმელ ბადია//ჰაკი აძბა აფხაზეთის მკვიდრები იყვნენ; გემს კი, რომელიც თხზულებაში კრეისერ „შმიდტის“ სახელითაა ცნობილი, „დაკია“

ერქვა. გემი 1918 წლის თებერვალში სურსათისა და სასმელი წყლის მოსამარაგებლად შევიდა სოხუმის ნავსადგურში. ქალაქის ქუჩებში სასაიერნოდ გასული მეზღვაურები აფხაზთა ასეულის პორუჩიკს, თეთრგვარდიელის ოფიცრის ფორმაში ჩაცმულ ნიკოლოზ ემუხვარს გადაეყარნენ. რევოლუციონერებმა ოფიცერს სამხრეების მოხსნა უბრძანეს. ემუხვარმა ბრძანება არ შეასრულა, გაგულისებულმა მატროსებმა თავად დააპირეს ოფიცრისთვის სამხრეების ჩამოგლეჯა, რის პასუხადაც ემუხვარმა იარაღი გამოიყენა, ერთი მატროსი მოკლა, მეორე დაჭრა და სასწრაფოდ მიიძალა. რა უფლება ჰქონდა სხვა ქვეყნის წარმომადგენელს, რომ ემუხვარისათვის ეპოლეთების მოხსნა ებრძანებინა? – არავითარი! კაპიტანი და მისი ჯარისკაცები სხვა ქვეყნის ტერიტორიაზე შეიჭრნენ და თავიანთი იდეების განხორციელება მოინადინეს. ისინი მოძალადეები არიან, ამ დროს იცავს თავს და ღირსებას თეთრგვარდიელის ფორმაში გამოწყობილი ნიკოლოზ ემუხვარი, ახალგაზრდა აფხაზი თავადი, თავმოყვარე და ღირსების მქონე კაცი, რომელმაც მრავალი ბრძოლა გამოვლო და შინ უვნებლად დაბრუნდა.

მომხდარმა ამბავმა ქალაქში არეულობა გამოიწვია, სოხუმელმა ბოლშევიკებმა ამით ისარგებლეს და სასწრაფოდ მიტინგი მოაწყვეს. სამხედრო გემმა ულტიმატუმი წამოაყენა, იგი 15000 მანეთს, ნიკოლოზ ემუხვარის მოძებნას და სოხუმის ხელისუფლების რევოლუციური კომიტეტისთვის გადაცემას ითხოვდა. „დაკიამ“ ულტიმატუმი დატოვა და იმავე დღეს სოხუმიდან გაემგზავრა. მცირე ხნის შემდეგ სოხუმში ახალი ნაღმოსანი გემი გამოჩნდა და „დაკიას“ ულტიმატუმის შესრულება მოითხოვა. ნიკოლოზ ემუხვარი ძიძიშვილთან, სმელ ბადიასთან ერთად, დრანდის მახლობლად შეიპყრეს და გემზე აიყვანეს. გემზე ასვლისას ემუხვარმა რევოლვერი ამოიღო და უნტეროფიცერი კონოვალჩუკი მოკლა, რის შემდეგაც რევოლუციონერებმა ემუხვარი სიცოცხლეს იქვე გამოასალმეს, მაშინვე დახვრიტეს უდანაშაულო სმელ ბადიაც. ამ ამბის მწერლისეულ ასახვაში ადამიანის მთავარ მოვალეობად ადამიანობა, ღირსების შენარჩუნება, ზნეობის დაცვა და ერთგულებაა მიჩნეული. სწორედ ეს ამბავი დაედო საფუძვლად თხზულებას, რომელშიც უჯუშ ემხამ, ნიკოლოზ ემუხვარის მხატვრულმა სახემ, თავისი ღირსება დაიცვა, მომხდურს პიროვნული ღირსება არ შეალახვინა, მის ბრძანებას არ დაემორჩილა და უღირსებოდ ცხოვრებას ვაჟკაცური სიკვდილი ამჯობინა, თავადაც და მისი ძიძიშვილიც პიროვნული ღირსების დაცვას შეენიღნენ.

ლეო ქიაჩელის ნოველაში სხვადასხვა პოლიტიკურ-სოციალური ძალა ერთმანეთს დრამატულად კვეთს, ხოლო მათი გადაკვეთის ცენტრში ორი თავისუფალი პიროვნების ინტერესები აღმოჩნდა. მწერალმა შეუფერადებლად აჩვენა სოხუმის საზოგადოებისა და მისი მესვეურების ფსიქოლოგია, ზნეობრივი სახე. მათთვის უშფოთველი ცხოვრება იყო მთავარი, მათ სურდათ ჩვეული არსებობის მდორე რიტმის შენარჩუნება, რისთვისაც ყოველგვარ ძალადობას, დამცირებას, შეურაცხყოფას შეეგუებოდნენ და ნებისმიერ ზნეობრივ-მორალურ ღირებულებებს დათმობდნენ. ასეც მოიქცნენ. სინდისის ქენჯნის გარეშე, უყოყმანოდ განირეს თანამოქალაქეები, თანამომძეები. განსაკუთრებული როლი შეასრულეს ვაჭრებმა, რომლებიც თავიანთი ქონების უსაფრთხოების დაცვას ცდილობდნენ. ნითლების, საბჭოელების მიმართ პანიკურმა შიშმა მლიქვნელ, უთავმოყვარეო, ქალაქის მკვიდრთ ღირსებაზე ააღებინა ხელი და თავიანთი ქმედებით ეს მშიშარა ხალხი მტერს თვითონ ინვევდა სამოქმედოდ. ქალაქისთვისა და საბჭოს თავმჯდომარის საუბარი მონმობს, როგორ იცილებენ თავიანთ პასუხისმგებლობას, ხოლო საბჭოს მონვევით, ფაქტობრივად, კოლექტიურ უპასუხისმგებლობას იღებენ. მათი ნამდვილი სახე კრეისერზე დამამცირებელი ვიზიტებისას გამოჩნდა. ქალაქის მკვიდრნი აგრესიულ, დაუნდობელ ბრბოდ გადაიქცნენ, რის შემდეგაც დევნილის გზა-კვალს ეძებენ, რათა კრეისერს გადასცენ და თავად რაც შეიძლება მალე მოიცილონ მათი სიმყუდროვის დამრღვევი პირები.

არც არისტოკრატია იქცევა ღირსეულად, თანაც უფრო მეტად ინიღბებიან, ვიდრე მალალი თანამდებობის მქონე პირები, და ღირსების დასაცავად მებრძოლ ადამიანებად მოაქვთ თავი. სინამდვილეში არც მათთვისაა ამ ადამიანთა ხვედრი და სიცოცხლე ღირებული. თითქოს უჯუშს თანაუგრძნობენ, მაგრამ სინამდვილეში მის გასაწირად მზად არიან. როცა ჰაკის გადანყვეტილება გაიგეს და მიხვდნენ, რომ იგი თავისი ძიძიშვილისთვის თავს განირავდა და მის ნაცვლად ჩაბარდებოდა, კმაყოფილიც კი დარჩნენ, რადგან მათთვის სოციალურად დაბალ საფეხურზე მდგომი ადამიანის ბედი და სიცოცხლე არაფერს ნიშნავდა, მათი აზრით, ეს ასეც უნდა ხდებოდა. სოხუმელი თავადები ადამიანის ბედისადმი გულგრილობასთან ერთად ვიწრო თვალთახედვას ამჟღავნებენ, რაც მათ სახეს საზარელ ელფერს ანიჭებს და, ფაქტობრივად, მათი ზნეობა და მორალური სახე არც არაფრით განსხვავდება კუზმა კილგასა და მისი ჯა-

რისკაცების ზნეობრივი სახისაგან. ნოველაში ერთადერთია ჰაკი აძბა, რომელიც იბრძვის უსამართლობის წინააღმდეგ, იცავს ზნეობრივ ნორმებს, თავგანწირვით ცდილობს უჯუშ ემხას გადარჩენას, რითაც მკითხველის სიყვარულსა და პატივისცემას იმსახურებს, რადგან მან იცის, რომ თავის ძიძიშვილს სიცოცხლე უნდა შესწიროს. ახსოვს მამის სიტყვები, მე შენ სიცოცხლე იმიტომ მოგეცი, რომ იგი უჯუშს შესწირო. ეს სიტყვები არაა მონური ფსიქოლოგიის მქონე ადამიანის მიერ წარმოთქმული სიტყვები, იგი ძიძიშვილობის ერთგულების, მოყვასისათვის თავგანწირვის, ადამიანობისა და ვალდებულებების გამომხატველი სიტყვებია.

ჰაკი აძბა უბრალო, დაბალი სოციალური წარმოშობის პიროვნებაა, მაგრამ მისი სულიერი მზაობაა უზომოდ დიდი. უსწავლელი გლეხი სულიერი სიმდიდრით ბევრად მაღლა დგას მათზე, ვინც სოციალურად და, შესაბამისად, კულტურითაც მასზე მაღლა უნდა ყოფილიყო, მაგრამ არ აღმოჩნდნენ, სულიერად ლტაკნი წარმოგვიდგებიან. ჰაკიმ სხვისი პასუხისმგებლობა იკისრა მაშინ, როცა ქალაქის მესვეურები საკუთარ პასუხისმგებლობას გაექცნენ და საერთო, კოლექტიური პასუხისმგებლობით მოინდომეს თავის დაძვრენა. ჰაკი უჯუშის ახლობელ თავადებზე უფრო გონიერი და ღირსების მქონე ადამიანია. მას შეუძლია მოვლენებს მტრის თვალითაც შეხედოს და მოკლული ჯარისკაცი დაიტყოს, ოღონდ თავისი ძიძიშვილი დაიხსნას. მის არსებაში მონობის ნატამალი არაა, მისი დამოკიდებულება უჯუშისადმი მისადმი სიყვარულით, მისადმი ერთგულებითაა განპირობებული. ნაწარმოებში წარმოჩენილ სხვა პერსონაჟებს თუ შევადარებთ ჰაკის, თვალნათლივ დავინახავთ მათ ზნეობრივ სიღარიბეს და სულიერ სიღარიბეს.

ამ მხრივ საინტერესოა კუზმა კილგას სახე, რომელიც, ჰაკის საქციელით გაკვირვებული, მას მონად მიიჩნევს. არადა თვითონაა მონა იმ კლასობრივი და პარტიული ცნობიერებისა, რომელსაც მიეკუთვნება. ეს კომუნისტური იდეოლოგიით შეპყრობილი ადამიანის მონური ფსიქიკაა. მრისხანე კაპიტნის სახელით ცნობილი კილგა სოციალისტური ფანატიზმით შეპყრობილი ადამიანია, რომელიც ნოველის დასაწყისში რომანტიკული იდუმალებით მოსილი კაპიტნად წარმოგვიდგება, მაგრამ უჯუშ ემხასთან დაპირისპირებისას იმ მოჩვენებით იდუმალებასაც კარგავს და მთელი თავისი სულიერი დეგრადირებულობით, გონებაშეზღუდულობით წარდგება საზოგადოების წინაშე. მოძალადე, ჯალათი, სულიერებისაგან დაცლილი ადამიანი ვერ ხვდება

ადამიანურ ღირებულებებს, მხოლოდ მარქსისტულ-ლენინური დოგმები და მოძღვრება იცის, რის მიღმაც ცოცხალ ადამიანებსა და მათ სიმართლეს ვერ ხედავს, სურვილიც არ აქვს, რომ დაინახოს. რევოლუციის მიზანი ხომ სწორედ ჰაკის მსგავსი სოციალური წარმომავლობის ადამიანების ქომაგობა უნდა ყოფილიყო, მაგრამ კილგას სულიერი, ზნეობრივი კრახი ისაა, რომ სწორედ სოციალურად მისი თანასწორი, მისივე მსგავსი წარმომავლობის ადამიანის მიმართ სულიერ სიბრძნევს იჩენს. კაპიტანი, რომელმაც ჰაკი მონად მიიჩნია, თვითონ აღმოჩნდა თავისი დოგმების, აგრესიული, დამპყრობლური პოლიტიკის, ძალაუფლების მოყვარე მონა.

ყურადღებას იქცევს ნოველის დასასრული, რომელიც ავტორს შეაცვლევინეს. პირველ ვარიანტში გემზე აყვანილ ჰაკი აძბას კაპიტანი კილგა კლავს შემდეგი სიტყვებით: „სულ ერთია, ეს მონა ადამიანად არ გამოდგებოდაო“. ცხადია, ამგვარი დასასრული საბჭოთა იდეოლოგიისათვის მიუღებელი იყო, რადგან ბოლშევიკებს, რევოლუციის მოტრფიალებსა და განმახორციელებლებს, სრულიად უდანაშაულო ადამიანის მოკვლა არ შეეფერებოდათ და ავტორი აიძულეს, დასასრული შეეცვალა, ნოველა ჰაკი აძბას თვითმკვლევობით დაესრულებინა. სრულიად ნათელია, რაოდენ დიდი სხვაობაა ამ ორ დასასრულს შორის. იგი მოწმობს, როგორ იზღუდებოდა მხატვრული სიტყვა კომუნისტური იდეოლოგიის ბატონობის პერიოდში.

ქართულ ლიტერატურაში ლეო ქიაჩელის ნოველა „ჰაკი აძბა“ ტრაგიკულის ერთ-ერთი ყველაზე სრულყოფილი ხორცშესხმაა. ტრაგიკული გმირები, ჰაკი აძბა და უჯუმ ემზა, შეურიგებელნი, დაპირისპირებულნი არიან, ერთი მხრივ, ქალაქის კონფორმისტული საზოგადოების მეშჩანურ უპრინციპობასთან და უღირსობასთან, მეორე მხრივ, ბოლშევიკურ ფანატიზმთან და ადამიანის ღირსების შემლახველ უხეშ ძალასთან. ამ კონფლიქტში მათ მორალურად გაიმარჯვეს, აღმოაჩნდათ ძალა, თავიანთ პრინციპებს მსხვერპლად შესწირვოდნენ. მოვლენის ტრაგიკულობას ისიც განაპირობებს, რომ ადამიანური სიყვარული და ღირსება, ერთგულება, სიმართლე არც ქალაქის საზოგადოებას და არც ბოლშევიკებს არაფრად უღირთ, მარადიულ და ადამიანურ ღირებულებებს ახშობენ, – ამ მხრივ ისინი თანაბრად, გამოკვეთილად საზარელნი არიან, – ხოლო ვის ცხოვრებასაც ღვთაებრივი და ადამიანური ღირებულებები წარმართავს, მათ ყოველი ზემოხსენებული პრინციპის დათმობა არ ძალუძთ.

ვერ შეძლო ჰაკი აძბამ თავისი ძიძიშვილის უჯუშ ემხას სიცოცხლის გადარჩენა, მაგრამ ჰაკიმ თავისი თავგანწირული ერთგულებით უჯუშში სულიერი ძალით აღავსო, მისმა ერთგულებამ და ღირსებით ცხოვრების აუცილებლობის შეგნებამ ღირსეული სიკვდილი შეაძლებინა. მასთან ბავშვობიდან შეზრდილი ჰაკის გამოჩენამ გახადა იგი მშვიდი და თავდაჯერებული, რის შემდეგაც მის ყოველ ქმედებას საკუთარი ადამიანური ღირსების შეგნება წარმართავს. სწორედ ჰაკის წყალობით მოკვდა ამაყად, რითაც თავის ჯალათებზე ზნეობრივი უპირატესობა მოიპოვა.

ლეო ქიაჩელის შემოქმედების კვლევა დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებში სხვაგვარად, კომუნისტური იდეოლოგიისაგან განსხვავებულად წარიმართა, რამაც მკითხველს მისი მხატვრული მემკვიდრეობის არსი სწორად დაანახა.

ქართველი მწერალი, ესეისტი, ფილოსოფიის დოქტორი, კონსტანტინე გამსახურდია (1891-1975) ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო და მნიშვნელოვანი ავტორია, რომელმაც მდიდარი მხატვრული მემკვიდრეობა დაგვიტოვა. მან განათლება ევროპის სხვადასხვა ქვეყნის უნივერსიტეტებში მიიღო, ერთხანს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში კითხულობდა ლექციებს, თავისი პოლიტიკური შეხედულებების გამო რამდენჯერმე იყო დაპატიმრებული და გადასახლებული. ამის გამო ზოგჯერ სამწერლო ასპარეზზე კომპრომისული ნაბიჯიც გადაუდგამს, კერძოდ, 30-იან წლებში მიმდინარე რეპრესიების დროს „ბელადის“ წერა დაიწყო, რომელიც ტრილოგიად ჰქონდა ჩაფიქრებული და მხოლოდ ერთი ნაწილი გამოაქვეყნა, მაგრამ როგორც კი გადაიარა რეპრესიულმა ტალღამ, მისი განახლება და დასრულება არც უფიქრია. თავისი ცხოვრებისეული რთული და წინააღმდეგობებით აღსავსე გზა მან ასახა მოგონებათა წიგნში „ლანდებთან ლაციცი“, რომელსაც მწერლის ბიოგრაფიისა და მოღვაწეობის სრულყოფილად შესასწავლად განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. კონსტანტინე გამსახურდიამ საგანგებოდ აღნიშნა, რომ მასზე უდიდესი შთაბეჭდილება მოახდინა „ქართლის ცხოვრებამ“, რომელიც სრულიად ახალგაზრდას, შეიძლება ითქვას, ბავშვს, წაუკითხავს და საქართველოს ისტორიის მხატვრულ სიტყვაში გაცოცხლება მაშინვე განუზრახავს. ამ თვალსაზრისით მისი მემკვიდრეობა განსაკუთრებით ღირებულია, მან ისტორიულ თემაზე შექმნა რომანები „დიდოსტატის მარჯვენა“ და ტეტრალოგია „დავით აღ-

მაშენებელი“, დაიწყო, მაგრამ ვერ მოასწრო თამარ მეფის შესახებ რომანის – „თამარ“ – დასრულება.

კონსტანტინე გამსახურდია ქართულ მწერლობაში ნოველებით შემოვიდა, რომლებმაც იმთავითვე მიიპყრეს საყოველთაო ყურადღება. „ტაბუ“, „ლილ“, „პორცელანი“, „მკვდართან შეხვედრა“, „დიდი იოსები“, „ზარები გრიგალში“, „ქოსა გახუ“ ერთდროულად ასახავენ ტრადიციებსა და ეპოქალურ სიახლეებს, სიკეთისა და ბოროტის ბრძოლასა და ურთიერთმიმართებას, ცხოვრებისაგან გარიყული ადამიანების ტრაგიკულ ცხოვრებას, სოციალურ-პოლიტიკურ-კატაკლიზმებს, ადამიანის ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას, რითაც ყოველი პერსონაჟი მისი ნოველებისა ინდივიდუალურ სახეს ატარებს. „ხოგაის მინდია“ არის მითოსურ საბურველში გახვეული ნოველა, რომელიც გმირის იდეალისა და სიყვარულის მარადიულობის ასახვას ეძღვნება.

უნდა ითქვას, რომ კონსტანტინე გამსახურდიას დიდი მწერლის სახელი მაინც რომანებმა მოუტანა. „დიონისოს ღიმილი“ ქართული რომანისტიკის ისტორიაში უდიდესი სიახლეებით გამორჩეულ პერიოდში შექმნილი პირველი დიდტანიანი ნაწარმოებია, რომელშიც მხატვრული წარმოსახვის უმთავრეს საგნად ნაწილობრივ არაქართული სინამდვილე იქცა. მასში XX საუკუნის 10-იან წლებში ევროპის უდიდეს სახელმწიფოებში, საფრანგეთში, გერმანიასა და იტალიაში მიმდინარე პოლიტიკურ-სოციალური და კულტურული პროცესებია ასახული და იქ არსებული სულიერი კრიზისია ნაჩვენები. მთავარი მოქმედი პერსონაჟი კონსტანტინე სავარსამისძეა, რომელიც, ავტორისავე თქმით, ზედმეტი ადამიანის ტიპია, რაც მიხეილ ჯავახიშვილისეულ „ნაკაცარსა“ და დემნა შენგელაიას „ყოფილი ადამიანის“ ცნებებშიცაა განსახოვნებული. იგი ფუნქციონირებს როგორც ადამიანი, რომელმაც, ყველაზე დიდ, კულტურულ ცენტრებში აღზრდილმა, მთელი ევროპა მოიარა, მაგრამ თავის ირგვლივ მარადიული და ღირებული ვერაფერი დაინახა, ქართველი გუდამიერი აზნაურის ფსიქოლოგიას თავი ვერ დააღწია. მისი პიროვნული ტრაგედია მრავალმა ფაქტორმა განაპირობა, მაგრამ უმთავრესი ეროვნული და სოციალური განწირულობის განცდაა, რაც ახალმა სოციალურმა და პოლიტიკურმა ვითარებამ მოიტანა. ცხოვრების ურბანისტულმა წესმა, რომელსაც ევროპის ქვეყნებში შეეჩვია, და მის პარალელურად, ეროვნული ფესვებისაგან პიროვნების მოწყვეტის ტრაგიკულმა თვითგანცდამ მასში ცხოვრებისადმი ინტერესი, მო-

მავლის რწმენა ჩაკლა. მასში არა მხოლოდ კერძო პიროვნების მწვავე განცდები იკითხება, არამედ მთელი საზოგადოების დაცლა სულიერებისაგან, უფერული წარსულის აჩრდილებად ქცევაც ირეკლება. წამებული წმინდანების, დავითისა და კონსტანტინეს ჩამომავალმა სავარსამისძემ ცხოვრების მიზანი დაკარგა, ყოველდღიურობაში შთაინთქა, რაშიც მომავალს ველარ ჭვრეტს, რის გამოც რომანის დასასრულს მწერლის მიერ პერსონაჟის ენით გამონათქვამი – „ცხოვრების შუა გზაზე შემომალამდა“ – მეტაფორულ ხასიათს იძენს. ახალგაზრდა კაცმა სამყაროში ადგილი ვერ იპოვა. რომანის ფორმაც საყურადღებოა, ერთიანი სიუჟეტური ხაზი არ კრავს, დღიურების, ჩანახატების, ამბების ეპიზოდური გადმოცემის სახით დაწერილი მოდერნისტული რომანია. ვფიქრობ, რომ იგი ჩვენს სალიტერატურო კრიტიკაში, სამეცნიერო ლიტერატურაში არაა სათანადოდ შეფასებული და განხილული.

დიდი პოპულარობა ხვდა წილად კონსტანტინე გამსახურდიას რომანებს „მთვარის მოტაცება“, „დიდოსტატის მარჯვენა“ და „დავით აღმაშენებელი“. თვითონ ავტორი „მთვარის მოტაცებასა“, და „დიდოსტატის მარჯვენას“ თავისი შემოქმედების მწვერვალად მიიჩნევდა. „მთვარის მოტაცებაში“ ასახა კომუნისტური იდეოლოგიისა და მის მსახურთა კრიტიკა, ამხილა ის მანკიერებები, რასაც მწერალი თავის ირგვლივ ხედავდა. რომანს ორი ცენტრალური პერსონაჟის ქმედება წარმართავს, ისინი განსხვავებული სოციალური წარმომავლობისა და განათლების მქონე ადამიანები არიან, ერთმანეთთან ძიძიშვილობა აკავშირებთ, რაც ქართველი კაცის ცხოვრებისა და ადამიანთა ურთიერთობის უმნიშვნელოვანესი განმსაზღვრელი ფაქტორია. თარაშ ემხვარი და არზაყან ზვამბაია ერთმანეთის დაპირისპირებულ პერსონაჟებადაც წარმოგვიდგებიან, მათი ცხოვრების გზა ადრევე გაიყარა, განსხვავებული ინტერესები აქვთ და ცხოვრების სხვადასხვა გზაც აირჩიეს. არზაყანი საბჭოთა ხელისუფლების სამსახურში დგას, ამით მამამისი კაც ზვამბაია არაა აღფრთოვანებული, მაგრამ შვილზე ამოსდის მზე და მთვარე, რის გამოც მისი ყოველი ნაბიჯი, მიუღებელიც კი, ზედინენით იცის; თარაში ცხოვრების საზრისის ძიებაში იმყოფება, რაც, თავისთავად ცხადია, ართულებს მის ყოფას. ევროპაში წლობით ნამყოფს და დასავლური განათლების მქონეს სამშობლოში ადგილის დამკვიდრება უჭირს. არზაყანთან მის დაპირისპირებას თამარ შერვაშიძისადმი სიყვარულიც განსაზღვრავს. ფაქტობრივად, ძიძიშვილებს, რომლებ-

იც ტრადიციულად ძმებად ერგებიან ერთმანეთს, ერთი და იგივე ქალი უყვართ, რომელიც მაღალი არისტოკრატიული წრეს ეკუთვნის. შესაბამისად, არზაყანთან მის ურთიერთობას მომავალი არ აქვს, მაგრამ არც თარაშთან ურთიერთობა აღმოჩნდა სასიკეთო, რადგან მათი დაუბადებელი შვილის მოლოდინში თამარ შერვაშიძე ტრაგიკულად გარდაიცვალა. არზაყან ზვამბაიამ თავისივე ნოდებისა და სოციალური სტატუსის მქონე ქალი, ძაბული შეირთო ცოლად.

რომანში შთამბეჭდავი სახეა კაც ზვამბაია, რომელიც ტრადიციების მიმდევარი ადამიანია, თავისი ნოდებისათვის შესაფერისი ხალხური განათლება აქვს მიღებული და სიღინჯე-სიღარბისლე მოსდგამს, უკიდევანოდ უყვარს შვილი და გაზრდილი, ერთმანეთისაგან ვერც არჩევს. მაგრამ მისთვის ახალი ნყობა, უღმერთოდ, რწმენის გარეშე ცხოვრება და ოჯახის საფუძვლების რყევა მიუღებელია. კომუნისტურმა იდეოლოგიამ მამა-შვილი ერთმანეთს გადაჰკიდა, რის გამოც რომანს ორი ვარიანტი ჰქონდა. პირველ ვარიანტში არზაყან ზვამბაია კლავდა მამას, რაც საბჭოთა იდეოლოგიისათვის მიუღებელი აღმოჩნდა, რადგან მას მამხილებლის მხატვრული ფუნქცია ეკისრებოდა და მწერალი იძულებული გახადეს, ეპიზოდი შეეცვალა; ახალი ვარიანტის მიხედვით, კაც ზვამბაია ტარბების, არზაყანის მტრების ხელით იქნა მოკლული. ყოველივე ეს მოწმობს ძველი და ახალი საზოგადოებრივი ნყობის დაპირისპირებას, შეუთანხმებლობას, რამაც ადამიანთა დახოცვა და განადგურება გამოიწვია. ეს დაპირისპირება განსაკუთრებით ქორა მახვშის კოშკში გამართულ საუბრებში მჟღავნდება. ეს იმასაც მოწმობს, საბჭოთა ხელისუფლებისა და იდეოლოგიის პირობებში თუ როგორი მძიმე იყო ხელოვანის ხვედრი და შემოქმედის თავისუფლების კოეფიციენტი კი დამცრობილი. არზაყან ზვამბაია თავისი ცხოვრებისეული მრწამსითა და მსოფლმხედველობით, პრაქტიკული საქმიანობით მხოლოდ სისხლსა და უზნეობაზე აგებს თავის და საზოგადოების მომავალს. იგი ახალი ეპოქის მიერ შექმნილი დიქტატორის ტიპია, ახალი ხელისუფლების მიერ აღზევებული მოძალადე, რომელშიც ახალი ურთიერთობების შედეგად წარმოქმნილი საზოგადოების კრებითი სახეა განივებული. მოძალადეა სიყვარულშიც, რასაც თანშეზრდილი თამარ შერვაშიძისადმი მისი დამოკიდებულებაც მოწმობს. რომანმა დიდი პოპულარობა მოიპოვა, რასაც მისმა ეკრანიზაციამაც შეუწყო ხელი.

მკითხველის განსაკუთრებული სიყვარული ხვდა წილად „დიდოსტატის მარჯვენას“, რომელიც მეოცე საუკუნის ქართული პროზის მშვენიერად ითვლება. კონსტანტინე გამსახურდია ამ რომანით ისტორიული რეალობისა და შუასაუკუნეების კულტურის ბრწყინვალე მცოდნედ, გარდასულ სახეთა გაცოცხლების, მათთვის უკვდავი სულის შთაბერვის სწორუპოვარ ოსტატად წარმოგვიდგება. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ბევრი რამ ისტორიული სინამდვილისა შეცვლილია და ქართველი ერის გამორჩეულ პირთა სახეები დამცრობილი და დაკნინებულია. მხედველობაში მაქვს მელქისედეკ კათალიკოსისა და მარიამ დედოფლის მხატვრული სახეები, რასაც ახსნა, ცხადია, აქვს. მწერლის ისტორიული რომანები იმით განსხვავდებიან ისტორიულ თემაზე ჩვენში ადრე შექმნილი თხზულებებისაგან, რომ მათში პირველად გადაილახა ის ზღვარი, რომელსაც ისტორიზმის ტყვეობაში მყოფი მწერლები აღმართავდნენ ხოლმე მეფე-დიდებულებსა და მდაბიოთა შორის. კონსტანტინე გამსახურდიამდე იშვიათად ვინმეს დაეხატოს ასეთი ცხოველმყოფლობით მეფე-ადამიანი: ტრადიციული სქემატურობით და ფრესკული ერთპლანოვნებით კი არა, არამედ თავისი ადამიანური თვისებებითა და წინააღმდეგობრივი ბუნებით. ამ მხრივ მის წინამორბედად ვასილ ბარნოვის „ტრფობა წამებული“ შეიძლება ჩაითვალოს.

„დიდოსტატის მარჯვენაზე“ მუშაობა მწერალმა 1938 წელს დაიწყო და იმავე წელს დაასრულა. „მნათობში“ რომანის გამოქვეყნება დაემთხვა მწერლის ვაჟის, საქართველოს მომავალი პრეზიდენტის, პირველი პრეზიდენტის, დაბადებას 1939 წლის 31 მარტს, რომელსაც თავისი ნაწარმოების ერთ-ერთი პერსონაჟის სახელი, ზვიად სპასალარის სახელი დაარქვა.

რომანის სიუჟეტი ემყარება XI საუკუნის 10-იან წლებში ახალგაზრდა ხუროთმოძღვრის მიერ სვეტიცხოვლის აგების ლეგენდას და ხალხურ ლექსს: „ხეკორძულას წყალი მისვამს, მცხეთა ისე ამიგია, დამიჭირეს, მკლავი მომჭრეს, რატომ კარგი აგიგია“. ეს პათოსი წარმართავს კონსტანტინე არსაკიძისა და გაერთიანებული საქართველოს მეფის, გიორგი პირველის შესახებ დაწერილ რომანს. მისი მოქმედება მეთერთმეტე საუკუნეში ხდება; იგი არსაკიძის საქმიანობასთან ერთად გიორგი პირველის შესახებაც მოგვითხრობს. მეფე მრავალი დაუძლეველი პრობლემის წინაშე აღმოჩნდა, მას შინაური და გარეშე მტრების წინააღმდეგ უწევდა ბრძოლა. მათ შორის სხვა-

დასხვა მთიელი ტომის, განსაკუთრებით ფხოვის, იგივე ფშავისა და ხევსურეთის, პერიოდული აჯანყებების ჩახშობა უწევდა.

რომანის მიხედვით, მართალია, გიორგი ქრისტიანია, მაგრამ ორთოდოქსულ რწმენაში მყოფად არ წარმოიდგინება, არაა ისეთი მორწმუნე, როგორც მისი მეუღლე მარიამ დედოფალი. იგი ფხოვის აჯანყების ჩასახშობად ყოველგვარ ხერხს, აკრძალულ მეთოდებს იყენებს. რომანის დასაწყისში მეფე გიორგის სტუმრობს დიდგვაროვანი ფეოდალი მამამზე ერისთავი, რომლის ერთგულებაშიც მეფეს ეჭვი ეპარება. მამამზე კარგა ხანს მეგობრობდა მეფე გიორგისთან, ამიტომ მეფეს მისი აჯანყება და შინაგანი წინააღმდეგობა ძლიერ აწუხებდა. გიორგის აქვს სხვა პრობლემებიც: საქართველოს უმძიმესი პოლიტიკური ვითარება და ურთიერთობა უცხო ქვეყნებთან, რადგან თბილისი ამ დროს არაბებს ეპყრათ ხელთ, ხოლო ბიზანტიის იმპერატორ ბასილი მეორეს მისი მცირეწლოვანი ვაჟიშვილი, ტახტის მემკვიდრე ბაგრატის მძევლად ჰყავდა. მამამზეს შვილი, ჭიაბერი, აჯანყების ერთ-ერთი მთავარი ძალაა, თალაგვა კოლონკელიძესთან – კვეტარის ერისთავთან ერთად, რომლის მხოლოდშობილი ასული შორენა ჭიაბერზე იყო დანიშნული. საქართველოს კათოლიკოსი მელქისედეკი ციხესიმაგრეში ეახლა მამამზეს, რათა მთავრები დაერწმუნებინა, მეფის ერთგულებაზე დაეფიცათ და ქრისტიანობა ელიარებინათ. ამის დასტურად მეფემ მოითხოვა, მამამზეს შვილი ჭიაბერი მის გაგზავნილ ძელიცხოვლის ჯვარს მთხვეოდა, რის შემდეგაც იგი სრულიად მოულოდნელად გარდაიცვალა. მამამზეს ოჯახი მიხვდა, რომ ჯვარი მონამლული იყო. ზვიად სპასალარმა მხოლოდ ყოველივე ამის შემდეგ მოახერხა აჯანყების ჩახშობა და მეამბოხეთა დასჯა.

გიორგი მეფე აგრძელებდა საეკლესიო მშენებლობას, რასაც თავის ხუროთმოძღვართუხუცესს, ფარსმან სპარსს ავალებდა, ფარსმანს, რომელიც სინამდვილეში სპარსი კი არა, ქართველი დიდაზნაური იყო. ფარსმანი ტრაგიკული პიროვნებაა, სხვადასხვა მიზეზის გამო მან მრავალ ქვეყანაში იმოგზაურა, ჩინებული განათლება მიიღო, მრავალ მეფესთან და ხალიფასთან იმსახურა, მაგრამ ბოლოს მაინც სამშობლოს დაუბრუნდა, ოღონდ საკუთარი ვინაობა, წარმომავლობა დამალა და ფარსმან სპარსი დაირქვა. სწორედ მისთვის აპირებდა მეფე გიორგი სვეტიცხოვლის ტაძრის მშენებლობის მინდობას. მაგრამ შემთხვევამ გადაწყვეტილება შეაცვლივინა. ერთხელ ნადირობისას მეფე ახალგაზრდა ლაზს ნააწყდა, რომელიც უცნაუ-

რად იქცეოდა, რითაც მეფის ყურადღება მიიპყრო, იგი ხუროთ-მოდღვარი აღმოჩნდა, მისი აგებული ორივე ტაძარი – ცხრაკარისა და ითვალისისა – გიორგის ძლიერ მოსწონდა; მეფემ მასში შემოქმედის, ხუროთმოდვრის ნიჭი და უნარი დაინახა და სვეტიცხოვლის აგება დაავალა. სვეტიცხოველი ქართული საეკლესიო ხუროთ-მოდვრების სტილის კვალობაზე უნდა აშენებულიყო. არსაკიძე შეუდგა კიდეც მშენებლობას, რაც დეტალურადაა ასახული ნანარ-მოებში. რომანის მოქმედება უფრო გაამძაფრა მეფესა და ხუროთ-მოდღვარს შორის ქალისადმი, კვეტარის ერისთავის ასულის, შორენა კოლონკელისძისადმი სიყვარულმა. ხელოვნებას გადაგებულმა კონსტანტინე არსაკიძემ მეფის ინტრიგები ვერც კი შენიშნა, რასაც, ფაქტობრივად, მისი სიცოცხლე შეენირა კიდეც. მეფემ ახალგაზრდა ხუროთმოდვრისათვის მარჯვენა ხელის მოკვეთა ბრძანა. მონაზვნად აღკვეცილი შორენა, რომელმაც მეფის სიყვარული არ მიიღო, არსაკიძისა და თავის შესახებ გავრცელებული ჭორის გაგების შემდეგ ქარაფიდან გადახტა და სიცოცხლე ტრაგიკულად დაასრულა. თვით მეფე გიორგი, შორენას შემზარავი სიკვდილის შეტყობის შემდეგ, სანადიროდ წავიდა თავის ერთგულ მეაბჯრესთან, პიპასთან, ერთად და სრულიად ახალგაზრდა, 25 წლის ასაკში, ნანლავების გადახლართვით ტყეში გარდაიცვალა.

ყოვლისმომცველია სიკვდილის წინ მეფის მიერ წარმოთქმული მონოლოგი, რომელშიც გაცხადებულია არა მხოლოდ ქართველთა მეფის სწრაფვა ქვეყნის დამოუკიდებლობისა და ერთიანობოსაკენ, ერის დასაცავად მიმართული ქმედებები, არამედ ქართველი ერის მრწამსი, არსი, საზოგადოდ, ადამიანის არსებობის აზრი და დამოკიდებულება ღმერთის, სამყაროსა და ადამიანისადმი. ხშირად აღუნიშნავთ, რომ რომანი მართალი სიტყვა იყო განწირული ხელოვანის ბედის შესახებ მეფის ტირანულ სახელმწიფოში. ასეცაა, ოღონდ მწერალმა ამაში თავისი ეპოქის სატკივარიც ჩააქსოვა. მეფემ, რომელსაც ავტორმა, ისტორიკოსის კვალობაზე, „უშიშო, ვითარცა უხორცო“ უწოდა, თავის მონოლოგში მოინანია ნებსით თუ უნებლიეთ ჩადენილი ყველა ცოდვა. განსაკუთრებით განიცდიდა სულიერად მდიდარ ადამიანთა სასიკვდილოდ გამეტებას, რომელთა შორის კონსტანტინე არსაკიძეც შეიცნობა: „დიდკაცი ვინმე თუ გამოგვერია, მას ისე დავკორტნით, როგორც დაკოდილ ძერას ყვავები“.

ერთი დიდი ღირსება ჰქონდა მეფე გიორგის, ვერ ეგუებოდა მტრის უღელს და გამუდმებით იბრძოდა საქართველოს დამოუკი-

დებლობისა და ერთიანობისათვის, არ ეპუებოდა ძლიერ იმპერიას ბიზანტიისა, რომელიც მისგან მუდმივად ქვეშევრდომულ დამოკიდებულებას მოითხოვდა. მწერალმა გიორგი მეფის პოლიტიკური და სახელმწიფოებრივი საქმიანობა და მოღვაწეობა სხვადასხვა ასპექტით წარმოაჩინა: დიდგვაროვანთა წინააღმდეგ შეურიგებელი მებრძოლი; გარეშე მტრებთან, კერძოდ, ბიზანტიასთან დაპირისპირებით-მა უკომპრომისო დამოკიდებულებამ ასევე ძლიერი მეფის სახელი დაუმკვიდრა; გიორგი მეფე ჩანს სასულიერო წოდებასთან ურთიერთობის ფონზეც, არც სასულიერო პირებს უწევს ანგარიშს, თუ საქმე საქართველოს ერთიანობასა და დამოკიდებლობას ეხება; და ბოლოს, გიორგი მეფე ჩვეულებრივი, რიგითი ადამიანის ტრაგიკული ხვედრითაც წარმოჩნდება, რომელსაც პოლიტიკური ინტერესებით შერთეს ცოლი, ხოლო როცა ნამდვილი სიყვარული ეწვია, ყველაფერი გააკეთა საყვარელი ქალის თანაგრძნობის მოსაპოვებლად, მაგრამ ეს გვირგვინოსნისთვისაც შეუძლებელი აღმოჩნდა, უკვე სიტყვა აღარ ეთქმოდა, რადგან მის სიყვარულს მეფის უპირველესი მოვალეობა, საქართველოს ერთიანობისათვის ბრძოლა, გადაეღობა წინ. რომანში ჩაქსოვილი ალეგორია პოლიტიკური წრეებისათვის თვალში საცემი იყო, რადგან ბიზანტიაში ნებისმიერი დამპყრობელი ქვეყნის დანახვა შეიძლებოდა, განსაკუთრებით საბჭოთა იმპერიისა, რეპრესიული პოლიტიკის პერიოდის იმპერიისა, რომლის არსებობისას იქმნებოდა რომანი. მაგრამ თხზულებას მაინც დიდი წარმატება ხვდა წილად და საბჭოთა ისტორიული პროზის მიღწევად იქნა მიჩნეული. თუმცა, წარმატების პარალელურად, თხზულებას კრიტიკოსებიც გამოუჩინდნენ, ოღონდ სხვა კუთხით. რუსმა ლიტერატურათმცოდნემ ვ. შკლოვსკიმ „დიდოსტატის მარჯვენისა“ და „დავით აღმაშენებლის“ შესახებ განაცხადა, რომ ავტორმა განგებ არ ასახა X-XI საუკუნეებში რუსეთ-საქართველოს შორის არსებული ურთიერთობები, რაზეც კ. გამსახურდიამ სრულიად მართებულად უპასუხა, რომ არც ერთ ცნობილ ქართულ თუ უცხოურ წყაროში რუს-ქართველთა შორის იმდროინდელი ურთიერთობის რაიმე ნიშანწყალი და კვალი არ არსებობდა. მეტიც შეიძლებოდა თქმულიყო, იმ საუკუნეებში რუსეთის სახელმწიფო არც არსებობდა, ხოლო კიევის რუსეთი ის-ის იყო იწყებდა თავის ისტორიას და ქრისტიანობაც ახალი მიღებული ჰქონდა.

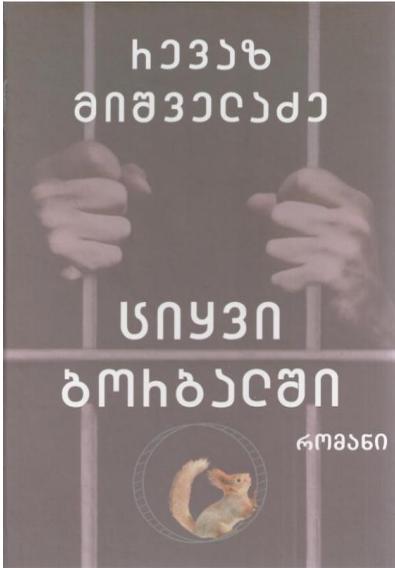
კ. გამსახურდიამ კიდევ დაწერა ერთი რომანი, „ვაზის ყვავილობა“, რომელიც XX საუკუნის შუა ხანების პოლიტიკურ-სოციალურ

ვითარებას ასახავდა და რომლის სათაურიც, სხვა რომანების მსგავსად, საკმაოდ მეტაფორულადაც გაიაზრება, თუმცა, თხზულებამ პოპულარობა ვერ მოიპოვა. აქვე უნდა აღინიშნოს კ. გამსახურდიას პოეტური მემკვიდრეობაც, რომელთაგან უნდა დავასახელო მისი ძალზე პოპულარული და განთქმული უსათაურო ლექსი „ზღვისფერი გაქვს თვალები და თავად ჰგავხარ ზღვას“, „ისლის სახლი, ისლის სახლი“, ესსეები ქართული ენის, შოთა რუსთველის შესახებ, რომლებიც მწერლის ეროვნულ სულისკვეთებას გამოხატავენ.

ცხადია, XX საუკუნის I ნახევრის ქართული ლიტერატურა ყოველთვის ეხმიანებოდა მსოფლიო ლიტერატურულ პროცესებს, მასთან ერთად წარმართავდა კაცობრიობის სულიერ და ინტელექტუალურ შესაძლებლობებს. ქართულმა პროზამ მსოფლიო ლიტერატურას ბევრი მაღალმხატვრული თხზულება შესძინა. საბჭოთა კავშირში არსებულმა ტოტალიტარულმა რეჟიმმა თავისი უარყოფითი და დიდასვა პიროვნებას, მის ცნობიერებას, გაღრმავდა სულიერი და მსოფლმხედველობრივი კრიზისი, რის გამოც ახალი ათასწლეულის, ახალი საუკუნის გადასახედებიდან, თავისუფალი, დამოუკიდებელი საქართველოს მოქალაქის პოზიციებიდან იგი პირუთვნელ შეფასებას მოითხოვს. ვფიქრობ, ლიტერატურა წინ უსწრებს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და სოციალურ მოვლენებს, იგი წინასწარმეტყველურია. ამ თვალთახედვით ხელახლა საკვლევი და გასაანალიზებელი მთელი ქართული ლიტერატურა, განსაკუთრებით XX საუკუნის მხატვრული მემკვიდრეობა. მწერალი ხომ თავისი ეპოქის სატიკვარის გარდა, საუკუნეებს სწვდება და სათქმელს სინქრონიულ და დიაქრონიულ ასპექტებში გადმოსცემს, მისი ყოველი ღირებული ნაწარმოები სულიერ-ინტელექტუალური ელიტარული საზოგადოების სულიერ საზრდოს წარმოადგენს. მკითხველის შემოქმედებითი აქტივობის ზრდა და კრიტიკული აზროვნების სწორად წარმართვა მხატვრული ლიტერატურის აღქმის საფუძველს ამზადებს, რაც დამოკიდებულია ლიტერატურული თხზულების ხარისხზე, მხატვრულ დონეზე, ესთეტიკურ ფენომენზე, კრიტიკული აზროვნების მართებულობაზე, რომელთა ერთიანობის გარეშე ადამიანის ინტელექტის ამაღლება წარმოუდგენელია. ამიტომ მიმაჩნია საჭიროდ წინა საუკუნეში შექმნილი ლიტერატურის ახალი თვალთახედვით შესწავლა და კვლევა, რის მოკრძალებული ცდაც არის ეს ნაშრომი.

13 მარტი, 2016 წელი.

„ციყვი ბორბალში“

„რა წავილეთ თან ათასწლეულების განმავლობაში დედამინით დამტვერილმა ადამიანებმა ახალ პლანეტაზე და რა დავტოვოთ აქ — სამუდამოდ გასაქრობად და დასავინყებლად?“

ამაზე გახლავთ ეს რომანი“, - წერს ახალი რომანის „ციყვი ბორბალში“ პროლოგში საქართველოს სახალხო მწერალი, რუსთაველის პრემიის ლაურეატი რევაზ მიშველაძე.

რომანი გამომცემლობა „საქართველოს მაცნემ“ დაბეჭდა 2016 წელს, გამოცემის რედაქტორია სოსო სიგუა.

რევაზ მიშველაძის ახალ რომანში აღწერილია საქართველოს უახლოესი პერიოდი, ე.წ. „საკაკაშვილის ათწლეული“. ნაჩვენებია უბრალო მოქალაქის ბედი, რომელიც ხელისუფლის ნებაზეა მხოლოდ დამოკიდებული. რომანში წამონეულია დამნაშავეთა დაუსჯელობის სავალალო ტენდენციაც.

თითოეულ ფრაზაში იგრძნობა მწერლის გამონრთობილი კალმის ძალა, რომანი ერთი ამოსუნთქვით იკითხება. შესაბამისად, გადაჭარბებულ თავმდაბლობად შეიძლება მივიჩნოთ მკითხველის მისამართით ავტორის მიერ ნათქვამი სიტყვები: „იქნებ დაატანოს თავს ძალა და თავიდან ბოლომდე წაიკითხოს“.

„ციყვი ბორბალში“ თანამედროვე ქართული ლიტერატურის კლასიკოსის რევაზ მიშველაძის მეორე რომანია, რომელიც მწერალმა 75 წლის ასაკში შექმნა. რომანი ჩვენი დროის საქართველოს კიდევ ერთი მხატვრული მატრიანეა.

სარჩევი

„ვეფხისტყაოსნის“ ზეპირადად მცოდნეთა კონკურსი	3
ჰოვითა გივი ნემსაძე	6
9 ავრილი ირაკლი ვაშაყმაძე 9 ავრილის ბაუზუნარი სურათები	13
9 ავრილი ტარიელ ფუტყარაძე პოლიტიკური პროცესების ტერმინოლოგიური შეფასებისათვის	18
9 ავრილი უჩა ბლუაშვილი 1989 წლის 9 ავრილი - უდიდესი ტენილი საქართველოს უახლეს ისტორიაში	28
მერაბ ბერიძე საზღვარსიძეთა პოეზია	38
ემიგრანტული პროზა სოლომონ ნერგაძე ეპილოგი	43
ემიგრანტული პოეზია მაია გოგოლაძე - კილიჩი, გერმანია	54
ემიგრანტული პოეზია ნინო ქიზიყელი, საბერძნეთი	57
ემიგრანტული პოეზია ნანა მეფარიშვილი, აშშ	63
პროზა უჩა ლონლაძე ცა სულ სხვაა მანისც	70
ამერიკული მხატვრობა ნანა გენაძე ბრადპერის „451° ფარენჰაიტით“ და თანამედროვეობა	78

<i>ესე</i> გიორგი მესხი „იქმენინ ნათელი“	83
<i>თარგმანი</i> ჯეიკუნ დემირთაში „თბილისი, მე გმონი, ერთი უზარმაზარი ჭერია“...	96
<i>თარგმანი</i> არამ პაჩიანი გამჭვირვალე გოთლები	100
<i>ოთარ მჭედლიშვილი</i> თანამედროვე ქართული კალიგრაფიის პრობლემები	107
<i>მოდის ისტორია</i> ნანა ყორანაშვილი სამოსის სიმბოლიკა	116
<i>ფერეიდუნელი ქართველი</i> ლია ზაზაშვილი სტუმრები „ღეღას ენის“ ძვეყნიდან	119
<i>ლიტერატურის ისტორია</i> ნესტან სულავა XX საუკუნის ქართული ლიტერატურის ძირითადი ტენდენციები	125
<i>ახალი ჭიბნი</i> „ცნევი გორგალში“	148

გამომცემლობა
„ახალციხის უნივერსიტეტი“

ქ. ახალციხე, რუსთაველის ქ. №106,
ტელ.: 0(365)22-19-90, 591-41-12-78
ელ. ფოსტა: contact@sjuni.edu.ge